

Roy A. Nielsen

Pensjonering i kommunal sektor

Tidligpensjonering og bruk av AFP innen KS' tariffområde 2002-2019

Fafo-rapport
2020:31

Roy A. Nielsen

Pensjonering i kommunal sektor

Tidligpensjonering og bruk av AFP
innen KS' tariffområde 2002–2019

Fafo-rapport 2020:31

Fafo-rapport 2020:31

© Fafo 2020

ISBN 978-82-324-0579-4 (papirutgave)

ISBN 978-82-324-0583-1 (nettutgave)

ISSN 0801-6143 (papirutgave)

ISSN 2387-6859 (nettutgave)

Omslag: Fafos informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi Netprint

Innhold

Forord	5
Sammendrag	6
1 Innledning	12
1.1 Tidligpensjonsordningene i KS' tariffområde	14
1.2 Data.....	16
1.3 Organiseringen av rapporten.....	17
2 Tidligpensjonering i KS' tariffområde	19
2.1 Forventet pensjoneringsalder 2002–2019	19
2.2 Forskjeller mellom menn og kvinner	24
2.3 Betydningen av ulike pensjonstyper for forventet pensjoneringsalder	29
3 Forskjeller mellom ulike yrkesgrupper	31
3.1 Helserelaterte yrker: leger, sykepleiere og hjelpepleiere/barnepleiere	32
3.2 Omsorgsrelaterte yrker: hjemmehjelper, sosionomer, barnehageassistenter, førskolelærere og renholdere	35
3.3 Teknisk personell: ingeniører og teknikere, fagarbeidere og sjåfører.....	39
3.4 Administrativt ansatte: kontoransatte, saksbehandlere og ledere.....	41
3.5 Ulike undervisningsstillinger.....	44
4 Bruk av ulike tidligpensjonsordninger	49
4.1 Kommunene	49
4.2 Fylkeskommunene	55
4.3 Skolesektoren.....	59
4.4 Helseforetakene	63
4.5 Variasjon mellom ulike yrkesgrupper	67
4.6 Bruk av delpensjon.....	69
5 Variasjon i tidligpensjonering i kommunesektoren	77
5.1 Forklæringsmodell	78
5.2 Resultater fra regresjonsanalysene	78

6 Pensjonsuttak i alderen 50–70 år	83
6.1 Forventet pensjoneringsalder opp til 70 år 2010–2019.....	84
6.2 Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver	86
6.3 Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver blant menn og kvinner.....	87
6.4 Betydningen av ulike pensjonstyper for forventet pensjoneringsalder	90
6.5 Forskjeller mellom yrkesgrupper.....	90
6.6 Helserelaterte yrker.....	91
6.7 Omsorgsrelaterte yrker	93
6.8 Teknisk personell	96
6.9 Administrativt ansatte.....	98
6.10 Undervisningsstillinger	100
Vedlegg 1	104
Litteratur	106

Forord

I denne rapporten presenteres analyser av pensjonsmønsteret og bruken av ulike tidligpensjonsordninger innenfor KS' tariffområde. Vi undersøker endringer over tid og sammenligner ulike arbeidstakergrupper i forskjellige sektorer (innen tariffområdet til KS). Dette er syvende gang Fafo gjør slike analyser, første gang i Fafo-rapport 509 (Midtsundstad 2006) og sist i Fafo-notat 2017:05 (Nielsen 2017b). De første rapportene tok for seg pensjoneringsmønsteret for aldersgruppene 50–67 år, mens notatet fra 2017 også inkluderte aldersgruppene 68–70 år. Denne rapporten er i hovedsak organisert på samme måte som de tidligere rapportene, og her videreføres analysene fram til 2019. I denne rapporten inkluderes beregninger for 50–67 år og 50–70 år. Ved å videreføre de tidligere analysene kan en se utviklingstrekk og trender for en lengre periode. En del av de tidligere publiserte tabellene og figurene inngår her sammen med nye tall for årene 2016–2019.

Denne rapporten kan leses uavhengig av de tidligere publikasjonene, men for å få mer informasjon om utviklingstrekkene for perioden 2002–2015 kan en med fordel lese rapportene som alt er publisert.

For å analysere pensjonsmønsteret og bruken av tidligpensjonsordninger innen KS' tariffområde benyttes registerdata fra Kommunal Landspensjonskasse (KLP) og Statens Pensjonskasse (SPK). Tilsvarende data er benyttet i de tidligere rapporteringene.

Prosjektet er finansiert av Pensjonskontoret. Pensjonskontoret er en forening hvor alle kommuner, fylkeskommuner og virksomheter innen KS' tariffområde er medlemmer. Pensjonskontorets styre består av de organisasjoner på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden som er parter i Hovedtariffavtalen innen KS-området, representert ved KS og forhandlingssammenslutningene: LO Kommune, Unio, YS-K og Akademikerne-K.

Rapporten er skrevet av Roy A. Nielsen, mens Tove Midtsundstad har kvalitetssikret rapporten. Vi retter en stor takk til Ola Mangset i KLP og Rozalia Lukacs hos SPK som har vært svært behjelpelige med å tilrettelegge registerdata. Takk også til informasjonsavdelingen hos Fafo for ferdigstilling av rapporten.

Oslo, desember 2020

Roy A. Nielsen, prosjektleder

Sammendrag

Problemstillinger og datamateriale

I denne rapporten undersøkes følgende:

- 1 En beskrivelse av tidligpensjoneringsmønsteret innen KS' tariffområde. For å gjøre dette benyttes tidligpensjoneringsrater. Disse ratene viser andelen av de som har mulighet til det, som tar ut pensjon på et bestemt alderstrinn i et gitt år. Ratene danner utgangspunkt for pensjoneringskurver, som viser andelen av et kull (her: 50-åringene) som kan forventes å ta ut pensjon på ulike alderstrinn i et gitt år, og også for beregninger av forventet pensjoneringsalder, som viser ved hvilken alder et kull 50-åringer kan forventes å pensjoneres i et gitt år.
- 2 Variasjonene i tilbøyeligheten til tidligpensjonering, bruken av ulike pensjonsordninger (AFP, uførepensjon, særaldersgrensene og 85-årsregelen) og delvis pensjonering, samt variasjonene mellom yrkesgrupper, kjønn og alderskull for perioden 2002–2019.
- 3 En enkel analyse av sammenhengen mellom tidligpensjonering og et utvalg individuelle bakgrunnsvariabler, henholdsvis alder, kjønn, stillingsprosent, yrkeskategori og sektor, ved hjelp av en regresjonsmodell.

Beregningene og analysene i rapporten er basert på et omfattende registermateriale fra forsikringsleverandører innenfor KS' tariffområde, henholdsvis Kommunal Landspensjonskasse (KLP) for perioden 2002–2005 og 2007–2019, og fra Statens Pensjonskasse (SPK) for årene 2002, 2003, 2005 og 2007–2019. Registerdataene fra KLP inneholder også informasjon om ansatte i helseforetakene (unntatt for perioden 2007–2009). Siden helseforetakene syssetter mange av de samme yrkesgruppene som kommunene, slik som hjelpepleiere, sykepleiere og leger, har vi også tatt med noen analyser av disse.

I tidligere rapporter har beregningene av forventet pensjoneringsalder blant 50-åringer i KS' tariffområde tatt utgangspunkt i pensjoneringsmønsteret for sysselsatte i alderen 50–67 år. Analyser foretatt i 2017 (Nielsen 2017b) inkluderte også sysselsatte i alderen 68–70 år, og kapittel 6 i denne rapporten presenterer tilsvarende analyser.

Hovedresultater

Når analysene tar hensyn til alle tidligpensjonsordninger – uførepensjon, avtalefestet pensjon (AFP), tjenestepensjon med særaldersgrense og 85-årsregelen – kunne man i 2019 forvente at en kommunalt ansatt 50-åring ville stå i jobb til han eller hun var 60,9 år. Den forventede pensjoneringsalderen var 61,3 år for en 50-åring ansatt i fylkeskommunene, mens den var 63,2 for ansatte i skoleverket.

Tilsvarende tall tilbake til 2002 viser at den forventede pensjonsalderen for kommunalt og fylkeskommunalt ansatte har holdt seg stabil. I skoleverket er imidlertid den forventede pensjonsalderen høyere i 2019 enn i 2002. Til sammenligning har den forventede pensjoneringsalderen for befolkningen som helhet gått noe ned i den samme perioden.

Stabilitet i tidligpensjoneringsalderen over tid

Forventet pensjoneringsalder beregnes på grunnlag av pensjoneringskurver som gir et bilde av hvordan tidligpensjoneringsalderen varierer etter alder. Ut fra pensjoneringskurvene kan man observere hvilken andel av en kohort av dagens 50-åringer som ikke har begynt å ta ut pensjon ved ulike fremtidige aldersstrinn, forutsatt at medlemmene av kohorten over tid vil ha de samme pensjoneringsratene som er beregnet for de forskjellige aldersstrinnene i et gitt kalenderår.

I 2019 kunne omtrent én av fire av de yrkesaktive 50-åringene i kommunene (unntatt skolen) forventes å være helt eller delvis pensjonert som 62-åringer, mens omtrent én av fire ikke forventes å ta ut pensjon før 67 år. Disse resultatene forutsetter at deres pensjoneringsmønster tilsvarer pensjoneringsratene for 50–67-åringene i 2019. Resultatene viser at tilbøyeligheten til tidligpensjoneringsalder var nokså lik i 2002 og 2010, selv om selv om den imidlertid var litt lavere i begge disse årene enn i 2019.

I fylkeskommunene (minus skolene) er det små endringer i tidligpensjoneringsalderen for ansatte mellom 50 og 62 år når 2019 sammenlignes med 2002 og 2010. Det er imidlertid en svak tendens til at tidligpensjonsratene lå noe høyere før 62 år i 2002 og 2010 sammenlignet med 2019. Blant arbeidstakere i alderen 62 til 67 år i fylkene utsettes tidligpensjoneringsalderen ytterligere i 2019, slik at andelen som kan forventes å fortsatt stå i jobb ved 67 år, er høyere i 2019 enn i 2002 og 2010. Ved fylte 62 år kan omtrent to av ti av dagens ansatte 50-åringer i fylkene forventes å være helt eller delvis pensjonert, en andel som øker til én av tre ved 67 år.

I helseforetakene ble pensjonsuttaket før fylte 62 år redusert i 2019, mens uttaket for 67-åringene i 2019 var det samme som i 2002; i begge disse årene

var uttaket noe høyere enn i 2010. Omtrent én av fem var helt eller delvis pensjonert ved 67 år.

I skoleverket har det skjedd en markert reduksjon i tidligpensjoneringen fra 2002 til 2010 og videre til 2019 for arbeidstakere i aldersgruppen 55 til 67 år. Det har skjedd en klar reduksjon i pensjonsuttaket blant ansatte opp til 62 år, og en enda større reduksjon blant de mellom 63 og 67 år. I 2002 sto hver femte skoleansatt fortsatt i arbeid ved 67 år, mens i 2019 gjaldt dette nesten halvparten.

Kvinner går av tidligere enn menn

Det er betydelige forskjeller mellom menn og kvinner i forventet pensjoneringsalder og pensjoneringsmønster. Størrelsen på disse forskjellene varierer både etter arbeidssted og over tid.

I 2019 hadde helseforetakene og kommunene de største kjønnsforskjellene i forventet pensjoneringsalder, mens forskjellene var minst i skoleverket. I helseforetakene og kommunene kunne kvinner forventes å pensjonere seg mer enn to år tidligere enn menn, mens i skoleverket var denne kjønnsforskjellen litt under ett år.

Kjønnsforskjellene har holdt seg forholdsvis stabile fra 2002 til 2019, særlig i skoleverket. I kommunene, fylkene og helseforetakene er kjønnsforskjellene i 2019 omtrent de samme som tidlig på 2000-tallet. Etter en økning i perioden fra 2011 synes forskjellene igjen å ha blitt noe redusert, hovedsakelig på grunn av endringer i menns forventede pensjoneringsalder, siden det har skjedd bare mindre endringer blant kvinner.

I alle sektorene som er undersøkt, venter menn i større grad enn kvinner med å pensjonere seg til de har opparbeidet rett til å ta ut AFP. I kommunene kunne man i 2019 forvente at 15 prosent av mennene og 25 prosent av kvinnene ville ta ut pensjon ved fylte 62 år. Andelen som pensjonerer seg før fylte 62 år, har holdt seg så godt som uendret fra 2004 til 2019. I 2019 pensjonerte menn seg tidlig etter fylte 62 år i langt mindre grad enn i 2004, mens det ikke var noen endring blant kvinner.

I fylkeskommunene hadde nesten 25 prosent av kvinnene gått av med pensjon ved fylte 62 år i 2019, mens dette bare gjaldt omtrent 15 prosent av mennene. Etter fylte 62 år har mennene derimot lavere pensjoneringsrate enn kvinnene, slik at ved 67 år er andelen tidligpensjonerte langt lavere blant menn.

Også innen helseforetakene var forskjellene i pensjonsuttak omtrent uendret fra 2004 til 2019; 12 prosent av mennene og 20 prosent av kvinnene hadde tatt ut pensjon ved fylte 62 år, noe som var litt lavere enn i 2004 for

begge kjønn. I den samme perioden økte imidlertid tidligpensjoneringen blant kvinnelige ansatte over 62 år, særlig blant de eldste, mens den ble redusert blant menn.

Innenfor skolesektoren ble tidligpensjoneringsratene redusert for både kvinner og menn fra 2003 til 2019, men noe av denne nedgangen kan tilskrives endringer i datagrunnlaget. Det synes likevel å være en tendens til økende kjønnsforskjeller i tidligpensjonering i aldersgruppen over 62 år.

De fleste tidligpensjonerte er uføre

Nesten én av fire av de 50-åringene som i 2019 er ansatt i kommuner og fylkeskommuner forventes å være uførepensjonert ved 62 år, og denne andelen øker til én av tre ved 67 år. Avgang på særalder har liten betydning for tidligpensjoneringen i aldersgruppen under 62 år, men ved 67 år har i overkant av 15 prosent blitt pensjonert etter særaldersreglene.

Uttak av AFP skjer hyppig etter fylte 62 år, og ved fylte 67 år har nesten 25 prosent tatt ut AFP. Den samlede effekten av uførepensjon, særaldersgrenser og AFP fører til at drøyt tre av fire av de 50-åringene som var ansatt i fylkene og kommunene i 2019, kan forventes å være pensjonister før de er 67 år.

Fortsatt forskjeller mellom ulike yrkesgrupper

Beregningene for 2019 viser at blant de største yrkesgruppene innen KS' tariffområde har henholdsvis ingeniører og teknikere, saksbehandlere og kontoransatte den høyeste forventede pensjoneringsalderen, mens syke- og hjelpepleiere, sosionomer, barnevernspedagoger, førskolelærere og renholdere har den laveste.

Samlet sett har den forventede pensjoneringsalderen for ansatte i kommunene og fylkeskommunene holdt seg stabil fra 2002 til 2019. Blant sykepleiere, sosionomer, barnevernspedagoger og førskolelærere har den forventede pensjoneringsalderen falt noe i den samme perioden. For ingeniører og teknikere, som allerede har en relativt høy forventet pensjoneringsalder på 63,2 år skjedde det bare en liten økning fra 2002 til 2019. Blant saksbehandlere, som også har en høy forventet pensjoneringsalder på litt over 61 år, kunne vi derimot se en svak reduksjon.

Blant de yrkesgruppene som hadde den laveste forventede pensjoneringsalderen i 2019 (under 60 år), har utviklingen stort sett gått mot en økning etter 2002. Unntaket er førskolelærere, som hadde en lavere forventet pensjoneringsalder på slutten av perioden enn de hadde i 2002 og årene etter.

På grunn av endringer i datagrunnlaget er det vanskelig å si noe helt sikkert om utviklingen blant de ansatte i skolene, men den forventede pensjoneringsalderen ser ut til å ha økt for alle disse yrkesgruppene. I 2019 hadde adjunkter den laveste forventede pensjoneringsalderen – under 63 år – mens lektorer var forventet å gå av først etter fylte 63 år. Lærere og skoleledere (rektorer, inspektører og ledere) kunne imidlertid forventes å gå av først etter fylte 64 år.

AFP fortsatt populært etter fylte 62 år

I kommunene og fylkeskommunene har andelen tidligpensjonerte sunket noe fra 2010 til 2019. Selv om AFP fortsatt er den klart største gruppen blant de tidligpensjonerte, særlig i fylkene, var det en noe lavere andel som tok ut slik avtalefestet pensjon. I skolesektoren har det skjedd en lignende utvikling i den samme perioden: færre ansatte går av tidlig, men blant disse er det noe flere som tar ut AFP.

Jevnt over synes det som andelen uføre i de ulike aldersgruppene har sunket noe fra 2010 til 2019. Uttaket av pensjon etter særaldersregler har utviklet seg litt ulikt i kommuner og fylker; mens andelen har økt i alle aldersgrupper i kommunene, har endringene variert mellom fylkene.

Flere kvinner enn menn uførepensjoneres

Jevnt over er det flere kvinner enn menn som forlater arbeidslivet med uførepensjon. I kommunene ble drøyt én prosent av alle menn i alderen 50–62 år uføre i 2019, noe som er en liten nedgang fra 2010. Blant kvinner i den samme aldersgruppen var andelen uførepensjonister omtrent dobbelt så høy, selv om også denne gikk noe ned fra 2010 til 2019.

Også i fylkeskommunene har kvinner og menn ulikt pensjoneringsmønstre, og også her er det kvinnene som har høyest uførerater. Det var imidlertid hovedsakelig blant kvinner at andelen uføre ble redusert.

Blant ansatte i skoleverket og i helseforetakene er det også en noe høyere andel kvinner enn menn som blir uføre, men sammenlignet med 2010 er andelen for både kvinner og menn lavere i 2019.

Økt bruk av delpensjon blant kvinner

Blant ansatte i kommunene og fylkeskommunene har andelen som tar ut delvis pensjon økt noe fra 2002 til 2019. Andelen delvis uføre har økt fra omtrent en tredjedel tidlig i perioden til omtrent halvparten i de senere årene, og denne andelen var noe høyere i fylkene. Blant ansatte i alderen 62–64 år har

uttaket av del-AFP økt fra omkring 20 prosent tidlig i perioden til nesten 30 prosent de siste årene.

I de første årene etter 2002 var det flest menn som tok ut del-AFP i kommunene, deretter fulgte en periode hvor det var flest kvinner som valgte dette. I 2015 var det en like stor andel kvinner og menn som valgte slik i kommunene, før andelen kvinner med del-AFP igjen var høyest i 2019. Gjennom hele perioden har omtrent en fjerdedel av mannlige ansatte i fylkene tatt ut del-AFP, selv om denne andelen har variert mye i de senere årene. Blant kvinnelige AFP-pensjonister i fylkene økte andelen med del-AFP fra omkring 20 prosent til over 30 prosent fra 2002 til 2019.

1 Innledning

Høsten 2001 signerte regjeringen og hovedorganisasjonene i arbeidslivet en intensjonsavtale for et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen). Avtalen hadde tre mål: redusere sykefraværet, inkludere flere personer med nedsatt funksjonsevne og øke yrkesaktiviteten etter fylte 50 år. Avtalen gjaldt for en begrenset periode, men har blitt underskrevet for nye perioder flere ganger, sist i desember 2018. De tre målene har vært opprettholdt helt fram til 2018, mens det i den siste avtalen kun er lagt vekt på sykefravær og frafall. I den siste avtalen er et delmål at frafallet fra arbeidslivet skal reduseres, og tidligpensjonering regnes her som frafall (IA-avtalen 2019–2022).

Yrkesaktivitet etter fylte 50 år er temaet for denne rapporten, hvor vi skal undersøke pensjonering blant arbeidstakere over 50 år innen KS' tariffområde gjennom de siste tiårene. Denne rapporten er en oppfølging av tilsvarende studier gjennomført tidligere (bl.a. Midsundstad 2006; Hyggen 2007; Hermansen 2011; Nielsen 2014, 2017a, 2017b). Rapporten gir en detaljert beskrivelse av henholdsvis AFP-pensjonering, uførepensjonering og avgang ved særaldersgrense, herunder pensjonering i henhold til 85-årsregelen for arbeidstakere 50–67 år (og utvalgte tall for 50–70 år), etter hovedarbeidssted, kjønn og yrke for perioden 2002–2019. Rapporten inneholder følgende:

- En beskrivelse av tidligpensjoneringsmønsteret ved hjelp av tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver. Tidligpensjoneringsratene viser andelen som har blitt tidligpensjonert på de ulike alderstrinnene av dem som var yrkesaktive ved inngangen til det aktuelle året, mens pensjoneringskurvene viser forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i et gitt år. Pensjoneringskurvene er beregnet på bakgrunn av faktiske avgangsrater for hvert alderstrinn fra 50 til 67 år. Kurven viser hvor mange i et gitt kull yrkesaktive 50-åringer som kan forventes å gå av med pensjon på hvert al-

derstrinn, om man forutsetter at deres pensjoneringsmønster tilsvarer tidligpensjoneringen hos 50–67-åringene et gitt år. Beregningene er utført på samme måte som ved beregning av forventet levealder.¹

- En beskrivelse av variasjonen i tidligpensjoneringsmønsteret (tidligpensjoneringsratene og pensjoneringskurvene) samt bruken av ulike pensjonsordninger (AFP, uførepensjon, særaldersgrensene og 85-årsregelen) over tid og mellom ulike sektorer, yrkesgrupper/stillingskategorier og etter kjønn og alder
- Egne analyser hvor tallgrunnlaget er ansatte i alderen 50–70 år
- En enkel analyse av sammenhengen mellom tidligpensjonering og et utvalg individuelle bakgrunnsvariabler – henholdsvis alder, kjønn, stillingsprosent, yrkeskategori og sektor – ved hjelp av logistisk regresjon

Denne rapporten dekker bare pensjonsuttak til og med 2019. Fra 1.1.2020 har det kommet en ny sentral generell særavtale (SGS 2020) med nye pensjons-

¹ Beregningen av forventet pensjoneringsalder er parallell til den beregningsteknikk som anvendes innen demografien ved beregning av forventet levealder. Beregningene tar utgangspunkt i de aldersbestemte pensjoneringsratene som måler sannsynligheten for å gå av med pensjon ved en gitt alder for personer som fortsatt er i arbeid ved inngangen til et år. Trekk disse pensjoneringsratene fra 1, får man fortsettelsesraten. Denne raten er uttrykk for sannsynligheten for at personer ved et bestemt alderstrinn, som var yrkesaktive ved inngangen til året, fortsatt er yrkesaktive når året er omme. For hvert alderstrinn beregnes en slik fortsettelsesrate, og gjennom suksessivt å gange disse fortsettelsesratene med hverandre får man fram en såkalt overlevelseskurve – her kalt pensjoneringskurve – som viser hvor stor andel av en kohort av 50-åringene som ikke har tatt ut pensjon (og ev. ikke vil være igjen i aktivt arbeid) ved ulike alderstrinn, forutsatt at medlemmene av kohorten over tid vil oppleve de samme pensjoneringsrater som er beregnet for de forskjellige alderstrinn i det året man ser på. Pensjoneringskurven kan så i sin tur brukes som basis for beregning av en gjennomsnittlig (eller eventuelt median) forventet pensjoneringsalder for personer som var i aktivt arbeid ved inngangen til det året de fyller 50 år (Midtsundstad 2006).

I likhet med tidligere Faf-notater (Enjolras & Pedersen 1997; Midtsundstad 1999, 2001, 2002, 2006; Hyggen 2007; Hermansen 2011) hvor denne beregningsteknikken har vært benyttet, må det også her understrekes at verken overlevelseskurvene eller de beregninger av en forventet pensjoneringsalder som kan utledes av pensjoneringskurvene, representerer en realistisk prognose for hvordan det vil gå med medlemmene av en bestemt fødselskohort. Men beregningene gir likevel både en relevant og konsis oppsummering av pensjoneringsmønstrene i et gitt år gjennom et tankeeksperiment: Hvis de aldersbestemte pensjoneringsratene som man finner i et gitt år, hadde vært stabile over tid, hvilke implikasjoner ville de hatt for det typiske pensjoneringstidspunktet til en kohort av 50-åringene? Forventet pensjoneringsalder er også et langt mer presist mål enn for eksempel gjennomsnittlig pensjoneringsalder (se for eksempel RTV 2002, 2004; Villund 2006).

ordninger for arbeidstakere født 1963 eller senere. Pensjonsuttaket som beskrives i denne rapporten, er gjort under regelverk som gjaldt forut for SGS 2020.

1.1 Tidligpensjonsordningene i KS' tariffområde

For arbeidstakere innen KS' tariffområde er uførepensjon og avtalefestet pensjon (AFP) de to mulige tidligpensjonsordningene, samtidig som enkelte grupper med særaldersgrenser kan ta ut alderspensjon tidligere enn andre. I tillegg har man siden 1.1.2011 kunnet ta ut fleksibel alderspensjon fra folketrygden fra fylte 62 år, forutsatt at man oppfyller inntektskravet.² Men man kan da ikke samtidig ta ut AFP-pensjon, slik som i privat sektor. På den annen side kan man fritt kombinere arbeid og fleksibel alderspensjon uten avkortning av pensjon mot lønnsinntekten. Den årlige utbetalingen fra folketrygden fra fylte 67 år blir imidlertid lavere enn den ellers ville ha vært ved uttak av folketrygdens alderspensjon før fylte 67 år, selv om noe av dette kompenseres ved økt opptjening om man fortsetter i arbeid.³

Uttak av AFP er i utgangspunktet frivillig og kan skje fra fylte 62 år. Pensjonsytelsen fra AFP for 62–64-åringene tilsvarer den pensjonen man ville fått fra folketrygden fra fylte 67 år.⁴ I tillegg får man utbetalt et årlig AFP-tillegg på 20 400 kroner. Samlet pensjon kan likevel ikke overstige 70 prosent av tidligere inntekt. Arbeidstakerne kan også velge å ta ut del-AFP fra fylte 62 år, forutsatt at de i utgangspunktet har minst 60 prosent stilling. Del-AFP gjør det mulig å kombinere for eksempel 60 prosent arbeid med 40 prosent AFP-pensjon, eller 80 prosent arbeid med 20 prosent pensjon, eventuelt andre kombinasjoner av arbeid og pensjon. Man kan likevel ikke ta ut full AFP-pensjon og jobbe ved siden av. Fra fylte 65 år tjenestepensjonsberegnes AFP. Dersom beregningen gir en høyere ytelse enn folketrygdberegnet AFP, utbetales denne. I praksis kan dermed offentlig ansatte få en ytelse tilsva-

² Beregnet pensjon ved 67 år for enslige må være større enn minstepensjonen etter avkortningen som følger av tidliguttaket. Begrunnelsen er at alle skal være sikret et minste inntektsnivå i alderdommen (Ot.prp. nr. 37 (2008-2009)). Selv om vilkårene ikke er oppfylt ved fylte 62 år, kan de være det fra for eksempel 63 eller 64 år, selv med uendret opptjening. Man kan også oppfylle kravet for uttak av delvis alderspensjon fra folketrygden, selv om man ikke oppfyller kravet for uttak av full pensjon.

³ Dersom folketrygden tas ut tidligere enn fylte 67 år, kompenserer ikke tjenestepensjonsordningen for pensjonstapet. Man er derfor ikke garantert 66 prosent av inntekten i samlet pensjon fra fylte 67 år ved 30 års opptjening i full stilling, slik regelen er for uttak fra fylte 67 år for dem som er født i 1958 eller tidligere.

⁴ AFP levealderjusteres ikke.

rende tjenestepensjonen (inkl. folketrygdpensjonen) fra fylte 65 år. For arbeidstakere som jobber deltid og har en kortere opptjenings tid, blir det en forholdsmessig avkortning i AFP-pensjonen.

Uttak av uførepensjon stiller krav om medisinsk uførhet. Det kreves imidlertid ikke 50 prosent uførhet, slik som i folketrygden. Videre beregnes antall pensjonspoeng med utgangspunkt i mulige opptjeningsår fram til aldersgrensen på 70 år, og ikke 67 år, som i folketrygdens uførepensjonsordning og i AFP-ordningen. De kommuneansattes uførepensjon gir, som alderspensjonen, rett til en ytelse tilsvarende 66 prosent av pensjonsgrunnlaget (pluss en kvart G).⁵ Uførepensjonen for offentlig ansatte er imidlertid vedtatt endret fra 2015 (Veland 2014), men reglene (beskrevet over) gjaldt for den perioden vi ser på.⁶

Foruten AFP og uførepensjon har en rekke kommunale yrkesgrupper i henhold til yrkets særaldersgrense rett til, og i mange tilfeller også plikt til, å gå av før fylte 67 år. Særaldersgrensene varierer mellom ulike yrkesgrupper, fra 60 år for branntjenestemenn til 65 år for blant annet sykepleiere (uten lederansvar), jordmødre, helsesykepleiere, fysioterapeuter, tannleger, vernepleiere, miljøarbeidere og miljøterapeuter, hjelpepleiere, barnepleiere, hjemmehjelper, renholdere, sjåførere, feiere og enkelte grupper av fagarbeidere/arbeidere. De yrkesgruppene som har særaldersgrense, kan som følge av 85-årsregelen også velge å gå av inntil tre år før stillingens aldersgrense. Dette forutsetter imidlertid at summen av alder og antall opptjeningsår utgjør 85 år eller mer.

På tross av at alle kommunalt ansatte har de samme pensjonsrettighetene, har kommunene valgt å sikre pensjonsforpliktelsene hos ulike pensjonsleverandører. De fleste kommunalt ansatte er forsikret i KLP. I alt var 335 kommuner, ni fylkeskommuner og en rekke bedrifter forsikret i KLP i 2020. Alle lærere er imidlertid forsikret i Statens pensjonskasse (SPK). En del kommuner har også sine egne pensjonskasser. Per 1.1.2020 var det 20 kommunale pensjonskasser.⁷

⁵ G er folketrygdens grunnbeløp, som per 1.5.2019 var 99 858 kroner per år.

⁶ Den nye uføreordningen i tjenestepensjonen i offentlig sektor er en nettoordning, hvor ytelsen kommer i tillegg til uføretrygden fra folketrygden. Uføreytelsen beregnes som 3 prosent av pensjonsgrunnlaget for inntekter opp til 6 G og 69 prosent av inntekter mellom 6 og 12 G. I tillegg ytes et nominelt tillegg på 0,25 G (men maksimalt 6 prosent av inntekten). Avkortningen av uførepensjonen ved arbeidsinntekt følger de samme reglene som i folketrygden (Veland 2014).

⁷ Tall fra <https://pensjonskasser.no/om-oss/medlemmer/>

1.2 Data

Hovedbeskrivelsen av avgangsmønsteret og bruken av AFP blant ansatte i KS' tariffområde baserer seg på registerdata fra henholdsvis KLP og SPK. Dataene fra KLP er for årene 2002–2019 og fra SPK (for lærerne) for 2002–2005 og 2007–2018. Dataene omfatter alle aktive medlemmer i ordningen fra 50 år til og med 70 år ved utgangen av alle de aktuelle årene.

For alle registrerte medlemmer inneholder disse dataene blant annet informasjon om

- hvorvidt vedkommende ble pensjonert i løpet av den tidsperioden dataene omfatter (dvs. det aktuelle året)
- tidspunkt for pensjonering det aktuelle året (dd.mm.aa)
- hvilke pensjonsordninger vedkommende benyttet (AFP, uførepensjon, alderspensjon eller 85-årsregelen)
- pensjonsgrad (prosentandel)
- alder
- kjønn
- stillingskode⁸
- stillingsprosent
- type virksomhet (kommunal, fylkeskommunal, helseforetak og bedrifter)

Sammenlignet med tidligere rapporter er datagrunnlaget i denne rapporten likevel noe endret. Som en del av pensjonsreformen har det, som nevnt, fra januar 2011 vært mulig å ta ut fleksibel eller gradert alderspensjon fra folketrygden, gitt tilstrekkelig opptjening. KLP og SPK har imidlertid ikke informasjon om hvem som eventuelt har valgt å ta ut fleksibel alderspensjon, og har derfor ikke kunnet levere slike data til Fafo. Dette fører til at tidligpensjonsratene vi beregner (det vil si andelen som tar ut pensjon), kan undervurderes noe. En studie av hvem som tok ut fleksibel alderspensjon i 2011, viste imidlertid at offentlig ansatte i svært liten grad tok i bruk denne muligheten (Dahl 2011).⁹ I tillegg har kvinner, som dominerer i kommunal sektor, langt

⁸ Informasjon om stillingskode mangler i helseforetakene. For personer som tar ut full pensjon, benyttes stillingskode ved utgangen av foregående år.

⁹ Så vidt vi vet, finnes ikke nyere analyser av uttak av fleksibel alderspensjon og hvem som benytter seg av dette. Statistikk fra NAV viser imidlertid at andelen som benytter seg av

lavere sannsynlighet for å ta ut fleksibel alderspensjon, da relativt få kvinner oppfyller vilkårene for uttak. Selv om manglende informasjon om uttak av fleksibel alderspensjon bidrar til at våre beregnede uttaksrater fra 2011 undervurderer pensjonsuttaket noe, tilsier Dahls funn at det trolig ikke har så stor betydning for de resultatene vi presenterer for kommunal sektor. I tillegg er det slik at mange av dem som velger å ta ut fleksibel alderspensjon, fortsetter i arbeid og da som oftest på heltid. De fleste av dem vil derfor fortsatt være i arbeid, selv om de har tatt ut pensjon. Tall over andelen kommunalt og fylkeskommunalt ansatte som tar ut fleksibel alderspensjon tidlig, sier oss dermed lite om tidligavgangen fra kommunal og fylkeskommunal sektor.

SPK har også gjennomført en revisjon av sine dataregistre. Datagrunnlaget fra SPK er dermed ikke det samme som i tidligere rapporteringer. For å få et innblikk i hvilke konsekvenser endringene har for våre tidsserier, ble 2009-dataene, benyttet av Hermansen (2011), sammenlignet med 2009-dataene basert på de nye og endrede registerdataene fra SPK. Sammenligningen viser at antallet personer som er registrert som pensjonert før 67 år, er redusert i det nye datasettet, og at forventet pensjoneringsalder beregnet med utgangspunkt i de nye dataene, samlet sett, øker med nesten ett år når man sammenligner «gamle» 2009-data med «nye» 2009-data. Det er dermed et tydelig brudd i vår tidsserie fra 2009 til 2010 for skolesektoren i de publiserte tabellene og figurene, et brudd som primært skyldes SPKs omlegging av sine registre og dermed et endret datagrunnlag. Dette bruddet i tidsseriene er kommentert der det er relevant.

1.3 Organiseringen av rapporten

I kapittel 2 beskrives utviklingen i pensjoneringsmønsteret innen KS' tariffområde i perioden 2002 til 2019. Kapittelet gir en oversikt over endringene i pensjoneringsratene, variasjonen i pensjoneringsmønster generelt innenfor kommuner og fylkeskommuner fra 2002–2019. I kapittel 3 beskrives forskjellene i tidligpensjoneringsmønster etter fylte 50 år mellom et mindre utvalg yrkesgrupper/stillingskoder og mellom menn og kvinner. Hvilke pensjonsordninger som benyttes for de ulike gruppene forsikrede ved ulike aldre, viser vi i kapittel 4. I dette kapittelet beskrives uttak av ulike pensjonsordninger og utbredelse av hel- og delpensjon blant forsikrede i både KLP og SPK. I det avsluttende kapittelet er det ved hjelp av logistisk regresjonsanalyse beskrevet

fleksibelt uttak, har vært stabil fra 2011 til 2019 (<https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/pensjon-statistikk/relatert-informasjon/alderspensjon-statistikknotater>).

vet hvordan faktorer som alder, kjønn, yrkeskategori, deltid og type virksomhet påvirker sannsynligheten for å gå av med henholdsvis avtalefestet pensjon og uførepensjon. I vedleggene gjengis oversiktstabeller som inneholder en mer detaljert beskrivelse av utvalget.

2 Tidligpensjonering i KS' tariffområde

Vi skal i dette kapittelet kaste lys over utviklingen i pensjoneringsmønsteret innen KS' tariffområde i perioden 2002 til 2019. Utviklingen i perioden 2002 til 2015 er tidligere beskrevet i større detalj i Midtsundstad (2006), Hyggen (2007), Hermansen (2011) og Nielsen (2014, 2017a, 2017b). I det følgende videreføres disse analysene for perioden 2016 til og med 2019. Utviklingen over perioden som helhet vil beskrives, men med spesiell vekt på utviklingen i perioden 2016 til og med 2018/2019. Kapittelet gir en oversikt over endringene i forventet pensjoneringsalder, variasjonen i pensjoneringsmønster generelt innenfor kommuner og fylkeskommuner i perioden 2002–2019. Videre vil vi vise forskjeller og likheter i pensjoneringsmønstre mellom menn og kvinner i de ulike sektorene.

2.1 Forventet pensjoneringsalder 2002–2019

Forventet pensjoneringsalder

Beregningen av forventet pensjoneringsalder er parallell til den beregnings-teknikken som anvendes innen demografien ved beregning av forventet levealder. Beregningene tar utgangspunkt i de aldersbestemte pensjoneringsratene som måler sannsynligheten for å gå av med pensjon ved en gitt alder for personer som fortsatt er i arbeid ved inngangen til et år. Beregningene gir en relevant og konsis oppsummering av pensjoneringsmønstrene i et gitt år gjennom et tankeeksperiment: Hvis de aldersbestemte pensjoneringsratene som man finner i et gitt år, hadde vært stabile over tid, hvilke implikasjoner ville de hatt for det typiske pensjoneringstidspunktet til en kohort av 50-åringer? Denne måten å regne ut forventet pensjoneringsalder på står i kontrast til tidligere offentlige mål på gjennomsnittlig pensjoneringsalder og bygger blant annet på en kritikk formulert av Enjolras og Pedersen (1997). Hovedpoengene i deres kritikk var at den tidligere brukte metoden ofte ikke

fanget opp alle alternative ordninger for tidlig yrkesavgang som finnes tilgjengelig. Videre er det slik at en enkel beregning av pensjoneringsalder også trekker inn dem som blir uførepensjonert i ung alder. Metoden er svært følsom for alderssammensetningen i befolkningen og gir helt villedende utslag ved større endringer i avgangsmønstrene og er lite anvendelig for analytiske formål, siden målet vanskelig kan brytes ned på sektorer og næringsgrener (Enjolras & Pedersen 1997:7). Løsningen var en alternativ beregningsmåte, der man for hvert alderstrinn eller årgang av ansatte over en viss alder (her: 50 år) beregner avgangsrater for det aktuelle året. Det vil si at man finner antall personer som gikk av dette året, og deler på antall personer i årgangen som var i jobb ved inngangen til året. På basis av disse avgangsraterne beregnes koordinatene til pensjoneringskurven for en hypotetisk fødselskohort av kommunalt ansatte som er i jobb ved fylte 50. Denne kan brukes til å beregne det typisk forventede avgangstidspunktet for en yrkesaktiv 50-åring.

Tabell 2.1 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring for årene 2002, 2005, 2008 og 2010–2019. Omfatter all tidligpensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjonering, AFP-pensjonering, særaldersgrense og 85-årsregel.

	2002	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kommunene	60,4	61,0	60,9	60,0	60,6	60,4	60,8	61,2	60,6	61,2	61,1	61,2	60,9
Fylkeskommunene	61,5	61,2	61,6	60,6	61,6	61,6	61,9	61,5	61,2	61,6	61,6	62,2	61,3
Skolesektoren	60,3	60,4	61,1	62,4	62,8	62,5	62,7	63,0	63,1	63,0	63,2	63,3	63,2
Helseforetakene	61,0	60,9	-	60,7	60,9	61,5	61,1	61,2	61,0	61,2	61,6	61,4	61,3
Hele befolkningen*	63,5	64,0	64,1	63,7	62,3	62,7	63,0	62,6	62,8	62,9	62,8	62,7	

*Kilde: NAV (Haga 2013; Haga & Lien 2016; Bjørnstad 2019). Tall for hele befolkningen ikke tilgjengelig for 2019.

** Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. Tallene for 2010–2018 er derfor ikke sammenlignbare med tidligere år.

Forventet pensjoneringsalder har variert noe i årene fra 2002 til 2019 (tabell 2.1). I kommunene økte forventet pensjoneringsalder for en 50-åring fra 60,4 år i 2002 til 61 år i 2005, deretter lå den litt lavere noen år før den la seg rundt 61 år fra 2013–2014 og framover til 2019.

I fylkeskommunene har forventet pensjoneringsalder ligget noe over forventet pensjoneringsalder i kommunen gjennom nesten hele perioden. Hovedinntrykket er at forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i fylkeskommunen har vært forholdsvis stabil gjennom perioden. Høyest forventet pensjoneringsalder var 62,2 år i 2018.

Blant lærerne i skolesektoren har det vært en økning i forventet pensjoneringsalder gjennom perioden. Økningen i 2010 skyldes imidlertid en omlegging i statistikkgrunnlaget hos SPK. Selv om vi tar hensyn til dette, økte forventet pensjoneringsalder blant lærerne etter 2010 og har holdt seg på eller over 63 år fra 2014 og framover.

Også i helseforetakene har forventet pensjoneringsalder vært forholdsvis stabil og har ligget over 61 år siden 2012. I tabell 2.1 har vi også tatt med tilsvarende tall for hele befolkningen. Disse er ikke helt sammenlignbare¹⁰, men vi ser at ansatte i KS' tariffområde har blitt likere hele befolkningen gjennom perioden. Forventet pensjoneringsalder i hele befolkningen var høyest i perioden 2005–2008 og har deretter gått noe ned.

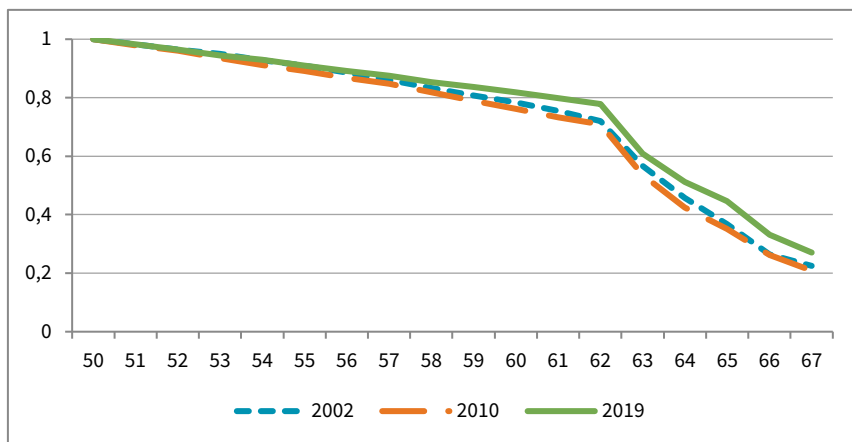
Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

I dette kapittelet undersøkes tidligpensjoneringsrater for de enkelte årene det foreligger data, og det lages pensjoneringskurver basert på de observerte pensjoneringsmønstrene. Beregningene av pensjoneringskurvene i dette kapittelet tar utgangspunkt i de aldersbestemte pensjoneringsratene. De aldersbestemte pensjoneringsratene måler sannsynligheten for å gå av med pensjon ved en gitt alder, gitt at personen fortsatt er i arbeid ved inngangen til det aktuelle året. Ved å trekke denne raten fra 1, finner man fortsettelsesraten. Denne raten er et uttrykk for sannsynligheten for at personer ved et bestemt alderstrinn som var yrkesaktive ved inngangen til året, fortsatt er yrkesaktive ved årets slutt. For hvert alderstrinn beregnes en slik fortsettelsesrate. Videre multipliseres disse suksessivt med hverandre. Resultatet av disse beregningene gir en såkalt overlevelseskurve eller pensjoneringskurve. Pensjoneringskurven viser hvor stor andel av en kohort 50-åringer som fortsatt vil være i aktivt lønnet arbeid ved ulike alderstrinn, forutsatt at medlemmene av kohorten over tid vil ha de samme pensjoneringsrater som er beregnet for de forskjellige alderstrinn i et bestemt år.

Slik det framkommer av pensjoneringskurvene for kommunene (minus skolesektoren) for 2019 (figur 2.1), ville omtrent én av fire av de yrkesaktive 50-åringene være helt eller delvis pensjonert som 62-åringer, og litt mer enn én av fire yrkesaktive 50-åringer ville stå i jobb fram til fylte 67 år. Pensjoneringskurven for 2019 ligger i hovedsak litt over kurvene for 2002 og 2010.

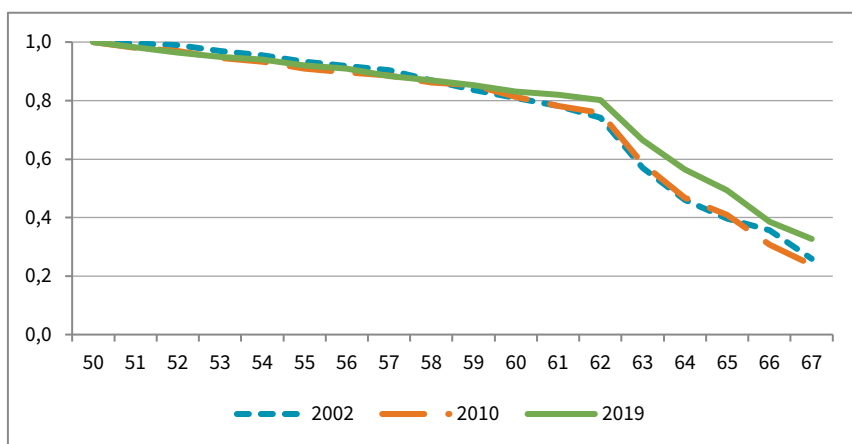
¹⁰ Mens vi ser på pensjonering innen fylte 67 år, gjelder NAVs tall for pensjonering fram til 70 år. NAVs tall inkluderer ikke de som har særaldersgrenser, mens det gjør våre tall (cf. Haga 2013). Begge disse forholdene bidrar til at NAVs forventede pensjoneringsalder blir høyere enn de som er beregnet her.

Figur 2.1 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringer i kommunene (minus skolene) i hhv. 2002, 2010 og 2019. Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-67-åringene de respektive år.

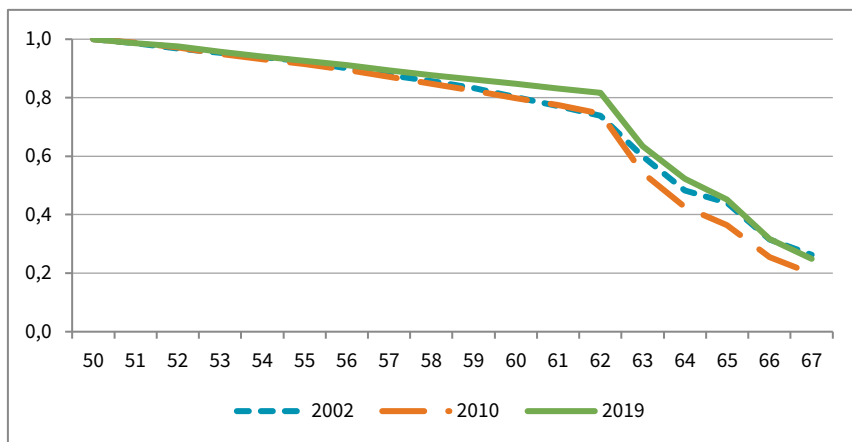

Innen fylkeskommunene (minus skolene) (figur 2.2) er det ingen klare endringer i tidligpensjonering for dem mellom 50 og 62 år når 2015 sammenlignes med 2002 og 2010. Det er en svak tendens til at tidligpensjonsratene var noe høyere fra 60 til 62 år i 2019 sammenlignet med 2002 og 2010. Blant arbeidstakere i fylkene i alderen 62 til 67 år ser vi at tidligpensjoneringen utsettes litt i 2019, og at andelen som kan forventes å stå i jobb ved 67 år, er noe høyere i den siste kohorten.

Figur 2.2 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringer i fylkeskommunene (minus skolene) i hhv. 2002, 2010 og 2019. Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-67-åringene de respektive år.

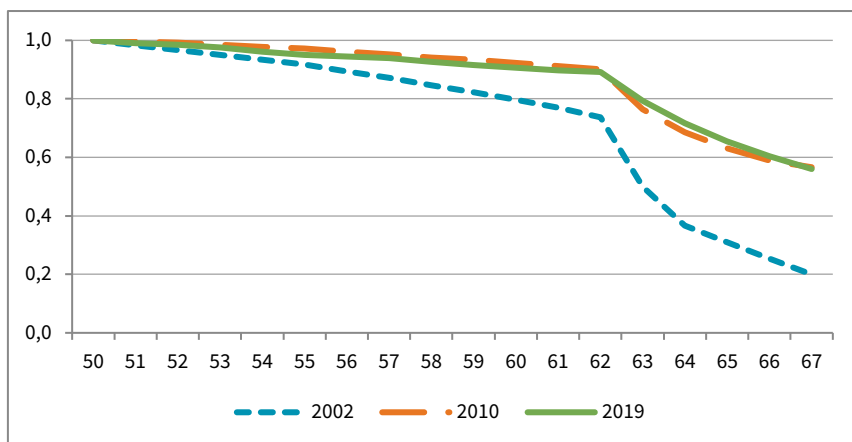

Figur 2.3 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i helseforetakene i hhv. 2002, 2010 og 2019. Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-67-åringene de respektive år.

I helseforetakene var det en reduksjon i tidligpensjoneringen før 62 år fra 2002 og 2010 til 2019 (figur 2.3), mens den forventede andelen i jobb ved 67 år var lavere i 2010 enn i 2002 og i 2019.

Figur 2.4 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i skolesektoren i hhv. 2002, 2010 og 2019. Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-67-åringene de respektive år.

* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. Tallene er derfor ikke sammenlignbare med tidligere år.

I skolene (figur 2.4) var det tilsynelatende en kraftig reduksjon i tidligpensjonering fra 2002 til 2010 og 2019. Mye av denne reduksjonen skyldes imidlertid omlegging i datagrunnlaget hos SPK. I 2010 og 2019 var andelen som ble tidligpensjonert, forholdsvis like. Dette tyder på at trenden med avtakende tidligpensjonering i skolene beskrevet av Hermansen (2011) har avtatt. I 2002 sto omtrent hver femte arbeidstaker fortsatt i arbeid i skolesektoren ved fylte 67 år, i 2010 og 2019 gjaldt dette nesten annenhver arbeidstaker (som nevnt skyldes noe av forskjellen omlegging i datagrunnlaget).

2.2 Forskjeller mellom menn og kvinner

Forventet pensjoneringsalder

Det er relativt betydelige forskjeller i forventet pensjoneringsalder mellom menn og kvinner i alle sektorene innenfor KS' tariffområde (jf. tabell 2.2). Kvinner har gjennomgående en lavere forventet pensjoneringsalder enn menn. I kommunene (minus skolene) utgjør forskjellen i forventet pensjoneringsalder mellom menn og kvinner i 2019 to år. Forskjellene mellom menns og kvinners forventede pensjoneringsalder økte fram til 2015, men var på to år i 2018 og 2019.

Det er også tydelige forskjeller i forventet pensjoneringsalder mellom kvinner og menn i fylkene, og forskjellene økte fram til 2015. I 2019 var forventet pensjoneringsalder for en kvinnelig 50-åring i fylkene 60,8 år, mens menn lå knappe to år over, med en forventet pensjoneringsalder på 62,6 år.

Det er viktig å understreke at fylkeskommunene sysselsetter relativt få personer sammenlignet med kommunene, og de i sammenligning noe mindre gruppene kan gi mer eller mindre tilfeldige utslag på analyser av denne typen avhengig av antallet som pensjoneres det enkelte år. På tross av dette forbeholdet virker det rimelig å ta den relative stabiliteten i kjønnsforskjeller over tid til inntekt for analysens pålitelighet. Menn og kvinner innehar i stor grad svært ulike yrker, noe som trolig er en viktig forklaringsfaktor for forskjellene i forventet pensjoneringsalder.

Tabell 2.2 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden 2002, 2005, 2008, 2010–2019. Omfatter all tidligpensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særalder og 85-årsregel. Etter kjønn.

	2002	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kommunene													
Menn	61,8	61,5	62,1	61,1	62,2	62,3	62,4	62,9	62,4	62,9	63,2	62,8	62,5
Kvinner	60,0	60,9	60,7	59,7	60,2	60,0	60,4	60,8	60,2	60,8	60,6	60,8	60,5
Fylkene													
Menn	62,4	61,2	62,6	61,3	63,3	62,5	63,4	63,3	63,4	62,8	63,1	64,0	62,6
Kvinner	61,0	61,2	61,3	60,3	61,0	61,1	61,2	60,8	60,2	61,0	61,0	61,5	60,8
Skolene													
Menn	60,1	61,0	62,1	63,1	63,6	63,2	64,0	63,8	63,8	63,8	64,6	64,3	64,0
Kvinner	59,6	60,0	60,6	62,2	62,4	62,2	62,0	62,5	62,7	62,7	62,8	62,8	62,7
Helseforetakene													
Menn	62,2	61,9	-	62,4	63,1	62,9	63,2	63,3	63,0	62,9	62,9	62,6	62,9
Kvinner	60,6	60,5	-	60,3	60,3	61,1	60,6	60,6	60,5	60,7	61,2	61,0	60,8
Befolkningen*													
Menn	63,7	64,3	64,5	63,9	62,3	62,5	62,8	62,6	62,7	62,8	62,8	62,8	-
Kvinner	63,3	63,8	63,7	63,4	62,5	62,9	63,2	62,7	62,9	63,0	62,9	62,7	-

*Kilde: NAV (Haga 2013; Haga & Lien 2016; Bjørnstad 2019). Tall for hele befolkningen ikke tilgjengelig for 2019.

Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. Tallene er derfor ikke sammenlignbare med tidligere år.

Innenfor skolevesenet kunne kvinner forventes å pensjoneres over et år før sine mannlige kolleger i 2019. I 2002 var forskjellene i forventet pensjoneringsalder innenfor skolesektoren omtrent et halvt år. Det har altså ikke vært svært store endringer i ulikhetene i forventet pensjoneringsalder i 2019 sammenlignet med 2002, men mannlige lærere har økt sin forventede pensjonsalder mer enn sine kvinnelige kolleger. Som tidligere nevnt skyldes mye av økningen i forventet pensjoneringsalder fra 2009 til 2010 en omlegging i statistikkgrunnlaget. I helseforetakene har kjønnsforskjellene vært forholdsvis store det siste tiåret, men har sunket noe mot slutten av perioden.

Det er verdt å merke seg at kjønnsforskjellene i hele befolkningen stort sett har vært lavere enn i kommunal sektor i samme periode.

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

Slik det har framkommet av analysene, er det betydelige forskjeller i menns og kvinners gjennomsnittlige forventede pensjoneringsalder. I det følgende benyttes pensjoneringskurver for i større detalj å undersøke eventuelle forskjeller i menns og kvinners forventede pensjoneringsmønster.

Dersom man forutsetter at en 50-åring har samme avgangsmønster som man kan observere for 50–67-åringene et gitt år, undersøkes altså pensjoneringskurvene for å få et bilde av mulige ulikheter i forventet pensjoneringsmønster mellom menn og kvinner. Fylte 62 år er et viktig skille å ta hensyn til når pensjoneringskurvene studeres. Fra fylte 62 år har mange rett til å gå av med AFP, og de med særaldersgrense på 65 år kan ta ut tjenstepensjon i henhold til 85-årsregelen, forutsatt at de har tilstrekkelig lang tjenestetid.

Blant de sektorene som her undersøkes, viser resultatene at menn i større grad enn kvinner jobber til de har rett til AFP. Dette er også tilfellet innenfor kommunesektoren (minus skolene) (jf. figur 2.5). Den forventede andelen pensjonerte ved 62 år av dem som var yrkesaktive som 50-åringer, var i 2019 15 prosent for menn og 24 prosent for kvinner. For kvinner har det fra 2004 til 2019 ikke vært noen klar endring i andelen pensjonerte fram til fylte 67 år. I både 2004 og 2019 kunne man forvente at omtrent hver fjerde kvinnelige ansatt som var yrkesaktiv som 50-åring, fortsatt sto i jobb ved fylte 67 år. Vi ser likevel at det er en svak tendens til litt økt tidligpensjonering fra 50 år fram til 62 år. Når det gjelder mannlige ansatte, har de opplevd en litt annen utvikling enn kvinnelige ansatte. Etter 62 år har det for de mannlige ansatte vært en betydelig nedgang i tidligpensjoneringen fra 2004 til 2019. Kjønnsforskjellen i 2019 opprettholdes før fylte 62 år. Omtrent 24 prosent av de kvinnelige sysselsatte i kommunene som var yrkesaktive som 50-åringer, kunne forventes fortsatt å stå i arbeid ved fylte 67 år. Til sammenligning kunne man forvente at 39 prosent av mennene ville stå i arbeid ved fylte 67 år i 2019.

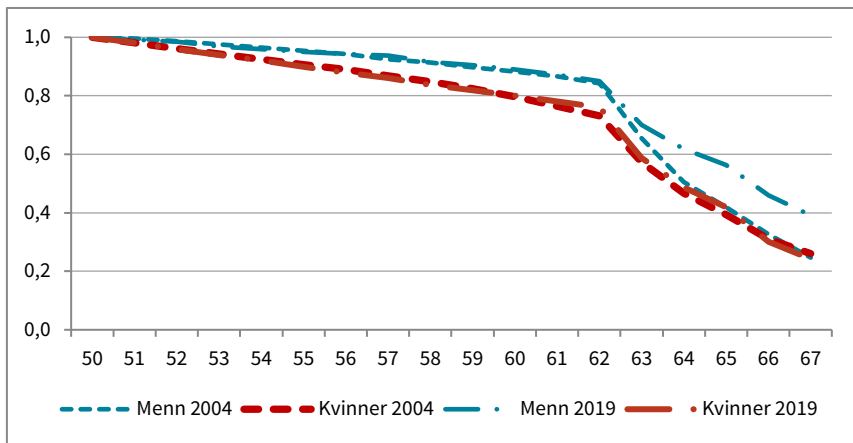
Innenfor fylkeskommunene (minus skolene) (jf. figur 2.6) er kjønnsforskjellene i pensjoneringsmønstre i 2019 omtrent som i kommunene. I 2019 kunne man forvente at 25 prosent av kvinnene som var i arbeid ved fylte 50 år, var pensjonert ved fylte 62 år, mens dette gjaldt 13 prosent av mennene. I 2004 var kjønnsforskjellene ganske små, særlig i de eldste aldersgruppene, mens de er langt tydeligere i 2019.

I helsesektoren var kjønnsforskjellene i andelen som var forventet å pensjonere seg før 62 år, ganske lik i 2004 og 2019, mens kjønnsforskjellene i andelen som var forventet å stå i jobb fram til 67 år, økte (jf. figur 2.7). Andelen

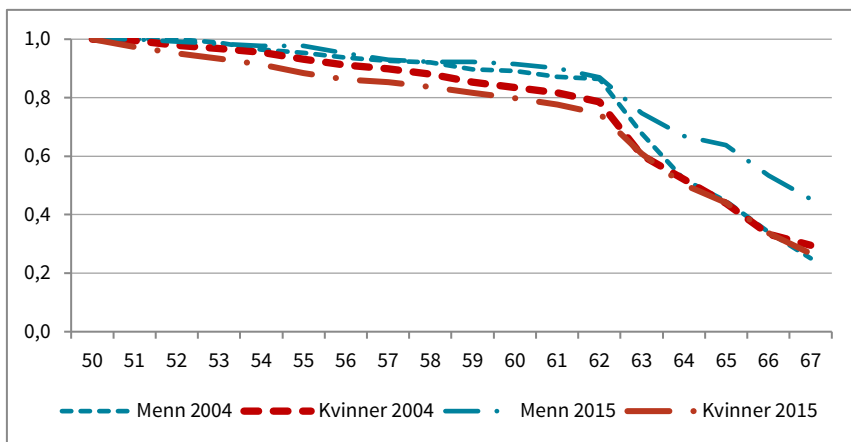
menn som pensjoneres etter 62 år, har blitt redusert, mens andelen kvinner som pensjoneres, har økt.

I skolesektoren kunne man i 2019 forvente at 12 prosent av kvinnene og 6 prosent av mennene som var i arbeid som 50-åring, var pensjonert ved fylte 62 år (jf. figur 2.8). For både menn og kvinner har det vært en reduksjon i pensjoneringen både før og etter fylte 62 år fra 2003 til 2019, og forskjellene mellom kvinner og menn er noe redusert før fylte 62 år. Noe av reduksjonen må, som tidligere nevnt, tilskrives en omlegging av tallgrunlaget hos SPK (jf. tabell 2.1 og 2.2). Det ser likevel ut som om kvinnene i skolen har hatt en langt mer positiv utvikling enn den man finner blant kvinnene i de øvrige sektorene. Andelen kvinner i skolen som kan forventes å stå i jobb til de er 67 år, er lik eller høyere enn andelen menn i kommuner, fylker og helseforetakene som kan forventes å være i jobb så lenge.

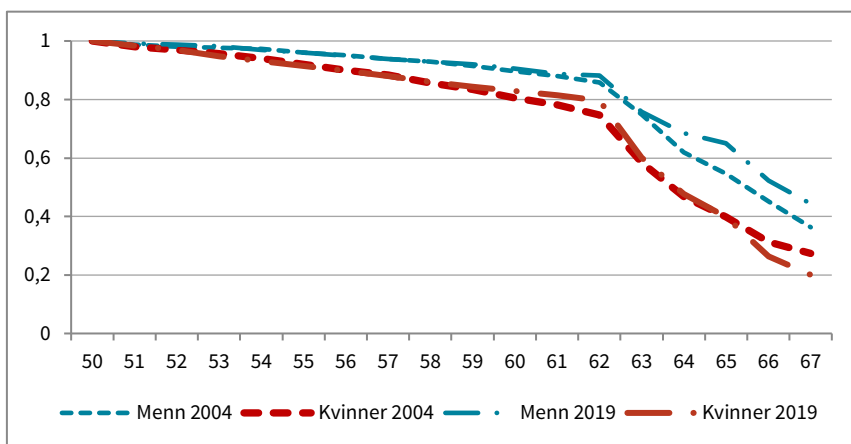
Figur 2.5 Pensjoneringskurver som viser forventet pensjonering for 50-årige menn og kvinner i hhv. 2004 og 2019 i kommuner (minus skolene) som var forsikret i KLP. Kurvene er beregnet på bakgrunn av tall for faktisk pensjonering for 50–67-åringene i samme tidsrom.

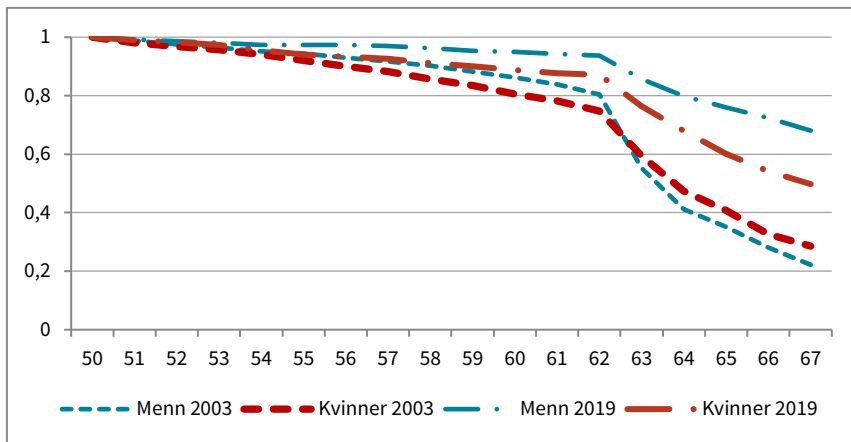
Figur 2.6 Pensjoneringskurver for menn og kvinner i fylkeskommunene (forsikret i KLP) i hhv. 2004 og 2019.

Figur 2.7 Pensjoneringskurver for menn og kvinner i helseforetakene (forsikret i KLP) i hhv. 2004 og 2019.

Figur 2.8 Pensjoneringskurver for henholdsvis menn og kvinner i skolesektoren (SPK-området) i hhv. 2003 og 2019.

* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. Tallene er derfor ikke sammenlignbare med tidligere år.

2.3 Betydningen av ulike pensjonstyper for forventet pensjoneringsalder

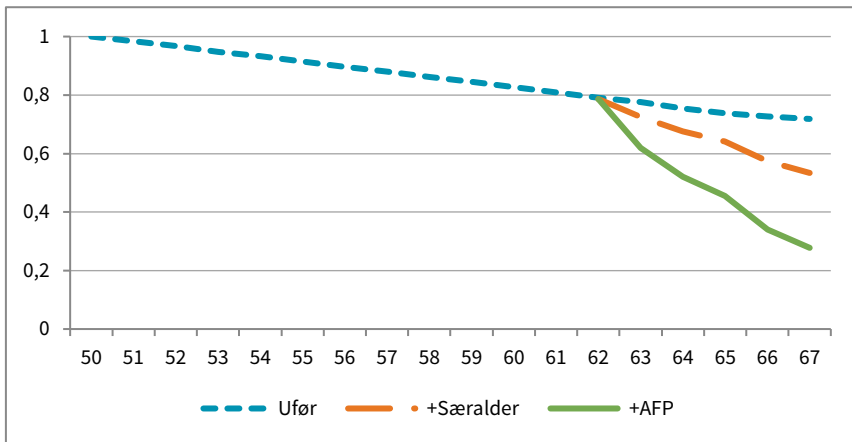
Vi har så langt sett på den samlede betydningen av all tidligpensjonering for forventet pensjoneringsalder. I det følgende skal vi se på den relative betydningen de ulike pensjonsordningene har for forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i fylkeskommune eller kommune i 2019.

Fram til 62 års alder er det i hovedsak uførepensjonering som bidrar til å redusere forventet pensjoneringsalder (figur 2.9). Riktignok begynner de første å ta ut pensjon basert på særaldersregler fra 57 år, men disse er så få og påvirker i liten grad tidligpensjoneringsratene før fylte 62 år. Etter 62 år ser vi at uførepensjon fortsatt er en viktig årsak til tidligpensjonering, men avtar i betydning mot 67 år. Uten særalder og uttak av AFP, og forutsatt null substitusjonseffekt mellom ordningene, ville syv av ti fortsatt stå i arbeid til 67 år. Dette er en reduksjon fra 2015 på omtrent 6 prosentpoeng (Nielsen 2017a).

Fra 62 år ser vi at uttak etter særaldersreglene bidrar til økt tidligpensjonering. Andelen som går av etter særaldersreglene, øker med alderen, og ved 67 år har 18 prosent gått av på denne ordningen. Dersom ingen tok ut AFP, og dette ikke medførte økt bruk av andre ordninger, ville over halvparten av 50-åringene stå i jobb fram til fylte 67 år.

Uttak av AFP brukes imidlertid ganske hyppig og er den viktigste forklaringen på økt tidligpensjonering etter 62 år. Samtidig reduseres AFP-uttak andelen som kan forventes å stå i jobb fram til 67 år, med 25 prosentpoeng. Summen av uttak av uførepensjon, særalder og AFP gjør at tre av fire kommunalt og fylkeskommunalt ansatte 50-åringer i 2019 kan forventes å ta ut pensjon innen de passerer 67 år, og dette er omtrent like stor andel som i 2015 (ibid.).

Figur 2.9 Relativ betydning av ulike pensjonstyper for forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i kommuner og fylkeskommuner. 2019.

3 Forskjeller mellom ulike yrkesgrupper

Tidligere forskning viser at utdanningsnivå og type yrke har stor betydning for avgangsmønsteret: De med høyere utdanning går senere av med pensjon enn de med lavere utdanning. De som jobber i et tradisjonelt arbeideryrke, forlater arbeidslivet tidligere enn de som er akademiker-/høyskoleutdannet eller har en ledende stilling (se bl.a. Midtsundstad 1999, 2001, 2002a, 2002b, 2005a, 2005b, 2006; Midtsundstad & Nielsen 2013). I det følgende redegjøres det for variasjoner i pensjoneringsmønster mellom et utvalg ulike yrkesgrupper ved hjelp av forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver (se definisjon under kapittel 2.1).

I dette kapitlet beskrives tidligpensjoneringen i de største yrkesgruppene innen helserelevante yrker, omsorgsrelaterte yrker, blant teknisk personell, blant administrativt ansatte på ulikt nivå og blant ansatte innen skolesektoren. På tross av at det er interessant, er ikke alle yrkene skilt etter arbeidssted, grunnet for få ansatte i enkelte av undergruppene. Kapitlet er inndelt slik at yrker med ansatte som har relativt lik utdanningslengde, like arbeidsoppgaver eller likt arbeidssted, finnes i samme avsnitt.

I første del beskrives avgangsmønsteret i helserelevante yrker. Dette avsnittet inneholder analyser av leger, sykepleiere og hjelpepleiere/barnepleiere. I påfølgende del beskrives avgangsmønsteret i omsorgsrelaterte yrker. Avsnittet inneholder analyser av hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere, renholdere, sosionomer, barnevernspedagoger og førskolelærere. Videre beskrives avgangsmønsteret til teknisk personell, som i denne rapporten består av ingeniører, teknikere, fagarbeidere og sjåførere. I det siste avsnittet i dette kapitlet beskrives avgangsmønsteret til administrativt ansatte som kontoransatte, saksbehandlere og ledere på ulike nivåer.

De ulike registrerte stillingene i KLPs og SPKs registre er i denne rapporten inndelt i 20 ulike yrkeskategorier. Blant disse er hjelpepleiere/barnepleiere, saksbehandlere, fagarbeidere som sjåførere og lignende og assistenter av ulikt slag, alle med over 10 000 yrkesaktive over 50 år i 2015. Andre tallmessig store yrkesgrupper blant eldre arbeidstakere i KS-tariffområdet er ledere

på ulike nivåer (ca. 9700), sykepleiere (nesten 9000) og renholdere (ca. 4400).¹¹ En fullstendig oversikt over yrkesfordelingen er å finne i vedlegg 1.

3.1 Helserelaterte yrker: leger, sykepleiere og hjelpepleiere/barnepleiere

I dette avsnittet beskrives avgangsmønsteret til de tre store yrkesgruppene sykepleiere, hjelpepleiere/barnepleiere og leger. De fleste ansatte i disse yrkene jobber innenfor helseforetakene, men en stor gruppe jobber også i kommunesektoren. Det er avgangsmønsteret til sistnevnte gruppe i perioden 2002–2019 som beskrives nærmere i dette avsnittet.

Forventet pensjoneringsalder

Det har vært relativt store forskjeller i forventet pensjoneringsalder mellom leger på den ene siden og sykepleiere og hjelpepleiere/barnepleiere på den andre innen kommunesektoren (jf. tabell 3.1). Forventet pensjoneringsalder for en 50 år gammel lege var i 2019 62,8 år, mens den var henholdsvis 60,4 år for en sykepleier og 59,9 år for en hjelpepleier/barnepleier. Dette innebærer at en lege kunne forventes å stå nesten tre år lenger i arbeid enn en sykepleier eller en hjelpepleier/barnepleier. Forskjellene har vært oppe i nesten fem år i 2015, men er redusert ganske mye i 2019, i hovedsak på grunn av en reduksjon i forventet pensjoneringsalder blant legene. Basert på de faktiske pensjoneringsratene kunne en 50 år gammel sykepleier eller hjelpepleier forventes å stå omtrent like lenge i arbeid i 2019 som i 2002. Blant leger har forventet pensjoneringsalder sunket fra 2002 til 2019, men har variert mye fra år til år gjennom perioden.

Forskjellene i forventet pensjoneringsalder mellom legene på den ene siden og sykepleiere og hjelpepleiere/barnepleiere på den andre siden samsvarer godt med tidligere forskning som viser at utdanningsnivå har betydning for pensjoneringsalder. Det er imidlertid forskjeller i utdanningskrav mellom sykepleiere og hjelpepleiere som ikke gjenfinnes i tilsvarende forskjeller i forventet pensjoneringsalder. Dette kan henge sammen med at mange av dem som gikk av i perioden vi undersøker, fullførte utdanningen i en periode hvor kravene til utdanning ikke var like forskjellige som de er i dag.

¹¹ Merk at disse tallene ikke inkluderer ansatte i helseforetakene.

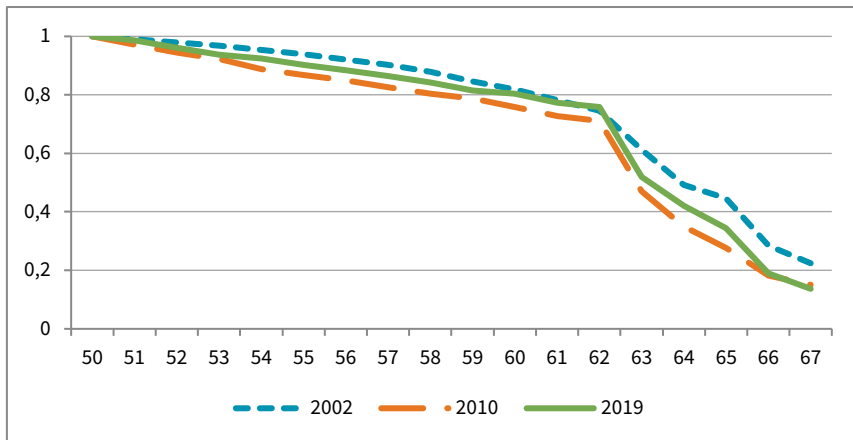
Tabell 3.1 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden 2002 til og med 2019. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare leger, sykepleiere og hjelpepleiere/barnepleiere som er forsikret i KLP.

	2002	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sykepleiere i kommunene	60,8	60,4	60,5	59,8	59,8	59,1	61,1	59,6	60,5	59,9	59,8	60,1	60,0	60,0	60,4
Hjelpepleiere, barnepleiere mfl. i kommunene	59,2	60,9	60,1	60,5	60,3	59,7	60,1	59,4	59,7	60,4	59,7	60,3	59,8	60,4	59,9
Leger i kommuner og fylker	64,8	63,5	64,4	64,1	64,4	62,9	61,6	63,7	63,8	63,5	64,5	62,8	64,5	64,4	62,8

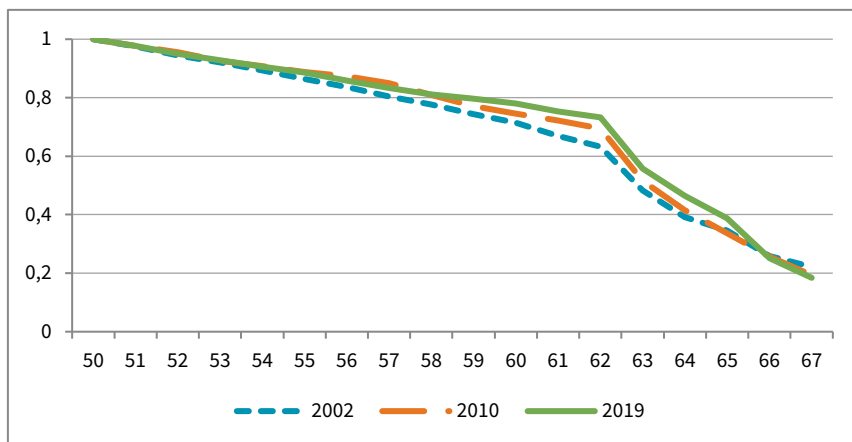
Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

På tilsvarende måte som i kapittel 2 benyttes pensjoneringskurver (figur 3.1–3.3) for å undersøke i større detalj pensjoneringsmønstre for henholdsvis sykepleiere, hjelpepleiere/barnepleiere og leger innenfor KLP-området. I det følgende benyttes tall fra 2002, 2010 og 2019 for å undersøke hvorvidt endringene i forventet pensjonering slår ut forskjellig for de ulike yrkesgruppene på ulike alderstrinn.

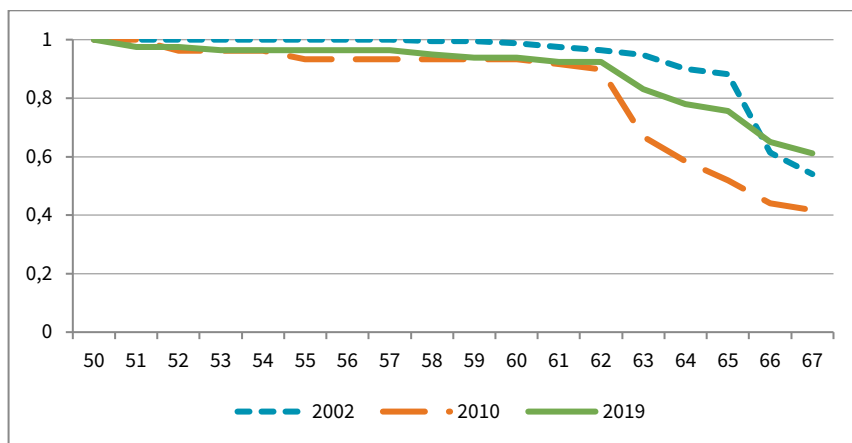
Figur 3.1 Pensjoneringskurver for sykepleiere i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2010 og 2019.

Figur 3.2 Pensjoneringskurver for hjelpepleiere/barnepleiere o.l. i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2010 og 2019.

Figur 3.3 Pensjoneringskurver for leger i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2010 og 2019.

Når det gjelder sykepleiere, har de opplevd en liten økning i tidligpensjoneringen både før og etter fylte 62 år, når 2002 sammenlignes med 2010 og 2019 (jf. figur 3.1). Mens 22 prosent av sykepleierne ikke hadde tatt ut pensjon før fylte 67 år i 2002, gjaldt dette 14–15 prosent i henholdsvis 2010 og 2019.

Blant gruppen som omfatter hjelpepleiere, barnepleiere og lignende yrker, har det derimot (jf. figur 3.2) vært en liten nedgang i tidligpensjoneringen før fylte 62 år fra 2002 til 2010 og 2019. Omtrent én av fire hjelpepleiere/barnepleiere som var i arbeid som 50-åring, kunne forventes å ha tatt

ut pensjon som 62-åringer i 2019. Det er færre enn i 2010 og 2002. Andelen som kan forventes å ta ut pensjon før de runder 67 år, ser derimot ut til å være forholdsvis lik i både 2002, 2010 og 2019, men avgangen er forskjøvet, slik at flere går av senere i 2019 enn tidligere. Over så vi at forventet pensjoneringsalder blant hjelpepleiere var omtrent den samme som for sykepleiere, mens når vi ser på pensjoneringskurvene, ser vi at det er en lavere andel av hjelpepleierne som jobber fram til 67 år.

I figur 3.3 framkommer det at det har vært en liten tendens til økning i tidligpensjoneringen blant leger før fylte 62 år fra 2002 til 2010, mens det var ganske likt i 2010 og 2019. Etter fylte 62 år var pensjoneringsratene i 2019 lavere enn i 2002, og andelen som sto i jobb til 67 år, var høyest i 2019. Pensjoneringskurvene har for øvrig en ganske annen profil enn kurvene som er presentert for de to andre store yrkesgruppene innenfor helsesektoren. Jevnt over står legene lenger i arbeid, og de benytter seg i mindre grad av tidligpensjonsordningene enn andre grupper. I 2010 kunne man imidlertid se en tydeligere endring i tidligpensjoneringsmønsteret etter fylte 62 år, sammenlignet med 2002, mens det i 2019 var en flatere kurve etter fylte 62 år. I 2019 var det dermed like mange som tok ut pensjon fra 62 år, og flere som ventet til 67 år. Nesten to av tre av legene i kommunesektoren kunne i 2019 forventes å ikke ha tatt ut pensjon som 67-åringer.

3.2 Omsorgsrelaterte yrker: hjemmehjelper, sosionomer, barnehageassistenter, førskolelærere og renholdere

I denne delen beskrives avgangsmønsteret til de største yrkesgruppene i sosial- og omsorgstjenestene og beslektede yrker innen kommunesektoren forsikret i KLP, henholdsvis hjemmehjelper og omsorgsarbeidere, renholdere, sosionomer og barnevernspedagoger samt førskolelærere. Med unntak av renholderne er de aller fleste som jobber i disse yrkesgruppene, ansatt i kommunen. Det gjennomføres derfor kun separate analyser avhengig av arbeidssted for renholderne.

Forventet pensjoneringsalder

Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i omsorgsrelaterte yrker varierer relativt mye (tabell 3.2), fra omtrent 59 år for renholdere til nesten 62 år for hjemmehjelper og omsorgsarbeidere i 2019. I 2019 kunne dermed renholdere forventes å ta ut pensjon tre år tidligere enn hjemmehjelper/omsorgsarbeidere i kommunene.

Det er hjemmehjelper og omsorgsarbeidere som har opplevd den største økningen i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2019. Tallene har imidlertid variert mye gjennom perioden, men de har holdt seg over 61 år siden 2014.

Sosionomer og barnevernspedagoger har i samme periode opplevd en (ujevn) reduksjon i forventet pensjoneringsalder på nesten tre år fra 2002 til 2015, men har så steget noe igjen fram til 2019. Førskolelærerne har opplevd en reduksjon på nesten et år fra 2002 til 2019, men hadde lavest forventet pensjoneringsalder på litt over 58 år i 2010 og 2012.

Tabell 3.2 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden fra 2002 til 2019. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare hjemmehjelper/omsorgsarbeidere, renholdere, sosionomer/barnevernspedagoger, barnehageassistenter og førskolelærere som er forsikret i KLP.

	2002	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hjemmehjelper/ omsorgsarbeidere	59,5	61,1	60,4	59,9	60,2	60,2	60,1	61,0	61,7	62,7	61,3	62,7	61,8
Renholdere i kommunene (uten skolene)	58,4	60,4	59,2	59,1	58,6	60,0	60,3	60,1	59,8	60,5	60,1	60,9	59,5
Renholdere i fylkene (uten skolene)	58,0	60,5	59,4	59,2	61,3	59,5	60,7	62,2	57,9	60,1	62,0	57,3	58,8
Sosionomer, barnevernsped. o.l.	61,3	61,6	59,7	57,8	60,5	60,0	59,7	60,6	58,4	59,9	60,0	61,8	60,3
Førskolelærere	60,1	60,5	60,4	58,2	61,3	58,4	59,9	59,5	59,0	59,8	59,0	59,2	59,3

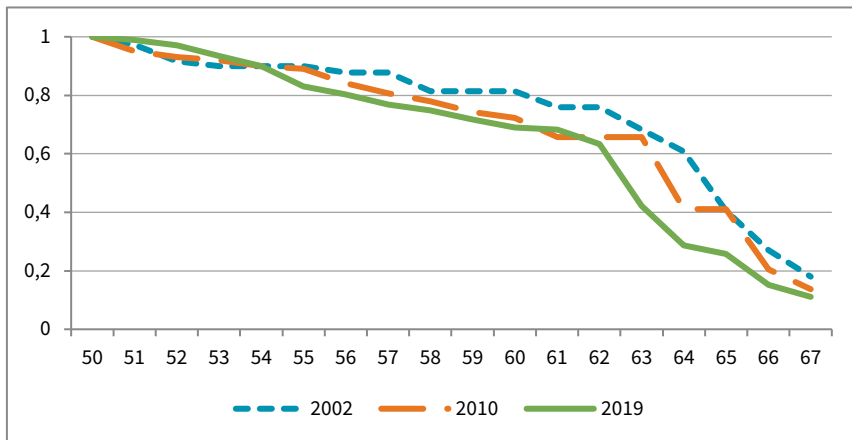
Med tanke på at de ulike yrkesgruppene innenfor omsorgssektoren har ulike utdanningskrav, kan disse resultatene virke noe overraskende sett i lys av tidligere forskning og kunnskap om pensjoneringsatferd som viser at utdanningsnivå har stor betydning for pensjoneringsmønsteret. Slik det framkommer her, er det relativt små forskjeller mellom høyskolegruppene og de yrkene som fordrer utdanning på videregående skole-nivå eller lavere. Ses hele perioden under ett for disse yrkene, framkommer det imidlertid at den beregnede forventede pensjonsalderen er relativt ustabil, noe som kan skyldes at det samlet sett er relativt få i disse aldersgruppene i de aktuelle aldersintervallene og få som pensjonerer seg hvert år. Resultatene er derfor sannsynligvis i noen grad påvirket av tilfeldige variasjoner og må tolkes med tilsvarende forsiktighet.

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

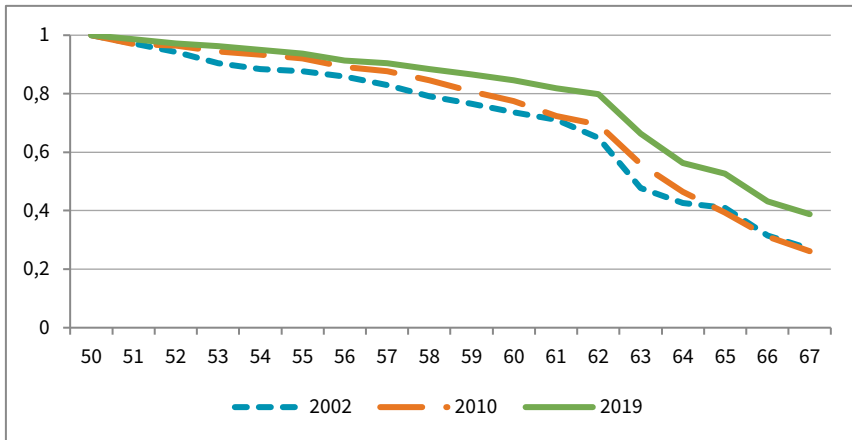
Slik det framkom av tabell 3.2, var det til dels betydelige endringer i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2015 for ulike omsorgsrelaterte yrker. Ved å lage separate pensjoneringskurver for de ulike yrkesgruppene, se figur 3.4–3.7, får man et mer detaljert bilde av pensjoneringsmønsteret. Disse figurene framstiller pensjoneringskurver for henholdsvis førskolelærere, hjemmehjelper og omsorgsarbeidere, renholdere og sosionomer og barnevernspedagoger innenfor KLP-området. Disse pensjoneringskurvene er, som tidligere nevnt, basert på faktiske pensjoneringsrater blant 50–67-åringene i de respektive årene, og disse gruppene inneholder relativt få personer, slik at figurene må tolkes med forsiktighet.

Blant førskolelærerne ser vi en klar tendens til at tidligpensjoneringsratene har økt noe i 2010 og i 2019 sammenlignet med 2002, og at ratene også økte noe fra 2010 til 2019, særlig mellom 62 og 66 år (figur 3.4). For hjemmehjelper og omsorgsarbeidere (figur 3.5) og renholdere (figur 3.6) er tidligpensjoneringsratene fram til 62 år ganske like i 2002 og i 2010, men noe lavere i 2019. Tidligpensjoneringsratene etter 62 år blant førskolelærerne har økt litt i 2019, mens de ble litt redusert blant hjemmehjelper, omsorgsarbeidere og renholdere. Blant sosionomer og barnevernspedagoger er bildet mer uryddig (figur 3.7), men et hovedtrekk er at tidligpensjoneringsratene var høyest i 2010 og jevnt over lavest i 2002. I 2019 var tidligpensjoneringen nesten på nivå med 2002.

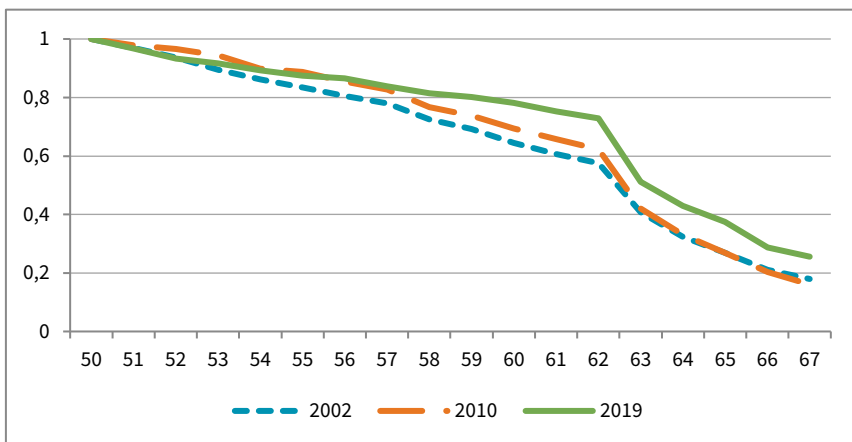
Figur 3.4 Pensjoneringskurver for førskolelærere i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019.

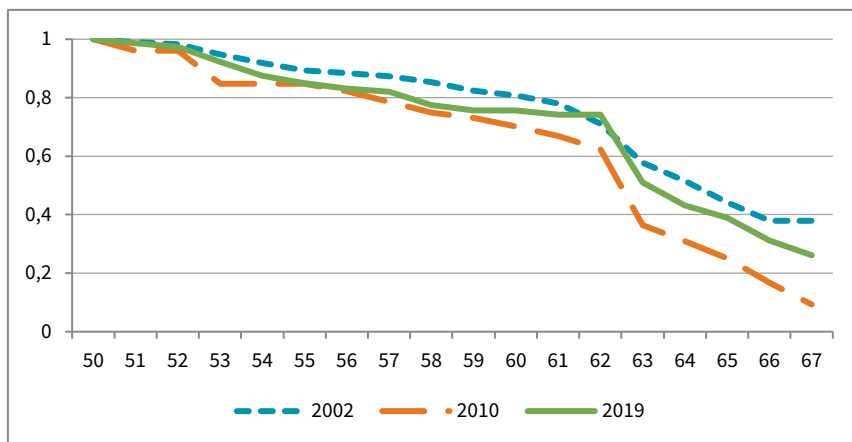
Figur 3.5 Pensjoneringskurver for hjemmehjelper og omsorgsarbeidere i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019.

Figur 3.6 Pensjoneringskurver for renholdere i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2010 og 2019.

Figur 3.7 Pensjoneringskurver for sosionomer og barnevernspedagoger i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019.

3.3 Teknisk personell: ingeniører og teknikere, fagarbeidere og sjåførar

I tabell 3.3 og figurene 3.8–3.9 presenteres forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver for henholdsvis ingeniører/teknikere og fagarbeidere/sjåførar. Disse yrkesgruppene utgjorde i 2019 i underkant av 15 prosent av alle arbeidstakere i alderen 50 til 67 år i kommuner og fylkeskommuner som var forsikret i KLP. For begge gruppene var de fleste ansatt i kommunene.

Forventet pensjoneringsalder

Slik tabell 3.3 viser, hadde ingeniører og teknikere en forventet pensjoneringsalder på over 63 år i 2019, mens fagarbeidere og transportarbeidere i kommunene og fylkeskommunene hadde en forventet pensjoneringsalder på rundt 61 år. I 2019 kunne man dermed forvente at kommunalt og fylkeskommunalt ansatte ingeniører og teknikere ville stå mer enn to år lenger i arbeid enn fagarbeidere og transportarbeidere i kommunene og fylkeskommunene.

Som vi ser i tabell 3.3, har ingeniører og teknikere opplevd en svak økning i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2019, særlig tidlig i perioden. Forventet pensjoneringsalder har ligget rundt 63 år siden 2008. Man kunne dermed forvente at en 50 år gammel ingeniør ville pensjonere seg noen måneder senere i 2015 enn i 2002. Blant fagarbeidere og transportarbeidere innen

kommunene finner vi derimot ingen tilsvarende økning i forventet pensjoneringsalder, men den har økt med over tre år innen fylkeskommunene. Ses hele perioden i fylkeskommunene under ett, varierer forventet pensjonsalder for fagarbeidere og transportarbeidere en del fra år til år, særlig tidlig i perioden. Som tidligere nevnt kan det skyldes at de utgjør en relativt liten gruppe på de alderstrinnene vi ser på, og at det er relativt få som pensjonerer seg hvert år. Resultatene er derfor sannsynligvis påvirket av tilfeldige variasjoner og må tolkes med tilsvarende forsiktighet.

Tabell 3.3 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i hhv. 2002, 2005, 2007–2019. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare ingeniører/teknikere og fagarbeidere/sjåfører som er forsikret i KLP.

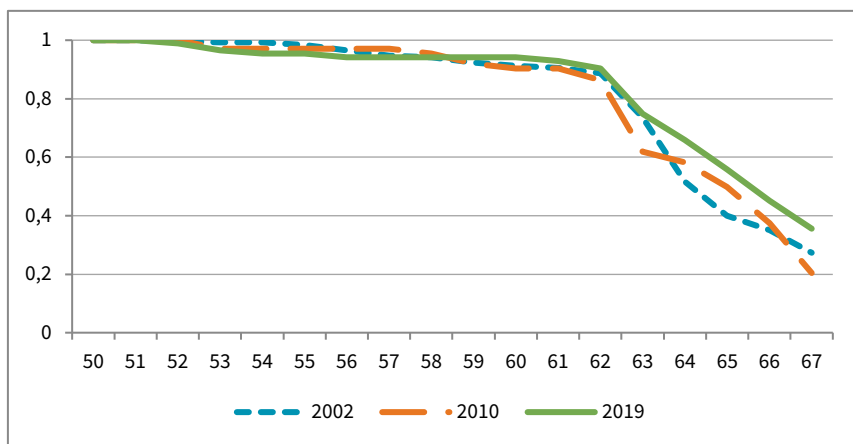
	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ingeniører og teknikere	62,7	62,0	63,1	63,2	62,7	63,7	63	63,1	63,8	63,5	63,5	62,8	63,3	63,2
Fag- og transportarbeidere i kommunene	60,5	60,3	61,0	61,0	60,3	60,7	60,5	60,7	61,0	60,0	60,8	61,0	60,9	60,5
Fag- og transportarbeidere i fylkeskommunene	58,0	60,0	59,9	60,9	60,2	61,2	60,9	60,8	60,3	60,4	60,4	61,4	62,3	61,2

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

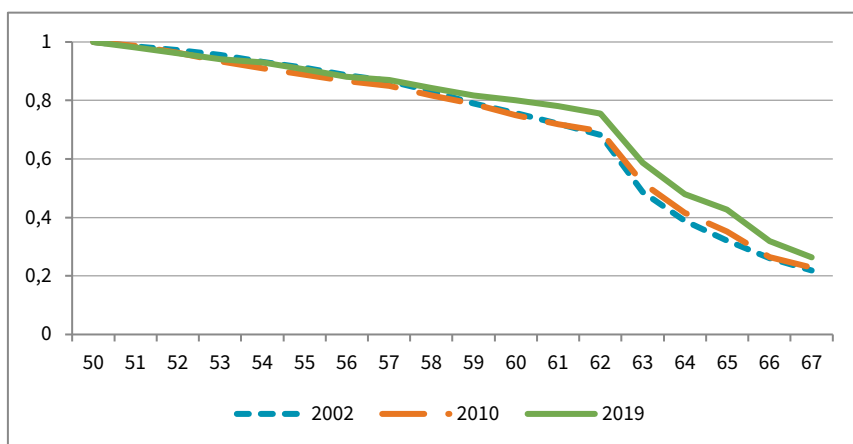
Økningen i forventet pensjoneringsalder for ingeniører og teknikere fra 2002 til 2019 (jf. tabell 3.3) ser i hovedsak ut til å skyldes reduserte pensjoneringsrater etter fylte 63 år (jf. figur 3.8). I 2019 kunne man forvente at nesten ni av ti 50-årige ingeniører og teknikere ikke hadde tatt ut pensjon som 62-åring, det vil si omtrent det samme som i 2002. Tilsvarende kunne man i 2019 forvente at omtrent én av tre fremdeles ikke hadde tatt ut pensjon når de fylte 67 år i 2019, noe som var en litt større andel enn i 2002 og 2010.

Pensjoneringsmønsteret for fagarbeidere og transportarbeidere var stort sett det samme i 2002 og 2010, mens andelen som tok ut pensjon, var noe lavere i 2019 (jf. figur 3.9). Det er særlig andelen som pensjonerte seg før 62 år, som ble redusert, men andelen holder seg lavere også for de eldre aldersgruppene. Omtrent tre av fire som var yrkesaktive som 50-åring, sto i arbeid (tok ikke ut pensjon) fram til fylte 62 år i 2019, mens én av fire kunne forventes å stå i arbeid fram til 67 år.

Figur 3.8 Pensjoneringskurver for ingeniører og teknikere i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019.

Figur 3.9 Pensjoneringskurver for fagarbeidere og transportarbeidere i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019.

3.4 Administrativt ansatte: kontoransatte, saksbehandlere og ledere

I dette avsnittet presenteres forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver for administrativt ansatte i henholdsvis kommuner og fylkeskommuner (med unntak av skolene). Disse yrkesgruppene utgjorde i 2015 omtrent 15 prosent av alle arbeidstakere i alderen 50 til 67 år i kommuner og fylkeskommuner forsikret i KLP.

Forventet pensjoneringsalder

I tabell 3.4 presenteres forventet pensjoneringsalder for administrativt ansatte 50-åring. Tallene er basert på de faktiske pensjoneringsratene i årene fra 2002 til og med 2019. Med unntak av ledere i fylkeskommunene som hadde høyest forventet pensjoneringsalder på 63,3 år i 2019, var det forholdsvis liten forskjell mellom de øvrige gruppene, som alle lå mellom 60,8 år (saksbehandlere i fylkeskommunene) og 61,9 år (ledere i kommunene).

Samlet sett var det små endringer i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2019, men det har vært noe variasjon fra år til år gjennom perioden (jf. tabell 3.4). Kontoransatte hadde lav forventet pensjoneringsalder, omtrent 58–59 år i 2012 og 2015. I de samme årene hadde ledere i fylkeskommunene er forventet pensjoneringsalder på over 64 år, dermed har forskjellen i forventet pensjoneringsalder i fylkeskommunene vært oppe i nesten seks år. Selv om forskjellene mellom gruppene har variert, er hovedinntrykket at forventet pensjoneringsalder er forholdsvis lik for de tre gruppene ansatte.

Tallgrunnet for de ansatte i fylkeskommunene er begrenset, så forventet pensjoneringsalder for disse må tolkes med en viss forsiktighet. I figur 3.10, 3.11 og 3.12 er ansatte i kommuner og fylkeskommuner behandlet sammen.

Tabell 3.4 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i hhv. 2002, 2005, 2007–2019. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare kontoransatte, saksbehandlere og ansatte i ulike lederstillinger som er forsikret i KLP.

	2002	2005	2007	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kontoransatte i:														
kommunene	61,2	61,8	61,6	62,4	60,2	60,7	59,1	59,7	60,6	58,9	61,9	59,5	61,4	61,6
fylkeskommunene	61,5	62,1	61,3	61,7	59,7	61,9	58,4	61,4	61,4	58,3	61,8	59,7	60,9	61,8
Saksbehandlere i:														
kommunene	62,1	61,9	61,6	61,9	61,1	61,9	61,5	62,2	62,3	61,3	61,4	61,7	61,9	61,6
fylkeskommunene	62,3	60,7	61,7	63,6	60,8	61,9	62,5	62,3	63,1	62,6	62,8	61,4	62,8	60,8
Lederstillinger i:														
kommunene	63,2	61,5	61,5	61,8	61,5	61,9	62,6	62,2	62,8	62,3	62,8	62,6	62,4	61,9
fylkeskommunene	63,2	62,0	63,3	63,0	64,3	63,7	64,7	64,1	62,8	64,1	63,7	62,8	63,8	63,3

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

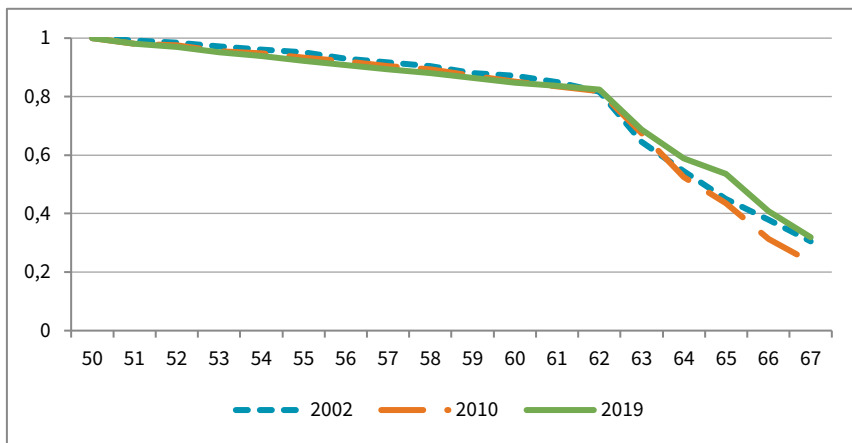
Som beskrevet over har de administrative yrkesgruppene i kommunen og fylkeskommunen som er medlemmer i KLP, en relativt lik forventet pensjoneringsalder. Når vi undersøker andelen som kan forventes ikke å ta ut pensjon før fylte 67 år, er det likevel noen forskjeller, og det er de kontoransatte som skiller seg litt ut.

For yrkesgruppen som omfatter saksbehandlere, rådgivere og konsulenter, har pensjoneringsmønsteret fram til 67 år holdt seg stabilt fra 2002 til 2019 (figur 3.10). Omtrent åtte av ti tar ikke ut pensjon før 62 år, og tre av ti forventes å stå i jobb til 67 år. Det var en liten reduksjon i tidligpensjeringer i aldersgruppene 63–65 år.

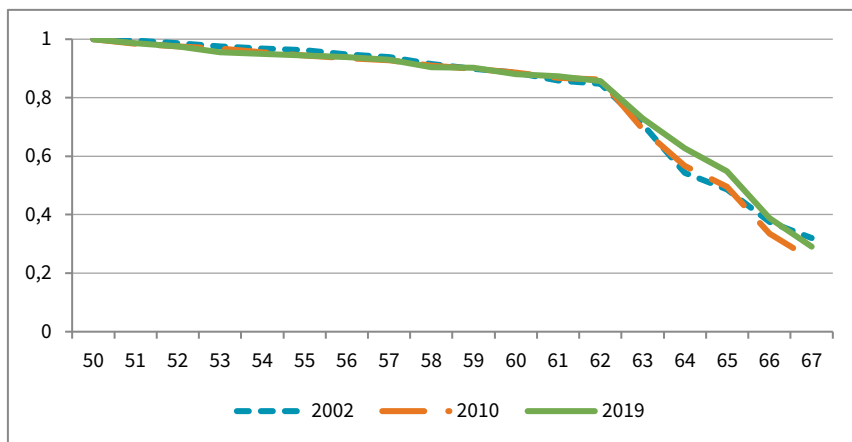
Også blant ledere har forventet andel pensjonerte fram til 62 år vært stabil og relativt lav gjennom perioden (figur 3.11). For gruppen over 62 år var det en liten reduksjon i tidligpensjeringer i 2019 sammenlignet med tidligere år. Andelen som kunne forventes ikke å ta ut pensjon før fylte 67 år, var omtrent 30 prosent både i 2002 og 2019.

Yrkesgruppen som omfatter stillinger som kontoransatte, sekretærer og fullmektiger, var den gruppen av de administrativt ansatte som i størst grad tok ut pensjon før fylte 62 år i 2019, og andelen var forholdsvis lik andelen i 2002 og 2010. Andelen som kunne forventes å stå i jobb fram til 67 år, lå rundt 30 prosent i 2002, 2010 og 2019.

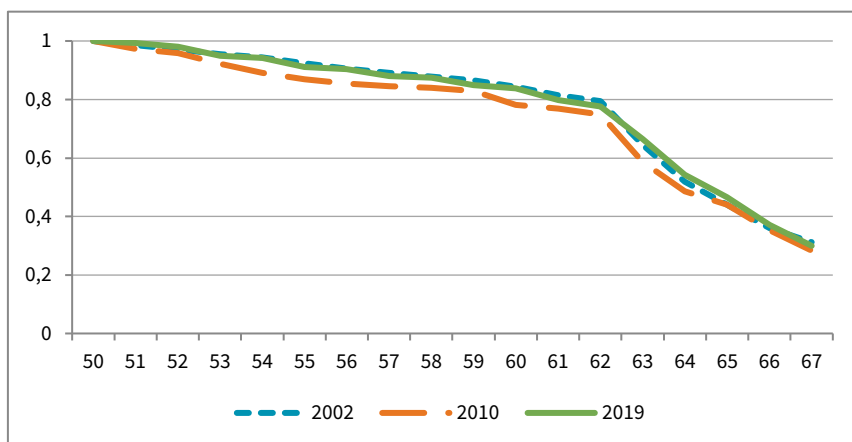
Figur 3.10 Pensjoneringskurver for saksbehandlere, rådgivere og konsulenter i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2010 og 2019.

Figur 3.11 Pensjoneringskurver for ledere på ulike nivåer i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2010 og 2019.

Figur 3.12 Pensjoneringskurver for kontoransatte, sekretærer og fullmektiger i KLP-området i hhv. 2002, 2010 og 2019. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2010 og 2019.

3.5 Ulike undervisningsstillinger

Avslutningsvis i dette kapittelet undersøkes variasjonen i forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver blant de fire største stillingsgruppene innen skolesektoren: henholdsvis lærere, adjunkter, lektorer og rektorer/inspektører/ledere. Disse fire yrkesgruppene utgjorde omtrent 38 000 arbeidstakere mellom 50 og 67 år i 2019.

Forventet pensjoneringsalder

Når det gjelder forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i skolen, avdekker tallene for 2018 noe variasjon mellom de ulike stillingsgruppene (jf. tabell 3.5). Den forventede pensjoneringsalderen i 2018 varierer fra nesten 63 år for adjunkter til over 65 år for rektorer, inspektører og ledere. En rektor, inspektør eller leder kunne dermed i 2018 forventes å pensjonere seg omtrent to år senere enn lærere og adjunkter. Når endringene i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2018 for lærere sammenlignes med de øvrige gruppene, har lærere opplevd den klart sterkeste økningen i forventet pensjoneringsalder. En 50 år gammel lærer kunne forventes å stå godt over tre år lenger i jobb i 2018 enn i 2002. Lektorer har i samme periode opplevd en økning i forventet pensjoneringsalder på nesten to år. Adjunkter og rektorer, inspektører og ledere har opplevd en økning i forventet pensjoneringsalder på henholdsvis litt over to og tre år fra 2002 til 2018.

Vi minner imidlertid om at det var en omlegging i tallgrunnlaget fra SPK etter 2009. Det meste av økningen fra 2009 til 2010 skriver seg fra denne omleggingen, dermed forklarer den også noe av den samlede utviklingen fra 2002 til 2015. Forventet pensjoneringsalder har likevel økt i samtlige grupper.

Tabell 3.5 Forventet pensjoneringsalder for en 50-årig lærer, adjunkt og lektor i 2002–2018. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år – uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare ansatte forsikret i SPK.

	2002	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Lærere	59,7	61,3	61,2	61,4	62,7	63,3	63,2	63,2	62,8	62,6	63,8	63,1	63,3	64,3
Adjunkter	60,7	61,0	60,7	61,3	62,2	62,2	62,1	62,1	62,6	62,7	62,6	62,8	62,9	62,7
Lektorer	61,9	61,3	61,3	62,3	62,4	63,4	63,2	63,2	62,9	63,1	63,4	63,7	63,7	63,3
Rektorer, inspektører og ledere	62,1	62,2	62,5	62,7	63,6	64,7	63,7	64,6	64,9	64,7	64,4	64,7	65,1	64,6

* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010 og forklarer det meste av endringen i forventet pensjoneringsalder fra 2009 til 2010.

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

Slik det framkom av tabell 3.5, var det til dels betydelige endringer i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2019 for stillingsgruppene innen skolesektoren. Ved å benytte pensjoneringskurver for disse yrkesgruppene på ulike al-

derstrinn, se figur 3.13–3.16, får man et mer detaljert bilde av pensjoneringsmønsteret. Disse figurene framstiller pensjoneringskurver for henholdsvis lærere, adjunkter, lektorer og rektorer, inspektører og ledere. Vi minner om at det har vært en endring i datagrunnlaget fra 2010, og at noe av den reduserte tidligpensjoneringen forklares av dette.

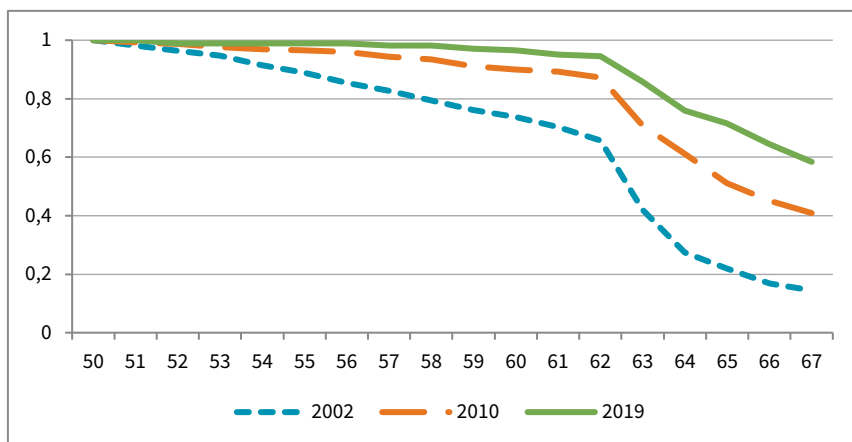
Lærere har opplevd en betydelig nedgang i tidligpensjonering fra 2002 til 2019 for aldersgruppene 50–67 år (jf. figur 3.13). I 2002 kunne man dermed forvente at omtrent 15 prosent av lærere i 67-årsalderen fortsatt var i arbeid, mot 40 prosent i 2010 og nesten 60 prosent i 2019. Endringene fra 2010 til 2019 skyldes at pensjoneringsratene er redusert etter 62 år.

Blant adjunkter har andelen som pensjonerer seg før 62 år, blitt redusert betydelig fra 2002 til 2019, og dermed er det også en langt høyere andel som forventes å stå i jobb fram til 67 år (jf. figur 3.14). Det har vært en liten reduksjon i tidligpensjoneringen før 62 år fra 2010 til 2018, mens reduksjonen er enda tydeligere etter 62 år. Nesten halvparten av adjunktene forventes i 2019 å stå i jobb fram til 67 år.

Lektorene (figur 3.15) har hatt en tilsvarende utvikling som adjunktene, mens reduksjonen i andelen som tar ut pensjon før 62 år, er litt større. Til sammen har andelen som forventes å stå i jobb fram til 67 år, økt med nesten 30 prosentpoeng, fra 26 til 55 prosent.

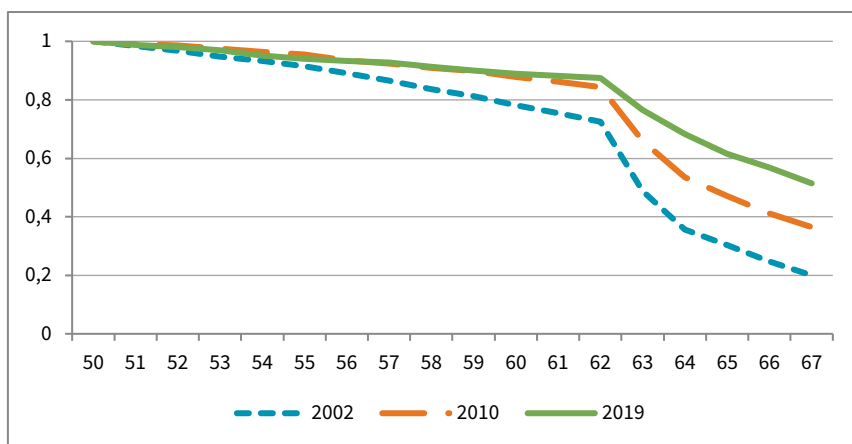
Rektorer, inspektører og ledere (figur 3.16) hadde tidligere et tidligpensjoneringsmønster som var svært likt lektorenes, men med en noe lavere andel som ikke hadde tatt ut tidligpensjon ved fylte 67 år. I 2018 har andelen rektorer, inspektører og ledere som går av etter 62 år, blitt redusert, og tre av fire av 50-åringene i 2019 forventes å være i arbeid fram til 67 år.

Figur 3.13 Pensjoneringskurver for lærere i 2002, 2010 og 2019.

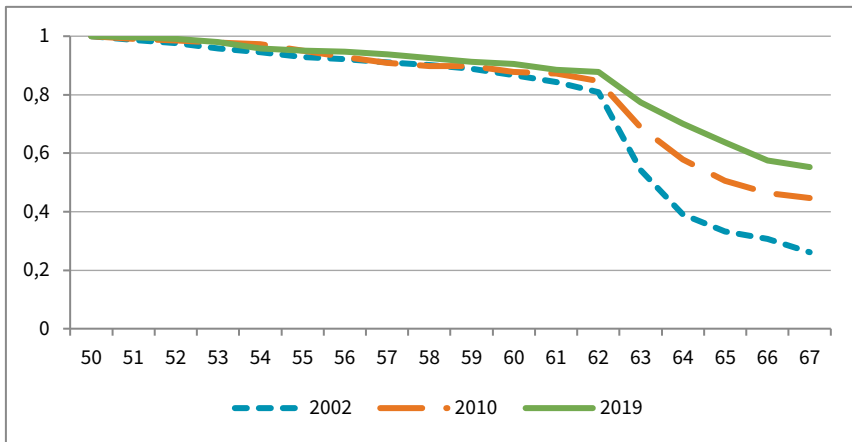
* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. 2002-tallene er derfor ikke helt sammenlignbare med senere år.

Figur 3.14 Pensjoneringskurver for adjunker i 2002, 2010 og 2019.

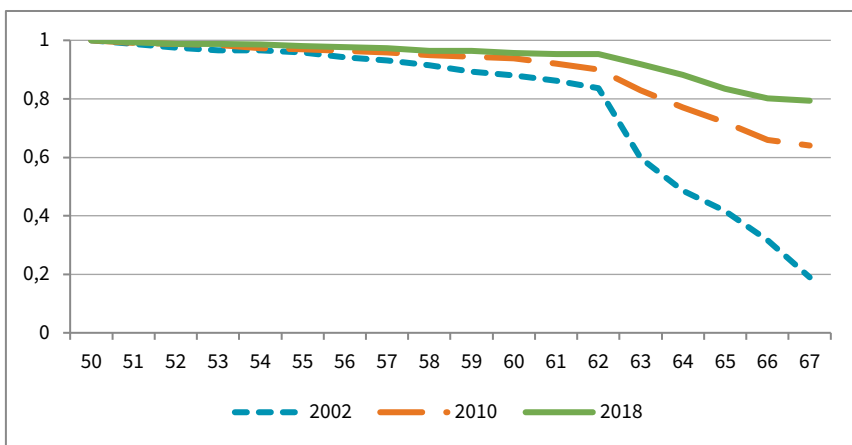
* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. 2002-tallene er derfor ikke helt sammenlignbare med senere år.

Figur 3.15 Pensjoneringskurver for lektorer i 2002, 2010 og 2019.

* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. 2002-tallene er derfor ikke helt sammenlignbare med senere år.

Figur 3.16 Pensjoneringskurver for rektorer, inspektører og ledere i 2002, 2010 og 2018.

* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. 2002-tallene er derfor ikke helt sammenlignbare med senere år.

4 Bruk av ulike tidligpensjonsordninger

I dette kapittelet beskrives bruken av ulike tidligpensjoneringsordninger, som uførepensjon, avtalefestet pensjon, pensjon ved særaldersgrense og 85-årsregelen. I figurene 4.1–4.6 og 4.7–4.12 framstilles andelen av de forsikrede i alderen 50–67 år som gikk av med de ulike typene tidligpensjonsordninger i de enkelte aldersgruppene innenfor henholdsvis kommunene og fylkeskommunene. Bruken av tidligpensjonsordninger i 2019 sammenlignes med bruken i 2010. I avsnittene 4.3 og 4.4 framstilles de samme resultatene for henholdsvis helseforetakene og skolesektoren. Avsnitt 4.5 gir en nærmere beskrivelse av bruken av hel- og delpensjon. I tabell 4.7–4.12 presenteres bruken av hel- eller delpensjon innen henholdsvis kommunene, fylkeskommunene og skolesektoren. Videre har det blitt undersøkt hvorvidt det eksisterer mulige kjønnsforskjeller i bruken av full eller gradert pensjon og variasjon i utbredelsen av disse innenfor attføring/uførepensjon og avtalefestet pensjon. Mens det tidligere var mulig å ha en uføregrad under 20 prosent i KLP, er 20 prosent laveste uføregrad fra 1.1.2015.¹²

4.1 Kommunene

I dette avsnittet beskrives bruk av ulike pensjonsordninger for personer i aldersgruppen 50–67 år for årene 2010 og 2019 for ansatte i kommuner forsikret i KLP (jf. figur 4.1–4.6). Det er også gjort separate analyser for menn og kvinner i de ulike aldersgruppene for de samme årene. I tabell 4.1 framstilles fordelingen i bruk av uførepensjon, særaldersgrense/85-årsregelen og avtalefestet pensjon for aldersgruppene 62–66 år i 2019. Tabell 4.2 inneholder de samme tallene for 2010.

Fra det året man i utgangspunktet har rett til å gå av med avtalefestet pensjon, velger den største andelen av dem som pensjonerer seg, å benytte seg av denne ordningen. Blant dem som gikk av med pensjon i kommunene i

¹² Se <https://www.klp.no/person/pensjon/offentlig-tjenestepensjon/uf-repensjon>

aldersgruppene 62–66 år, tok 62 prosent av de yngste og de eldste ut AFP-pensjon, mens andelene var noe lavere for årskullene imellom. Det er en viss andel som ble uføre som 63- og 64-åring. I 2019 mottok henholdsvis 19 og 17 prosent av 63- og 64-åringene som pensjonerte seg, uførepensjon. Andelene som gikk av på særaldersgrense eller benyttet 85-årsregelen, var relativt store for 65- og 66-åringene i 2015, da henholdsvis 37 og 32 prosent gikk av med disse ordningene.

Andelen som pensjonerte seg, gikk jevnt over litt ned fra 2010 til 2019, dette skyldes i hovedsak at andelen uføre ble redusert. Andelen som tok ut AFP, gikk litt ned fra 2010 til 2019, særlig i de yngste aldersgruppene, mens andelen som gikk av i henhold til særaldersreglene, gikk til dels mye opp.

Tabell 4.1 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i kommuner (med unntak av skolene) forsikret i KLP i 2019.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	62	56	57	58	62
Andel uføre	9	19	17	5	7
Andel særaldersgrense/85-årsregel	29	24	26	37	32
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	22	16	13	26	19

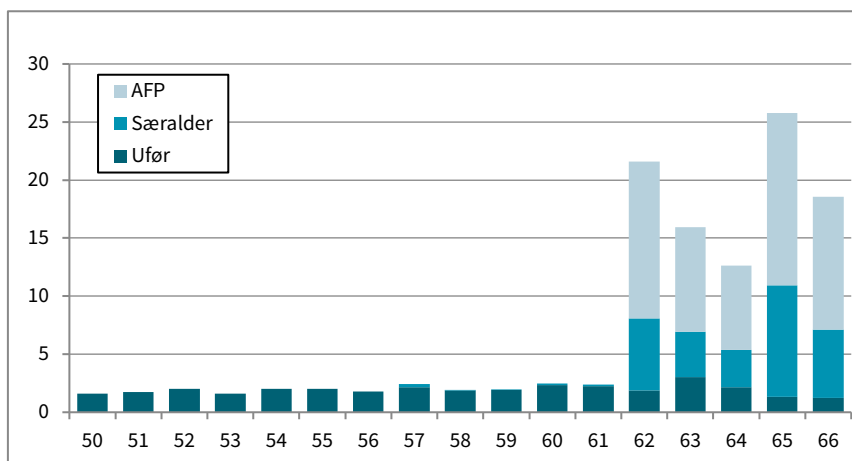
Tabell 4.2 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i kommuner (med unntak av skolene) forsikret i KLP i 2010.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	68	63	54	60	58
Andel uføre	17	22	31	11	13
Andel særaldersgrense/85-årsregel	15	15	15	29	29
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	24	21	17	25	21

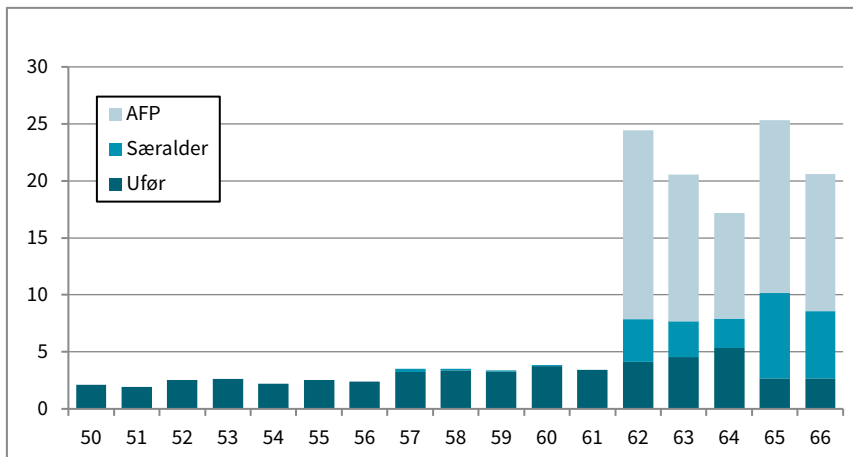
Vi ser av figur 4.1 at omtrent 2 prosent av alle kommunalt ansatte forsikret i KLP i årskullene 50–61 år gikk over på uførepensjon i 2019. Overgangen til uførepensjon for disse årskullene endret seg lite fra 2010, for de yngste årskullene, mens det var en reduksjon blant de eldste (jf. figur 4.2). Uføreratene holdt seg ganske lave (sammenlignet med 2010) når andre tidligpensjoneringsmuligheter åpner seg fra fylte 62 år.

Andelen som tar ut AFP, er nest høyest blant 62-åringene, men andelen reduseres noe med økende alder, før den stiger til sitt høyeste nivå blant 65-åringene. Den reduseres også fra 2010 til 2019 for alle årskullene unntatt 65-åringene (som får tjenstepensjonsberegnet AFP). Den største andelen som gikk av på særaldersgrense eller etter 85-årsregelen, var 65 år. 65 år er også særaldersgrense for de fleste yrker i kommunal sektor som har en slik ordning. At disse ikke har tatt ut tjenstepensjon tidligere, kan bety at en del av dem ikke har hatt tilstrekkelig opptjening til å kunne benytte seg av retten til å ta ut pensjon inntil tre år tidligere (ved 62 år) i henhold til 85-årsregelen.

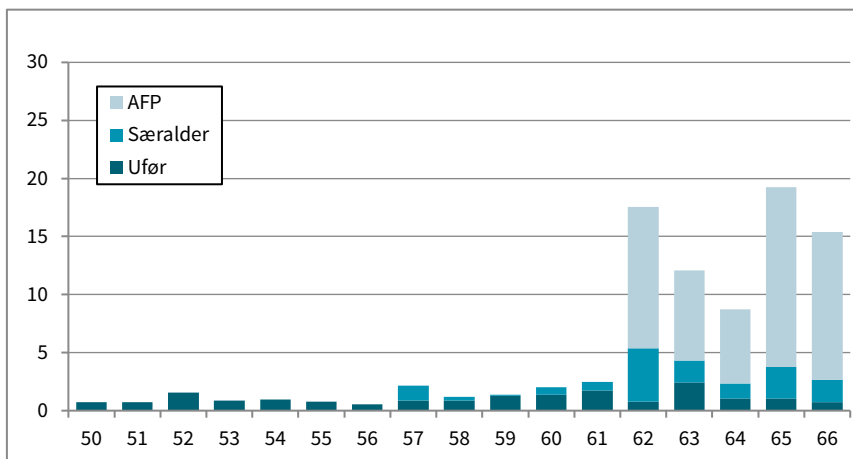
Figur 4.1 Andelen mellom 50 og 67 år i kommuner forsikret i KLP som pensjonerte seg i 2019, fordelt etter pensjonstype.

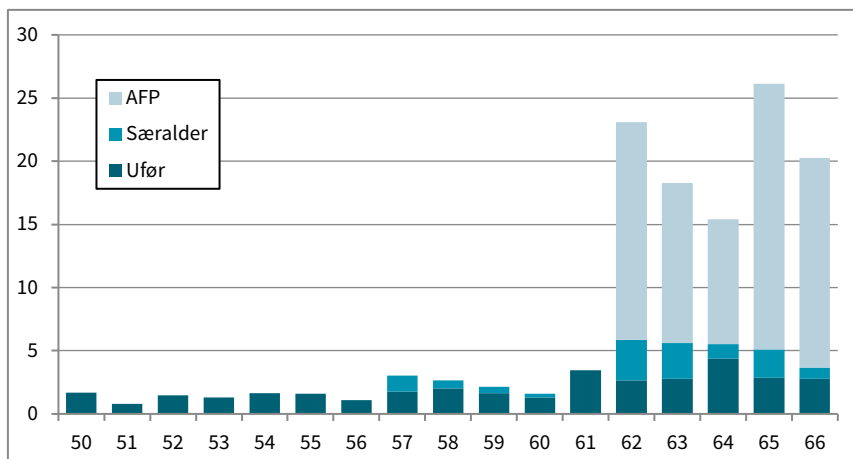
Figur 4.2 Andelen mellom 50 og 67 år i kommuner forsikret i KLP som pensjonerte seg i 2010, fordelt etter pensjonstype.

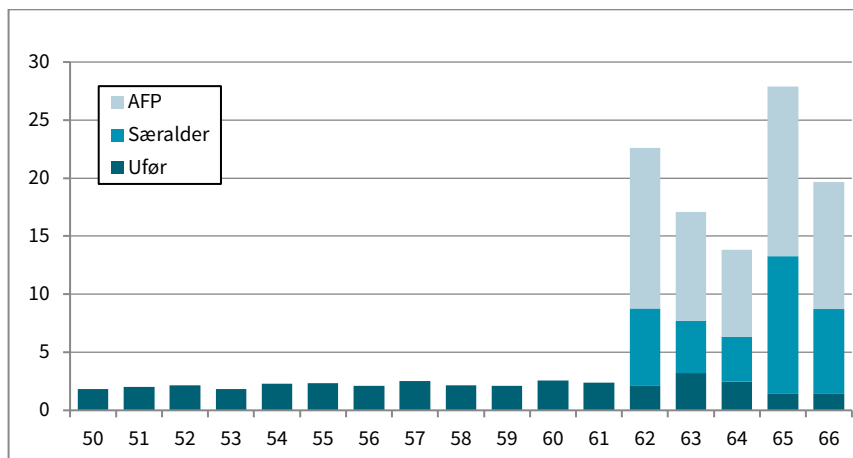
Figur 4.3 Andelen menn i kommuner forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2019, fordelt etter pensjonstype.

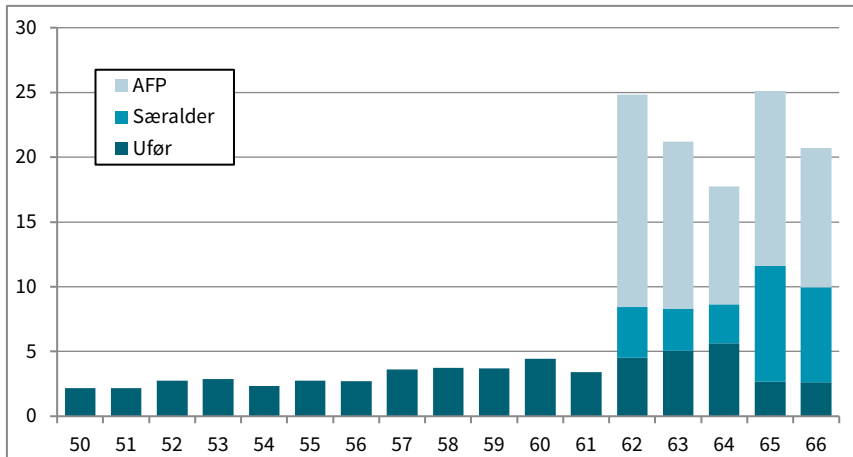
Figur 4.4 Andelen menn i kommuner forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2010, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.5 Andelen kvinner i kommuner forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2019, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.6 Andelen kvinner i kommuner forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2010, fordelt etter pensjonstype.

Forskjeller mellom menn og kvinner

Omkring 1 til 2 prosent av alle mannlige KLP-forsikrede i aldersgruppene 50–62 år ble uførepensjonert i 2019 (jf. figur 4.3). Sammenlignet med tall fra 2010 har det vært en liten reduksjon i andelen menn i disse kohortene som blir uførepensjonert (jf. figur 4.4). Omtrent en like stor andel av mennene ble uførepensjonert etter fylte 62 år, men i disse aldersgruppene var det en litt mer markert nedgang sammenlignet med 2010. Bruk av 85-årsregelen eller særaldersgrense er lite utbredt blant menn i kommunene.

Omtrent 18 prosent av alle mannlige kommuneansatte med pensjonsordninger i KLP gikk av ved fylte 62 år i 2019. Nesten 12 prosent av de mannlige sysselsatte benyttet avtalefestet pensjon. I 2010 gjaldt dette omtrent 17 prosent i samme aldersgruppe. Fra 2010 til 2019 har det dermed vært en nedgang i uttak av AFP fra fylte 62 år blant mannlige sysselsatte i kommunene.

Blant kvinnene var det jevnt over en noe høyere andel som ble uførepensjonert (jf. figurene 4.5 og 4.6), sammenlignet med menn. Andelen som ble ufør, ble imidlertid noe redusert fra 2010 til 2019. Det var også en noe høyere andel kvinner enn menn som benyttet 85-årsregelen eller særaldersgrensen når de gikk av med pensjon, og andelen økte litt fra 2010 til 2019 blant kvinnene. Tilsvarende har det vært en nedgang i andelen som tok ut AFP fra 2010 til 2019. Den samlede reduksjonen i tidligpensjonsuttaket blant kvinner skyldes i hovedsak kombinasjonen av redusert uttak av uførepensjon og reduksjon i andelen som tok ut AFP.

4.2 Fylkeskommunene

Under beskrives bruk av ulike pensjonsordninger for personer i aldersgruppen 50–67 år som er ansatt i fylkeskommuner som er forsikret i KLP, for årene 2010 og 2019. I tabell 4.3 framstilles andelen som har gått av med uførepensjon, avtalefestet pensjon og særaldersgrense/85-årsregelen for aldersgruppene 62–66 år i fylkeskommunen i 2019. Tabell 4.4 inneholder de samme tallene for 2010.

Fra det året man i utgangspunktet har rett til å gå av med avtalefestet pensjon, velger den største andelen av dem som pensjonerer seg, å benytte seg av denne pensjonsordningen. Av dem som gikk av med pensjon som 62- til 66-åringer, benyttet mellom 87 og 65 prosent seg av AFP. Det var også noen som mottok uførepensjon, med høyest andel blant 63- og 64-åringer. I 2019 ble fra 4 til 19 prosent av dem som pensjonerte seg i disse årskullene, uførepensjonert. Andelene som gikk av på særaldersgrense eller i henhold til 85-årsregelen, er relativt høye for 65-åringene i 2019; 24 prosent tok ut tjenestepensjon i henhold til særaldersreglene. Samlet sett gikk likevel litt færre av etter fylte 62 år i 2019 sammenlignet med i 2010, særlig på de yngste alderstrinnene. Som for kommunene skyldes dette en kombinasjon av redusert uførepensjonering og en reduksjon i andelene som tok ut AFP.

Tabell 4.3 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i fylkeskommuner forsikret i KLP i 2019.

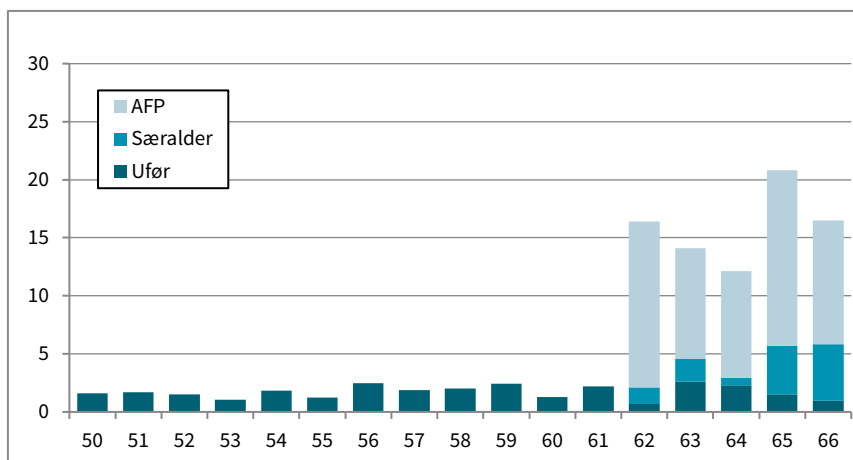
	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	87	67	76	73	65
Andel uføre	4	18	19	7	6
Andel særaldersgrense/85-årsregel	9	14	5	20	29
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	16	14	12	21	17

Tabell 4.4 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i fylkeskommuner forsikret i KLP i 2010.

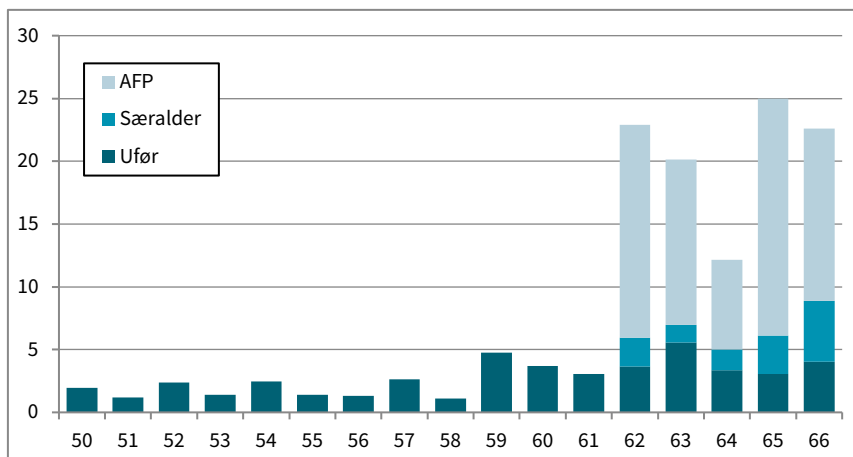
	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	74	66	59	76	61
Andel uføre	16	28	28	12	18
Andel særaldersgrense/85-årsregel	10	7	14	12	21
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	23	20	12	25	23

Vi ser av figur 4.7 at mellom 1 og 3 prosent av alle fylkeskommunalt ansatte forsikret i KLP gikk over på uførepensjon på hvert alderstrinn i aldersgruppen 50–66 år. Dette er i hovedtrekk samme andeler som i 2010 (jf. figur 4.8), selv om andelene ble noe redusert på de eldste årstrinnene. I 2019 gikk 14 prosent av dem som tok ut pensjon som 62-åring, av med avtalefestet pensjon. I 2010 var det tilsvarende tallet 17 prosent. Fra 2010 til 2019 har det dermed vært en liten nedgang i andelen som benytter AFP-uttak ved fylte 62 år (jf. figur 4.7 og 4.8). Størst andel som gikk av på særaldersgrense eller etter 85-årsregelen, var blant 65-åringene, hvor andelen også økte noe fra 2010 til 2019.

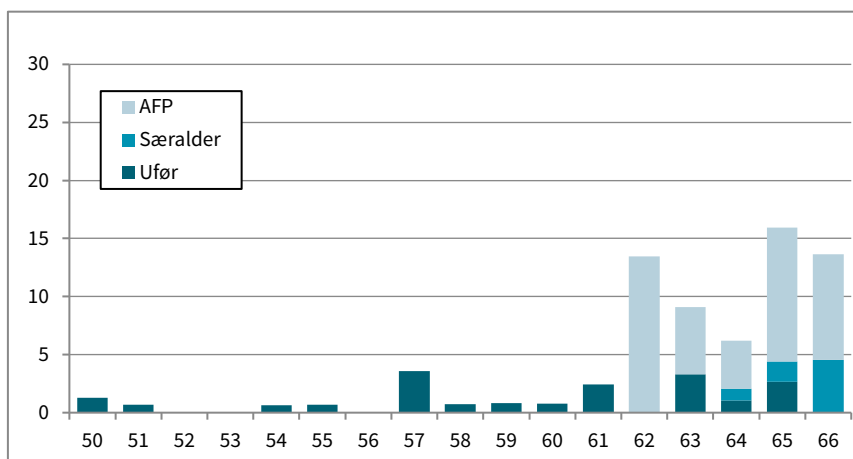
Figur 4.7 Andelen mellom 50 og 67 år innen fylkeskommunene forsikret i KLP som pensjonerte seg i 2015, fordelt etter pensjonstype.

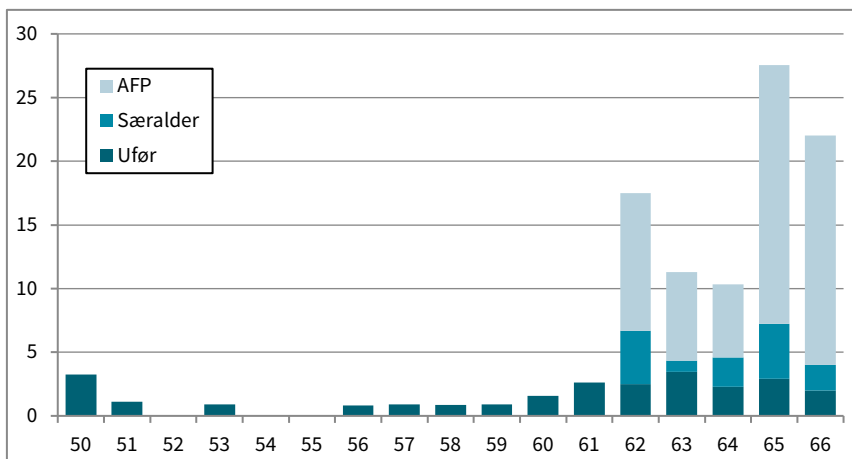
Figur 4.8 Andelen mellom 50 og 67 år innen fylkeskommunene forsikret i KLP som pensjonerte seg i 2010, fordelt etter pensjonstype.

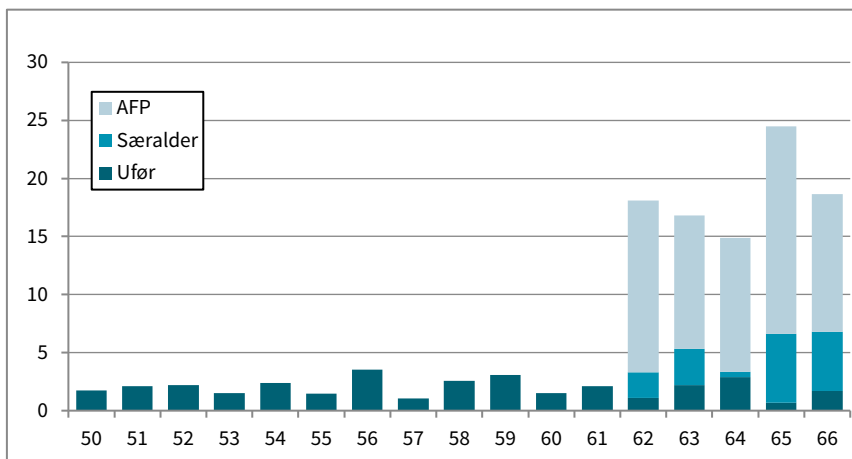
Figur 4.9 Andelen menn i fylkeskommunene forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2019, fordelt etter pensjonstype.

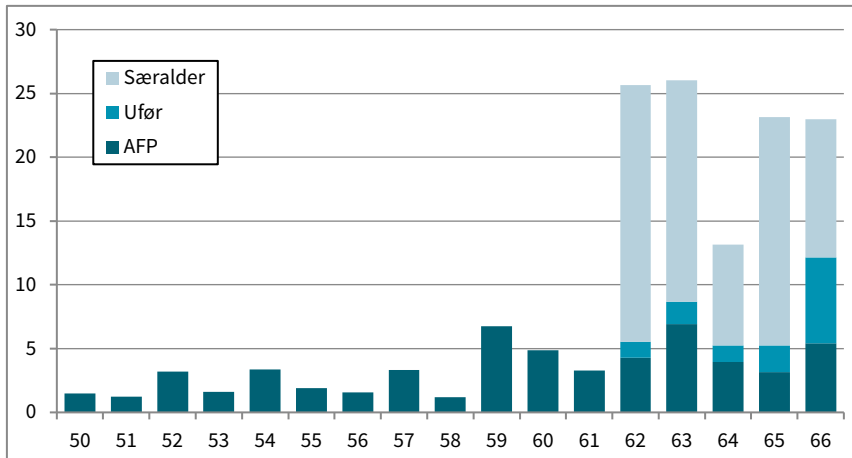
Figur 4.10 Andelen menn i fylkeskommunene forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2010, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.11 Andelen kvinner i fylkeskommunene forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2015, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.12 Andelen kvinner i fylkeskommunene forsikret i KLP som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2010, fordelt etter pensjonstype.

Forskjeller mellom menn og kvinner

Også innen fylkeskommunene avdekker pensjoneringsmønsteret forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder tidligpensjonering. Kvinner hadde jevnt over høyere pensjoneringsrater enn menn for alle aldersgrupper i 2015 (jf. figur 4.9 og 4.10). På nesten alle alderstrinn blant de fortsatt yrkesaktive i fylkeskommunene har kvinner høyere uføreandeler enn menn (jf. figur 4.11 og 4.12). For en del alderstrinn er forskjellene betydelige. Det er også slik at avgang fra yrkeslivet via 85-årsregelen eller særaldersgrense er mer utbredt blant kvinner, i alle fall blant 65- og 66-åringene. Når det gjelder uttak av AFP-pensjon, er det særlig i de yngste aldersgruppene at en større andel tar ut AFP blant kvinnene. Dermed er den samlede andelen som går av i alderen 62–64 år, klart høyere blant kvinner enn blant menn, mens forskjellene ikke er like tydelige for de eldste alderstrinnene, særlig gjelder det blant 65-åringene. For både menn og kvinner har de samlede andelen som tar ut tidligpensjon, blitt noe redusert fra 2010 til 2019.

4.3 Skolesektoren

De aller fleste som tok ut pensjon før 67 år i skolesektoren, benyttet avtalefestet pensjon (tabell 4.5 og 4.6). Omtrent ni av ti av dem som tok ut pensjon som 62-åring, tok ut AFP i 2019, og andelen var omtrent lik i de øvrige aldersgruppene. Den samlede andelen som ble tidligpensjonert, ble redusert

fra 2010 til 2018, mens andelen uføre bare er redusert for noen av alderstrinnene. Sammenlignet med tall for andre ansatte i kommunene og fylkeskommunene (hhv. tabell 4.1 og 4.7) er uttaksratene lavere i skoleverket, særlig i de eldste aldersgruppene.

Tabell 4.5 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i skolesektoren, forsikret i SPK i 2019.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	89	88	86	88	88
Andel uføre	11	12	14	13	12
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	11	11	8	10	8

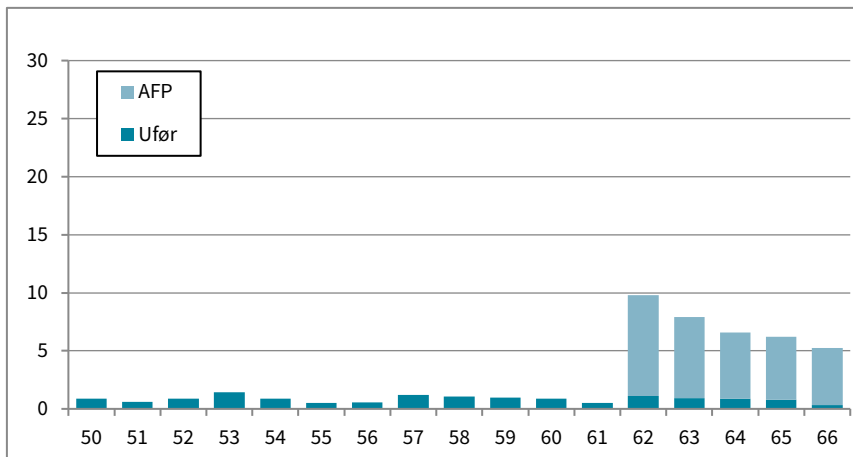
Tabell 4.6 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i skolesektoren, forsikret i SPK i 2010.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	90	84	66	84	66
Andel uføre	10	16	34	16	34
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	19	16	12	11	8

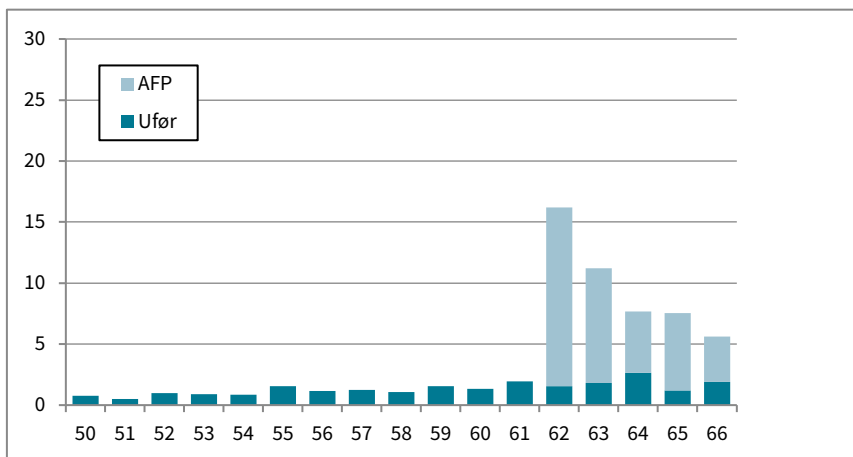
Blant ansatte i skolene var det en forholdsvis liten andel som ble uføre, og det var heller ikke så stor andel som tok ut AFP som 62-åring i 2018 (figur 4.13), som det var i 2010. I 2018 er uttaket av AFP jevnt fordelt mellom de ulike årskullene i alderen 62 til 66 år.

Sammenligner vi menn og kvinner ansatt i skolene, ser vi at en noe høyere andel kvinner enn menn blir uføre (figur 4.15 og 4.17). Uføreratene blant kvinner i skoleverket varierer fra 0,8 til 2,7 prosent på de ulike alderstrinnene i 2018, men ligger i de fleste kohorter mellom 1 og 2 prosent. Blant menn varierte uføreratene mellom 0,4 og 1,9 prosent og lå under 1 prosent for et flertall av alderstrinnene.

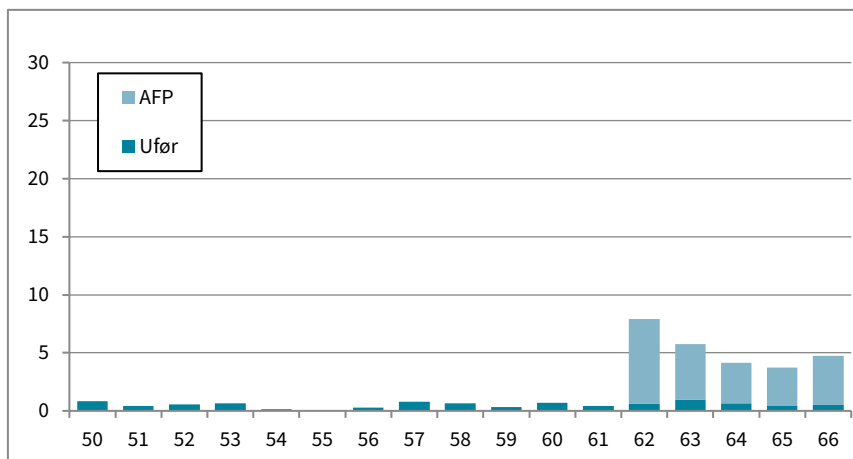
Figur 4.13 Andelen 50–66 år innen skolesektoren (forsikret i SPK) som pensjonerte seg i 2018, fordelt etter pensjonstype.

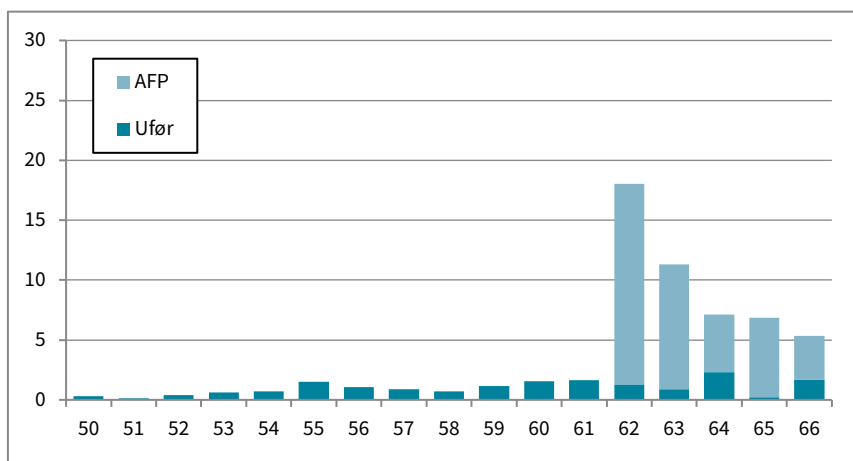
Figur 4.14 Andelen 50–66 år innen skolesektoren (forsikret i SPK) som pensjonerte seg i 2010, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.15 Andelen menn 50–66 år innen skolesektoren (forsikret i SPK) som pensjonerte seg i 2019, fordelt etter pensjonstype.

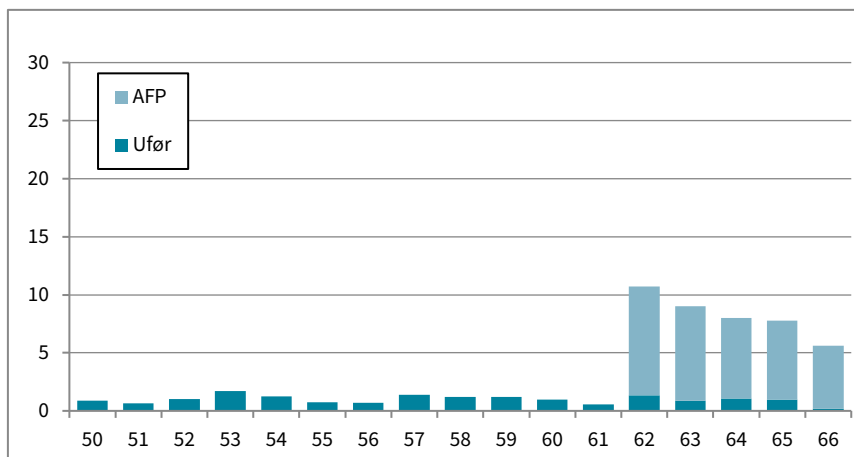

Figur 4.16 Andelen menn 50–66 år innen skolesektoren (forsikret i SPK) som pensjonerte seg i 2010, fordelt etter pensjonstype.

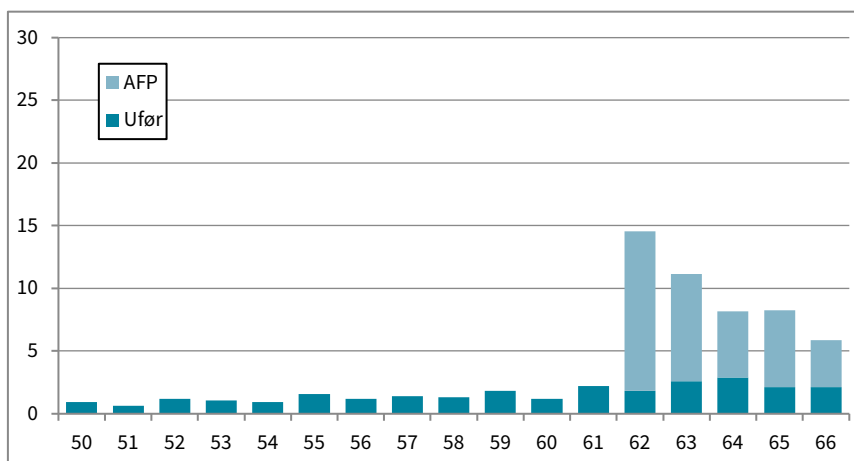

Samlet sett har andelen som tar ut AFP blant skoleansatte, blitt noe redusert fra 2010 til 2018 (jf. figur 4.13 og 4.14). Vi ser imidlertid at det har vært en større reduksjon i andelen som tar ut AFP blant menn enn blant kvinner (figur 4.15 og 4.16), og at reduksjonen er tydeligst blant de yngste (62- og 63-åringene).

Figur 4.17 Andelen kvinner 50–66 år innen skolesektoren (forsikret i SPK) som pensjonerte seg i 2018, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.18 Andelen kvinner 50–66 år innen skolesektoren (forsikret i SPK) som pensjonerte seg i 2010, fordelt etter pensjonstype.

4.4 Helseforetakene

Omtrent halvparten av dem som pensjonerte seg av ansatte i helseforetakene, benyttet seg av særaldersgrense eller 85-årsregelen (tabell 4.7). Blant de øvrige som pensjonerte seg, benyttet hoveddelen AFP. Andelen som tok ut AFP, økte med økende alder, mens andelen uføre ble tilsvarende redusert.

Blant de yngste, 62- og 63-åringene, ble andelen pensjonerte noe redusert fra 2010 (tabell 4.8) til 2019, mens andelen for de eldste endret seg lite.

Tabell 4.7 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i helseforetakene forsikret i KLP i 2019.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	42	38	31	43	43
Andel uføre	8	15	14	4	4
Andel særaldersgrense/85-årsregel	50	47	55	53	54
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	22	18	14	30	21

Tabell 4.8 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i helseforetakene forsikret i KLP i 2010.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel AFP	49	46	55	52	55
Andel uføre	17	24	24	9	7
Andel særaldersgrense/85-årsregel	34	30	20	39	38
Sum	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	27	22	14	30	22

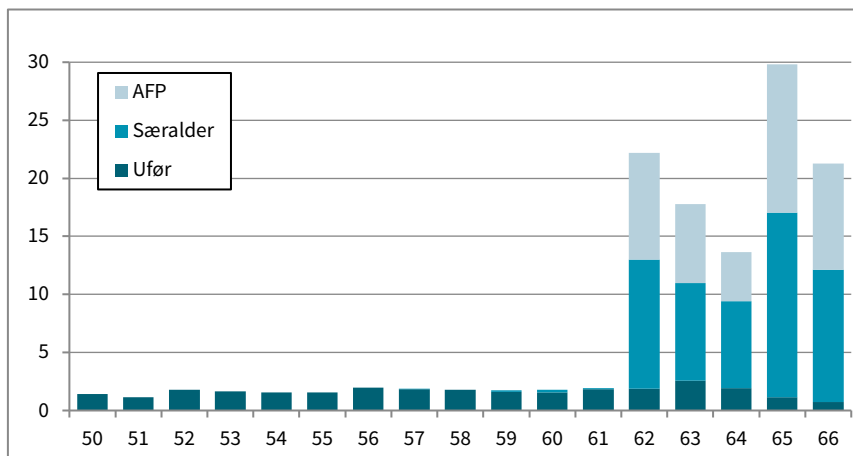
Det framkommer av figur 4.19 at mellom 1 og 4 prosent på hvert alderstrinn i aldersintervallet 50–66 år blant ansatte i helseforetakene gikk over på uførepensjon. Andelen er omtrent som i 2010 (figur 4.20), men det er en liten reduksjon i andelen uføre blant dem som er i alderen 62 til 64 år.

Den samlede andelen som går av etter fylte 62 år, er nesten uforandret fra 2010 til 2019, men det har vært en liten reduksjon blant de yngste årskullene. Det har imidlertid vært en forskyvning fra AFP (og uførhet) til særalder fra 2010 til 2019, altså at de som tok ut AFP, utgjorde den største gruppen i 2010, men det var de som tok ut tjenstepensjon i henhold til særaldersgrense eller etter 85-årsregelen, som var den største gruppen i 2019.

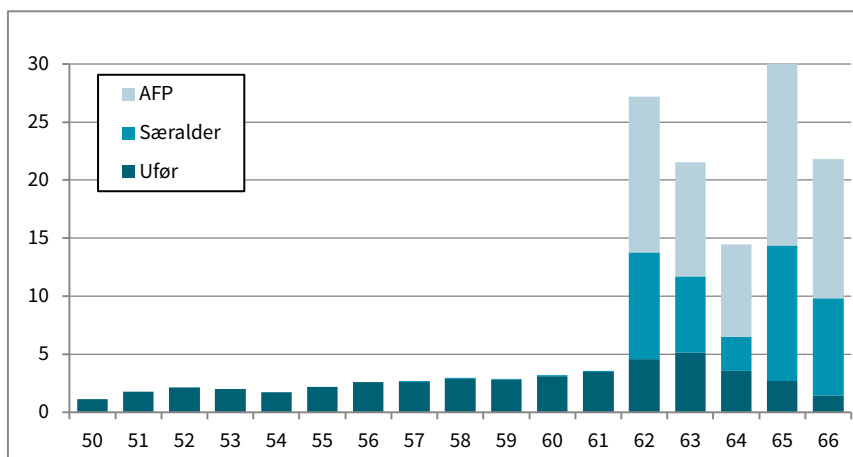
Blant menn ansatt i helsesektoren sank andelen som pensjonerte seg, fra 2010 til 2019 (figurene 4.21 og 4.22), noe som i hovedsak skyldes en nedgang i AFP-uttaket. Blant kvinner var ikke utviklingen like tydelig (figurene 4.23 og 4.24). Også blant kvinnene var AFP-uttaket lavere i 2019 enn i 2010, men

samtidig var det en viss økning i andelen som tok ut tjenstepensjon i henhold til særaldersgrense eller 85-årsregelen.

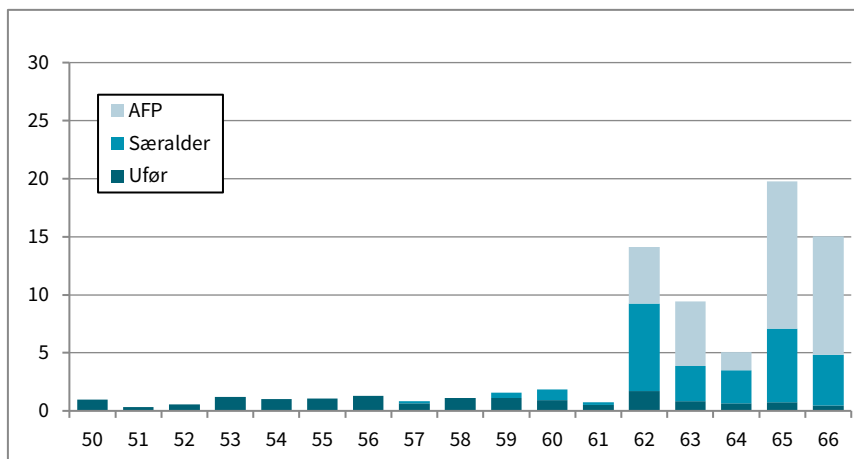
Figur 4.19 Andelen 50–66 år innen helseforetakene (forsikret i KLP) som pensjonerte seg i 2019, fordelt etter pensjonstype.

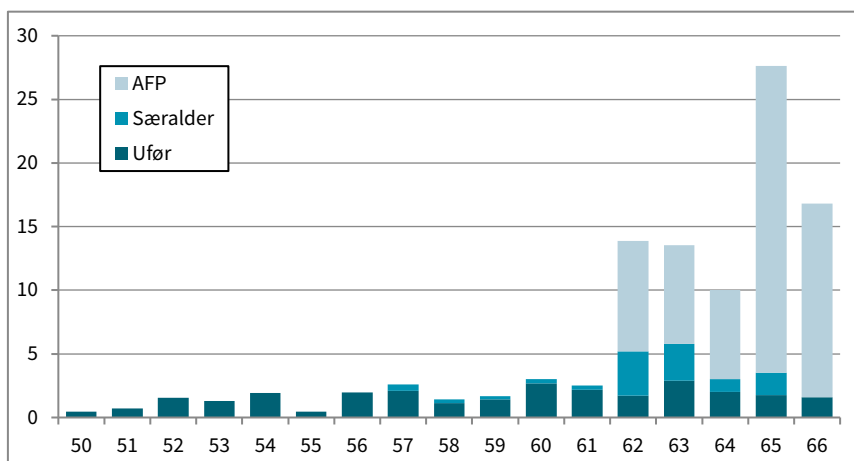
Figur 4.20 Andelen 50–66 år innen helseforetakene (forsikret i KLP) som pensjonerte seg i 2010, fordelt etter pensjonstype.

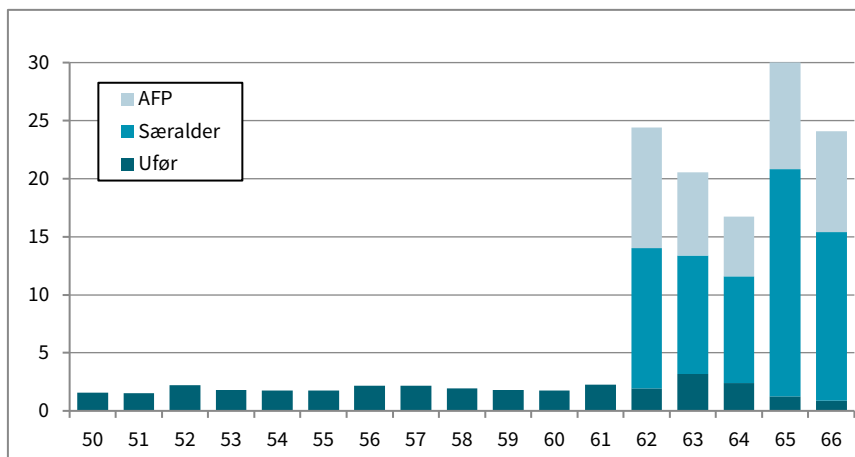
Figur 4.21 Andelen menn i helseforetakene (forsikret i KLP) som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2015, fordelt etter pensjonstype.

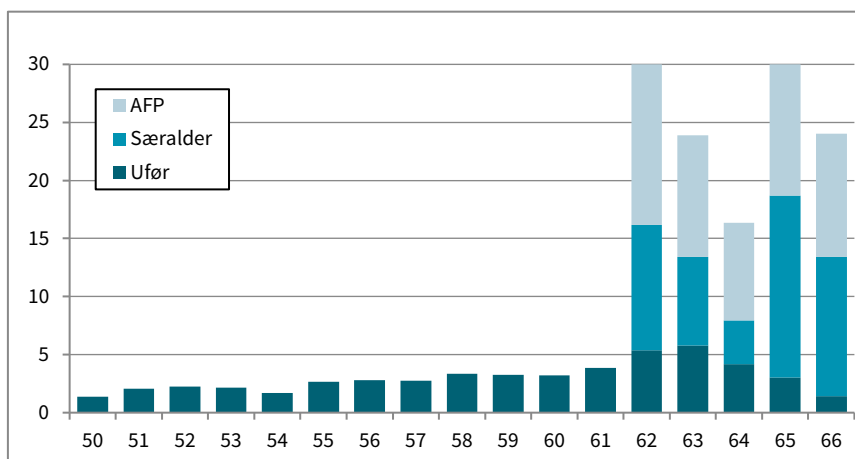
Figur 4.22 Andelen menn i helseforetakene (forsikret i KLP) som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2010, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.23 Andelen kvinner i helseforetakene (forsikret i KLP) som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2015, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.24 Andelen kvinner i helseforetakene (forsikret i KLP) som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2010, fordelt etter pensjonstype.

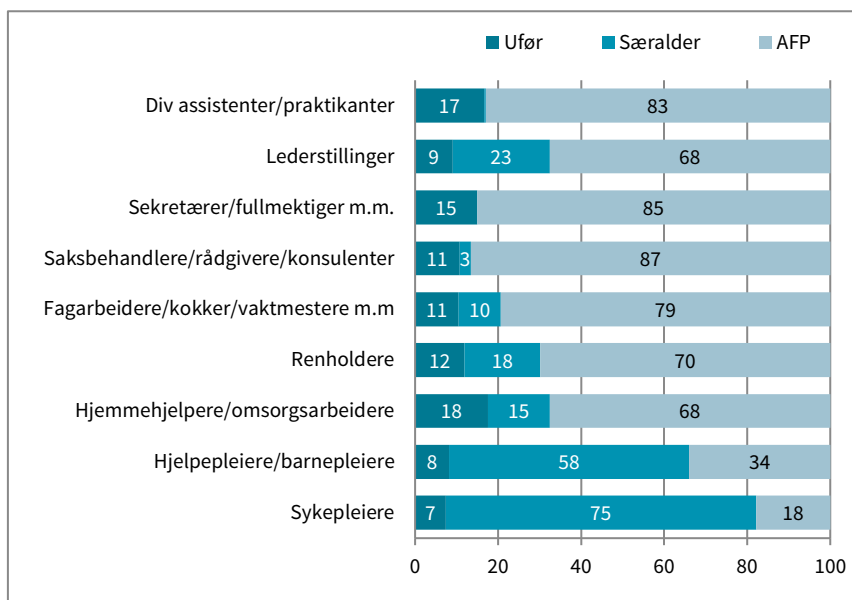

4.5 Variasjon mellom ulike yrkesgrupper

I det følgende vil variasjon i bruk av ulike tidligpensjonsordninger mellom ulike yrkesgrupper undersøkes nærmere. I disse framstillingene vil oppmerksomheten rettes mot aldersintervallet 62 til 66 år. I prinsippet vil de aller fleste i dette aldersspennet ha rett og mulighet til å benytte seg av flere ulike pensjonsordninger. Fra fylte 62 år vil det for eksempel være slik at alle har

tilgang til avtalefestet pensjon og uførepensjon. Det er også slik at en betydelig andel har særaldersgrenser på 65 år som i kombinasjon med 85-årsregelen gjør det mulig å gå av som 62-åring. En del av yrkesgruppene er likevel såpass små at de ikke egner seg for denne typen detaljerte analyser. I det følgende er det derfor valgt å utelate yrkesgrupper hvor få pensjonerte seg i løpet av 2019. Årsaken er at tilfeldige variasjoner fra ett år til et annet ville kunne gjøre store utslag på fordelingene og dermed gi et uriktig bilde av variasjonen i bruk av tidligpensjonsordningene mellom de ulike yrkesgruppene.

Figur 4.25 Fordeling mellom ulike pensjonsordninger blant personer i alderen 62–66 år ansatt i kommuner og fylkeskommuner som ble pensjonert i 2015. For utvalgte yrkesgrupper.

Samlet sett for yrkesgruppene som inngår i figur 4.23, er AFP den hyppigst brukte tidligpensjoneringsordningen i alderen 62 til 66 år. Det er imidlertid stor variasjon mellom yrkesgruppene. Sykepleiere og hjelpepleiere var de som hadde lavest andel som tok ut AFP, med henholdsvis 18 og 34 prosent blant dem som ble pensjonert i 2019. Blant assistenter og saksbehandlere tok derimot mer enn fire av fem av dem som ble pensjonert i 2019, ut AFP i aldersintervallet 62–66 år.

Assistenter og hjemmehjelper var dem som hadde høyest andel uførepensjonerte blant dem som ble pensjonert mellom 62 og 67 år, med i underkant av 20 prosent i begge yrkesgrupper.

Blant kontoransatte (sekretærer, fullmektiger mv.) ble én av syv som tok ut pensjon i dette aldersintervallet, uføre, mens det gjaldt for én av fem assistenter. Ledere og sykepleiere hadde lavest andel som blir uførepensjonert, i dette aldersintervallet.

Hjelpepleiere og sykepleiere er de gruppene som i størst omfang benytter retten særaldersgrensen gir til å gå av tidlig. I disse gruppene er det henholdsvis over halvparten og tre av fire som går av i henhold til særaldersreglene i aldersintervallet 62–66 år.

4.6 Bruk av delpensjon

I folketrygden er det forutsatt minst 50 prosent uførhet for at en arbeidstaker skal kunne motta uførepensjon.¹³ I den offentlige tjenstepensjonsordningen er derimot kravene til uførhet lavere, slik at en kan motta uførepensjon ved uføregrad ned til 20 prosent.¹⁴ I det følgende beskrives endringene i andelen som mottar henholdsvis full og gradert uførepensjon i perioden 2001–2019, blant dem som mottok uførepensjon.

¹³ Lavere uføregrad for mottakere av arbeidsavklaringspenger (40 prosent) og for yrkes-skadde (30 prosent)

¹⁴ KLP hadde ingen nedre grense for uførhet før 1.1.2015. I forbindelse med innføringen av ny uføretrygd i folketrygden ble det innført en nedre uføregrad på 20 prosent.

Tabell 4.9 Andel som hel- og delpensjoneres innen skolesektoren i henholdsvis 2001–2003, 2005, 2007–2019.

	Uførepensjon		AFP	
	Helpensjon	Delpensjon	Helpensjon	Delpensjon
2001	38,1	61,9	64,6	35,4
2002	40,8	59,2	-	-
2003	38,4	61,6	-	-
2005	32,9	67,1	-	-
2007	35,6	64,4	-	-
2008	35,8	64,2	-	-
2009	34,5	65,5	-	-
2010*	3,9	96,1	10,8	89,2
2011	3,0	97,0	2,2	97,8
2012	3,6	96,4	3,5	96,5
2013	2,8	97,2	1,0	99,0
2014	6,3	93,7	1,6	98,4
2015	2,3	97,7	1,9	98,1
2016	0,9	99,1	2,6	97,4
2017	0,4	99,6	2,8	97,1
2018	1,0	99,0	1,5	98,5
2019	1,0	99,0	5,0	95,0

* Datagrunnlaget fra SPK er endret fra 2010. Tallene er derfor ikke sammenlignbare med tidligere år.

Mens det tidligere har vært en relativt stor andel som har mottatt gradert uførepensjon blant de uførepensjonerte, har denne andelen, ifølge dataene fra SPK, økt markant fra 2010. Mens rundt en tredjedel mottok gradert uførepensjon i årene 2001–2009, gjaldt det nærmere 100 prosent i årene fra 2010 til og med 2019. Det var knappe 4 prosent av dem som mottok uførepensjon etter fylte 50 år, som ble tilkjent full uførepensjon etter 2009, ifølge SPK (tabell 4.9). Andelen som tar ut del-AFP, er også betydelig endret. Det var svært få som tok ut full AFP etter 2010.

Som tidligere nevnt har det vært en omlegging i databasene hos SPK, tallene for 2010–2019 er derfor ikke sammenlignbare med tall for tidligere år.¹⁵

Blant ansatte i kommunene har andelen som mottar gradert uførepensjon (er delvis uføre), steget jevnt over perioden vi ser på (tabell 4.10). I 2002 mottok nesten to av tre full uførepensjon. Denne andelen har siden blitt gradvis redusert, og det var i 2010 omtrent halvparten som mottok full uførepensjon, lavest i 2012 med 43,3 prosent. Fra 2014 til 2015 var det igjen en klar økning i andelen helt uføre, før andelen sank ned på 43 prosent i igjen i 2019. Dette kan skyldes nye regler fra 1.1.2015, da nedre grense for uførhet ble hevet til 20 prosent blant forsikrede i KLP, og dermed kan det ha blitt færre delvis uføre.

Tabell 4.10 Andel med hel- og delpensjon innen kommuner forsikret i KLP i perioden 2002–2019.

	Uførepensjon		AFP 62–64 år	
	Helpensjon	Delpensjon	Helpensjon	Delpensjon
2002	63,7	36,3	77,9	22,1
2003	65,2	34,8	80,1	19,9
2004	61,5	38,5	80,5	19,5
2005	57,3	42,7	78,5	21,5
2007	57,0	43,0	77,2	22,8
2008	58,5	41,5	75,1	24,9
2009	57,8	42,2	75,0	25,0
2010	50,5	49,5	69,5	30,5
2011	46,1	53,9	65,3	34,7
2012	43,4	56,4	71,4	28,6
2013	44,8	55,2	72,0	28,0
2014	43,6	56,4	70,6	29,4
2015	48,2	51,8	72,0	28,0
2016	46,0	54,0	70,4	29,6
2017	45,4	54,6	70,7	29,3
2018	45,5	54,5	74,6	25,4
2019	43,4	56,6	70,2	29,8

¹⁵ Det er lite trolig at så store forskjeller som vi ser her, skyldes endringer i pensjoneringsatferden blant lærerne, dermed kan nok det aller meste av forskjellen fra 2009 til 2010 tilskrives omlegging av datamaterialet.

Det er derimot ingen klar trend i utviklingen når vi ser på andelen som tar ut full AFP. Andelen som tok ut full AFP, lå i mange år rundt 80 prosent, men har ligget lavere de senere årene. Andelen AFP-ere med helpensjon var nede i 65 prosent i 2011, men økte litt igjen fra 2012. Det innebærer at stadig flere kommunalt ansatte velger å kombinere arbeid og pensjon ved å ta ut delvis AFP-pensjon og kombinere med fortsatt arbeid på deltid.

Blant ansatte i fylkeskommunene finner vi en tilsvarende utvikling som blant ansatte i kommunene. Andelen helt uføre er redusert gjennom perioden (tabell 4.11), fra nesten syv av ti i 2002 til rundt halvparten i 2010 og 2011. Deretter økte andelen markert før den igjen sank i 2014 og har siden sunket ytterligere, til en tredjedel i 2019. Også her *kan* noe av økningen i 2015 skyldes nye regler for laveste uføregrad i KLP-området. AFP-ratene har derimot vært forholdsvis stabile. Det var likevel en markert nedgang i andelen som tok ut full AFP i 2012, for så å øke i 2013 og 2014, før andelen igjen sank markert i 2015, for deretter å øke til en ny topp i 2017, og deretter har andelen sunket noe igjen.

Tabell 4.11 Andel med hel- og delpensjon innen fylkeskommuner forsikret i KLP i perioden 2002–2019.

	Uførepensjon		AFP 62–64 år	
	Helpensjon	Delpensjon	Helpensjon	Delpensjon
2002	68,5	31,5	76,2	23,8
2003	68,2	31,8	77,3	22,7
2004	63,0	27,0	73,8	26,2
2005	54,5	45,5	77,8	22,2
2007	57,7	42,3	71,0	29,0
2008	56,5	43,5	76,3	23,7
2009	64,3	35,7	75,9	24,1
2010	48,0	52,0	71,3	28,7
2011	48,3	51,7	77,6	22,4
2012	50,4	49,6	63,5	36,5
2013	58,7	41,3	67,1	32,9
2014	41,3	58,7	71,3	28,7
2015	44,0	56,0	57,1	42,9
2016	36,7	63,3	62,0	38,0
2017	45,9	54,1	70,5	29,5
2018	38,5	61,5	65,8	34,2
2019	33,1	66,9	61,5	38,5

Kjønnsforskjeller i uttak av avtalefestet pensjon

I tabell 4.12 beskrives variasjon i uttak av henholdsvis full og delvis avtalefestet pensjon mellom menn og kvinner i kommuner og fylker. Videre viser vi hvordan uttaket varierer mellom aldersgrupper.

Blant menn synes andelen som tar ut henholdsvis full og delvis AFP, å ha vært forholdsvis stabil fra 2002 til 2019 (tabell 4.12). Med unntak for 2007 har den samlede andelen som tar ut full AFP, ligget rundt 75 prosent. Menn som tar ut AFP når de er 63 eller 64, er de som i størst grad tar ut del-AFP.

Tabell 4.12 Andel som valgte hhv. full AFP og del-AFP i 2002, 2004, 2007, 2009, 2012, 2015 og 2019 i kommuner forsikret i KLP, etter kjønn.

	Menn			Kvinner		
	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
2002						
62 år	80	20	100	82	18	100
63 år	70	30	100	70	30	100
64 år	50	50	100	81	19	100
65 år	90	10	100	89	11	100
66 år	82	18	100	89	11	100
Totalt	76	24	100	80	20	100
2004						
62 år	77	23	100	85	15	100
63 år	72	28	100	80	20	100
64 år	58	42	100	81	19	100
65 år	89	11	100	83	17	100
66 år	81	19	100	92	8	100
Totalt	75	25	100	84	16	100
2007						
62 år	79	21	100	80	20	100
63 år	66	33	100	74	26	100
64 år	63	37	100	74	26	100
65 år	83	17	100	78	22	100
66 år	80	20	100	80	20	100
Totalt	81	19	100	79	21	100

	Menn			Kvinner		
	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
2009						
62 år	73	27	100	80	20	100
63 år	64	36	100	72	28	100
64 år	71	29	100	72	28	100
65 år	79	21	100	78	22	100
66 år	91	9	100	75	25	100
Totalt	76	24	100	75	25	100
2012						
62 år	74	26	100	74	26	100
63 år	72	28	100	65	35	100
64 år	77	23	100	71	29	100
65 år	81	19	100	82	18	100
66 år	77	23	100	72	28	100
Totalt	76	24	100	72	28	100
2015						
62 år	80	20	100	76	24	100
63 år	58	42	100	70	30	100
64 år	62	38	100	67	33	100
65 år	84	16	100	78	22	100
66 år	81	19	100	84	16	100
Totalt	75	25		75	25	
2019						
62 år	74	26	100	71	29	100
63 år	69	31	100	70	30	100
64 år	72	28	100	66	34	100
65 år	92	8	100	80	20	100
66 år	85	15	100	86	14	100
Totalt	78	22		73	27	

Blant kvinner som tar ut AFP, har den samlede andelen som tar ut del-AFP, økt de siste årene, fra rundt 20 prosent tidlig i perioden til over 25 de senere årene. Om vi sammenligner 2002 og 2019, ser vi at andelen som tar ut full AFP, er redusert for alle aldergruppene, men reduksjonen er størst blant 62- og 64-åringene.

Tidlig i perioden var det menn som i størst grad benyttet seg av del-AFP, mens fra 2007 har kvinnenenes uttak vært forholdsvis likt menns, kanskje med unntak for 2019 hvor den samlede andelen med full AFP var 5 prosentpoeng lavere blant kvinner.

Også i fylkeskommunene ser vi en tendens til at det har vært et skifte fra at menn i størst grad tar ut del-AFP, til at det er kvinnene som gjør det (tabell 4.13). Fra 2002 til 2004 var det kvinner som i størst grad tok ut full AFP, mens det varierer mer de senere årene. Antallet personer i gruppene som ligger til grunn for disse tallene, er imidlertid ikke så store, så endringene over tid bør tolkes med forsiktighet.

Tabell 4.13 Andel som valgte hhv. full AFP og del-AFP i hhv. 2002–2005, 2007–2019 i fylkeskommuner forsikret i KLP, etter kjønn.

	Menn			Kvinner		
	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
2002	75	25	100	80	20	100
2003	75	25	100	82	18	100
2004	74	26	100	78	22	100
2005	78	22	100	78	22	100
2007	61	38	100	77	23	100
2008	84	16	100	74	26	100
2009	76	24	100	79	21	100
2010	71	29	100	73	27	100
2011	78	22	100	79	21	100
2012	84	16	100	69	31	100
2013	71	29	100	74	26	100
2014	86	14	100	69	31	100
2015	57	43	100	67	33	100
2016	71	29	100	67	33	100
2017	73	27	100	73	27	100
2018	68	32	100	68	32	100
2019	75	25	100	63	37	100

Andel delpensjonister innen ulike yrkesgrupper

I det følgende vil det gis en nærmere redegjørelse for andelene som mottar hel eller delvis uførepensjon blant nye tidligpensjonister innen ulike yrkesgrupper i 2019. For sammenligningens skyld er de tilsvarende analysene for 2004, 2009, 2012 og 2015 inkludert. Hensikten med å sammenligne de ulike årene er å identifisere eventuelle trender over tidsperioden for de enkelte yrkesgruppene. Det må likevel understrekes at man bør være forsiktig med å trekke for sterke konklusjoner om endringer over tid, da en del av gruppene er forholdsvis små. Dette gjør at endringene kan være resultat av mer eller mindre tilfeldige variasjoner i sammensetningen av nye pensjonister det enkelte år.

Over så vi at andelen helt uføre i kommuner og fylker har blitt redusert gjennom det siste tiåret (jf. tabell 4.10 og 4.11). Vi finner igjen den samme tendensen innenfor flere av yrkesgruppene (tabell 4.14). Om vi sammenligner 2004 og 2019, har det vært en reduksjon i andelen med full uførepensjon i så godt som samtlige yrkesgrupper. Unntaket fra dette mønsteret er hjemmehjelper (m.m.), hvor andelen har vært stabil gjennom perioden, økte i 2015 og var fortsatt høyere i 2019 enn i 2004.

Tabell 4.14 Andel helt uføre innen ulike yrkesgrupper innen KLP-området i 2004, 2009, 2012, 2015 og 2019.

Uførepensjon i:	2004	2009	2012	2015	2019
Sykepleiere	51,7	36,0	40,3	43,6	41,5
Hjelpepleiere/barnepleiere/tannpleiere o.l.	64,8	47,5	45,4	51,9	49,6
Hjemmehjelper/omsorgsarbeidere/husmor-vikarer	60,0	62,5	62,2	71,0	65,2
Renholdere	76,2	68,7	57,9	59,7	52,1
Fagarbeidere/kokker/vaktmestere/sjåfører/transportarbeidere o.l.	66,5	61,6	49,9	47,9	40,5
Saksbehandlere/rådgivere/konsulenter	49,0	55,2	33,5	32,4	28,7
Lederstillinger	66,4	76,5	44,5	37,0	23,1

5 Variasjon i tidligpensjonering i kommunesektoren

I dette kapittelet skal vi undersøke variasjon i tidligpensjonering i kommunesektoren. Ved hjelp av de kjennetegn på ansatte som er tilgjengelige i data fra KLP, skal vi undersøke hvilke karakteristika som har størst betydning for overgangen til uførepensjon etter fylte 50 år og fram til 66 år og for overgangen til AFP for dem som er i alderen 62 til 66 år.

Registerdata fra KLP inneholder imidlertid bare et begrenset utvalg bakgrunnsvariabler. Det er derfor bare mulig å gjennomføre relativt enkle analyser av tidligpensjoneringsatferden. I det følgende presenteres separate analyser for uførepensjonering og AFP-pensjonering. I analysene har det kun vært mulig å kontrollere for kjønn, alder, yrkeskategori, stillingsprosent og arbeidssted. Dette gir en ufullstendig analyse, i og med at tidligere analyser har avdekket at både helseproblemer / redusert arbeidsevne, arbeidsforhold, relasjon til nærmeste leder og omstillinger og nedbemanning samt familiære og økonomiske forhold knyttet til for eksempel sivil status og ektefelles/samboers pensjoneringsatferd, lønnsnivå og pensjonsordningenes kompensasjonsnivå også har stor betydning for den enkeltes tidligpensjoneringsatferd (se bl.a. Midtsundstad & Nielsen 2014; Midtsundstad 2002b, 2005a, 2005b). Dette er forhold det ikke har vært mulighet til å kontrollere for i disse analysene. Dette innebærer imidlertid ikke at analysene er feilaktige, eller at resultatene er gale, da de forskjellene som avdekkes i analysene, er reelle. Det er imidlertid trolig at forskjellene mellom yrkesgruppene ville vært annerledes dersom vi hadde kunnet ta hensyn til for eksempel arbeidsmiljøvariabler, noe som innebærer at noe av variasjonen mellom yrkesgruppene kan tilskrives ulike arbeidsforhold og ikke tilhørighet til yrke som sådan.

5.1 Forklaringsmodell

I de kommende analysene er det sett på hvilken av de følgende faktorene som påvirker henholdsvis uførepensjonering fra 50 år og AFP-pensjonering fra 62 til og med 66 år:

Kjønn: kvinne (= 1) og mann (= 0, referansekategori)

Alder behandles som en lineær kontinuerlig variabel i analysene av uførepensjon. For å sjekke avvik fra lineær sammenheng har vi inkludert et annengradsledd av alder. I analysene av overgang til AFP behandles alder som et sett dummyvariabler.

Alderskohort (for AFP- og uførepensjonsanalysen 62 t.o.m. 64 år): 1 = født 1942 (ref.)

Yrkestilhørighet behandles som et sett av dummyvariabler hvor vi skiller mellom følgende yrkesgrupper: sykepleiere, jordmødre og helsesykepleiere (= 1), hjelpepleiere, barnepleiere og lignende (= 2), renholdere (= 3), fagarbeidere og sjåfører (= 4), kontoransatte (= 5), ledere (= 6), høyskoleyrker (= 7), assistenter og praktikanter (= 8) og øvrige stillinger (= 9). Saksbehandlere (= 0) er referansekategori i begge analysene.

Arbeidstid: heltid (= 0, referansekategori), deltid 80–100 prosent (= 1), deltid < 80 prosent (= 2)

Arbeidssted: fylkeskommune (= 1), kommune (= 2) og bedrift (= 3, referansekategori)

5.2 Resultater fra regresjonsanalysene

I dette avsnittet presenteres analyser av sannsynligheten for henholdsvis AFP eller uførepensjonering i KS' tariffområde. Dette er gjort ved hjelp av en logistisk regresjon. I tabellene 5.1 og 5.2 presenteres oddsratene og hvorvidt disse er statistisk signifikante. Referansekategoriene, altså de kategoriene det sammenlignes med, er oppgitt i tabellene. Referansekategorien har alltid verdien 1. Oddsratene over 1 innebærer at risikoen øker, men oddsratene under 1 betyr at oddsen reduseres.

Hva påvirker uførepensjonering?

Hva som påvirker sannsynligheten for uførepensjon, presenteres i tabell 5.1. Der ser vi at sannsynligheten for uførepensjonering henger sammen med kjønn, alder, yrkestilhørighet, arbeidstid og arbeidssted.

Kvinner har høyere sannsynlighet for å bli uføre enn menn har. Alder øker sannsynligheten for uførepensjonering mye, og alder * alder reduserer sannsynligheten litt, dette innebærer at sannsynligheten for uførepensjonering øker med økende alder, men at effekten av alder avtar mer og mer når en nærmer seg 67 år.

Yrkestilhørighet har stor betydning for uføreratene. Saksbehandlere og ledere er de yrkesgruppene som har størst sannsynlighet for uførepensjonering, kontrollert for kjønn, alder, arbeidstid og arbeidssted. Høyskoleyrkene har lavest sannsynlighet.

Det er de som jobber kort deltid, som har størst sannsynlighet for å bli uføre. Selv om det nok er noen som har ufrivillig deltidsstilling, er det i denne sammenheng rimelig å anta at mange av dem som jobber kort deltid, gjør det på grunn av dårlig helse.

Vi ser også at de som jobber i bedriftene, har lavere sannsynlighet for å bli uføre sammenlignet med ansatte i fylkeskommuner og kommuner, kontrollert for alder, kjønn, yrke og arbeidstid.

I denne analysen ser vi at kvinner har høyere sannsynlighet enn menn for å bli uførepensjonert. I en bivariat analyse ville vi sett at kvinner har enda større sannsynlighet for å bli uføre enn menn har (ikke vist). Noe av kjønnsforskjellen «forklares» av at vi her har tatt hensyn til alder, yrkestilhørighet, arbeidstid og -sted. Det er altså ikke kjønn i seg selv som forklarer uførepensjonering, men hvor menn og kvinner jobber, og hvor mye de jobber.

Tabell 5.1 Analyse av uførepensjonering blant ansatte over 50 år i KS' tariffområde i 2019. Logistisk regresjon.

	Oddsrate	Sig.
Kjønn		
Mann (= ref.)	1,00	
Kvinne	1,92	***
Alder		
Alder * alder	0,99	***
Yrker		
Saksbehandlere (= ref.)	1,00	
Sykepleiere, jordmødre og helsesykepleiere	0,56	***
Hjelpepleiere, barnepleiere og lignende	0,47	***
Renholdere	0,43	***
Fagarbeidere	0,59	***
Kontoransatte	0,55	***
Ledere	1,13	
Høyskoleyrker	0,29	***
Assistenter	0,27	***
Øvrige yrkesgrupper	0,53	***
Arbeidstid		
Heltid (100 % stilling = ref.)	1,00	
Kort deltid (inntil 80 %)	29,20	***
Lang deltid (81–99 %)	0,40	**
Arbeidssted		
Bedriftene (= ref.)	1,00	
Fylkeskommune	2,11	***
Kommune	1,59	***
N	112 455	
Pseudo R2	0,18	

*: $p \leq 0,05$; **: $p \leq 0,01$; ***: $p \leq 0,001$

Tabell 5.2 Analyse av uttak av AFP blant ansatte 62–66 år i KS' tariffområde i 2019. Logistisk regresjon.

	Oddsrate	Sig.
Kjønn		
Mann (= ref.)	1,00	
Kvinne	1,13	*
Alder		
62 år (= ref.)	1,00	
63 år	0,60	***
64 år	0,51	***
65 år	0,83	**
66 år	0,59	***
Yrker		
Saksbehandlere (= ref.)	1,00	
Sykepleiere, jordmødre og helsesykepleiere	0,09	***
Hjelpepleiere, barnepleiere og lignende	0,14	***
Renholdere	0,24	***
Fagarbeidere	0,41	***
Kontoransatte	0,40	***
Ledere	0,80	*
Høyskoleyrker	0,22	***
Assistenten	0,17	***
Øvrige yrkesgrupper	0,24	***
Arbeidstid		
Heltid (100 % stilling = ref.)	1,00	
Kort deltid (inntil 80 %)	31,12	***
Lang deltid (81–99 %)	1,15	
Arbeidssted		
Bedriftene (= ref.)	1,00	
Fylkeskommune	1,23	
Kommune	1,04	
N	22 604	
Pseudo R2	0,234	

*: $p \leq 0,05$; **: $p \leq 0,01$; ***: $p \leq 0,001$

Hva påvirker AFP-pensjonering?

Uttak av avtalefestet pensjon påvirkes av kjønn, alder, yrkestilhørighet og arbeidstid, men ikke av arbeidssted (tabell 5.2). Det er størst sannsynlighet for å ta ut AFP ved 62 og 65 år, kontrollert for kjønn, yrkestilhørighet, arbeidssted og -tid. Som i analysene av uførepensjon over er det saksbehandlere som har størst sannsynlighet for å ta ut AFP. Sykepleiere, hjelpepleiere og assistenter har langt lavere sannsynlighet for å ta ut AFP.

De som arbeider kort deltid, har høyere sannsynlighet for å ta ut AFP enn de som jobber full stilling.

6 Pensjonsuttak i alderen 50–70 år

Analysene i de foregående kapitlene har vært basert på uttak i alderen 50–67 år. I dette kapitlet gjentar vi noen av analysene, men da for ansatte i alderen 50–70 år. Det er således en videreføring av tidligere analyser for denne aldersgruppen (Nielsen 2017b). Disse analysene er også harmonisert med analysene NAV tidligere har gjort for hele befolkningen (Haga 20017, 2013; Haga & Lien 2016).¹⁶

Kapitlet gir en oversikt over forventet pensjoneringsalder og pensjoneringsmønsteret i KS' tariffområde i perioden 2010–2019 for ulike grupper og yrker og separate analyser for kvinner og menn.

Tabell 6.1 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring for årene 2010 til og med 2019. Omfatter all tidligpensjonering og pensjonering fram til fylte 70 år: uførepensjonering, AFP-pensjonering, særaldersgrense, 85-årsregel og alderspensjon.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kommunene	60,5	61,3	60,7	61,0	61,5	60,9	61,5	61,4	61,5	61,2
Fylkeskommunene	61,3	62,1	62,0	62,3	62,0	61,6	61,9	62,1	62,6	61,7
Skolesektoren	63,4	63,9	63,6	63,9	64,1	64,1	64,3	64,5	64,6	64,5
Helseforetakene	61,3	61,4	61,8	61,5	61,5	61,2	61,5	62,0	61,7	61,6
Hele befolkningen*	63,7	62,3	62,7	63,0	62,6	62,8	62,9	62,8	62,7	-

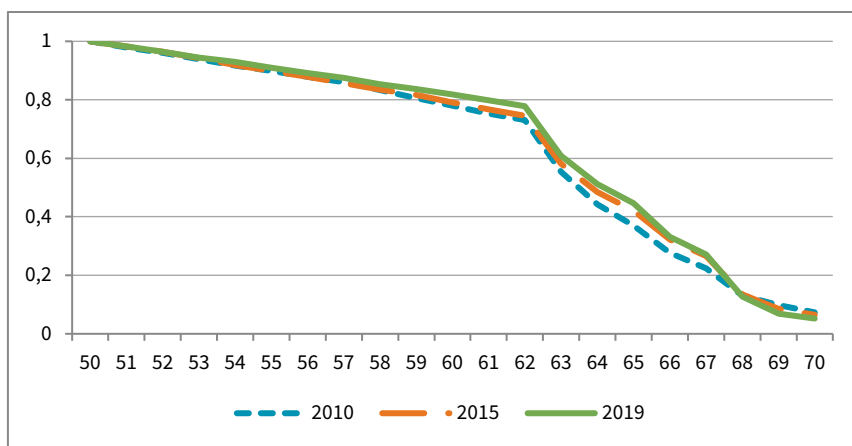
*Kilde: NAV (Haga 2013; Haga & Lien 2016; Bjørnstad 2019). Tall for hele befolkningen ikke tilgjengelig for 2019.

¹⁶ NAV har de siste årene analysert forventet pensjoneringsalder blant ansatte i alderen 50 til 80 år (Bjørnstad 2019), men disse er for alle praktiske formål svært like analysene for 50- til 70-åring, da antallet ansatte over 70 år fortsatt er forholdsvis lavt. Selv om analysegrunnlaget er noe ulikt, kan man fortsatt sammenligne trendene i analysene fra NAV med trendene i analysene her.

6.1 Forventet pensjoneringsalder opp til 70 år 2010–2019

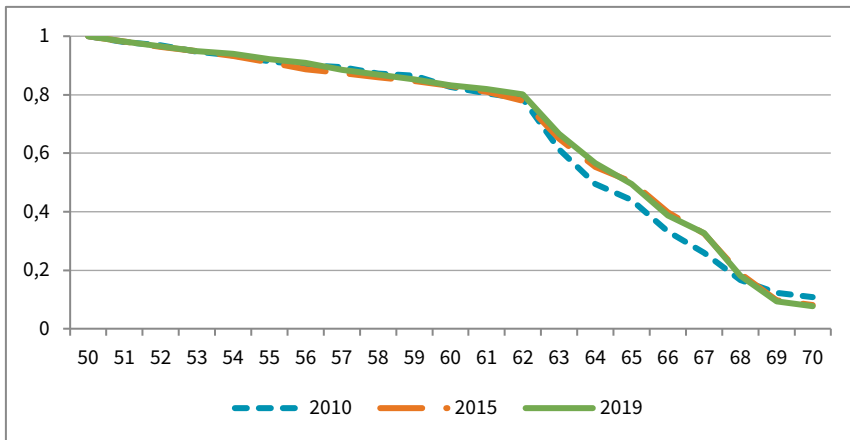
Vi finner at forventet pensjoneringsalder har økt gjennom hele perioden, bortsett fra en liten reduksjon fra 2018 til 2019 (tabell 6.1). Forventet pensjoneringsalder i skolen er høyere enn i de øvrige gruppene. Den positive utviklingen i forventet pensjoneringsalder gjør at kommuneansatte nå er omtrent på nivå med befolkningen som helhet, hvor utviklingen har vært negativ det siste tiåret.¹⁷

Figur 6.1 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i kommunene (minus skolene) i hhv. 2010 (N = 57 743), 2015 (N = 85 908) og 2019 (N = 88 535). Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-70-åringene de respektive år.

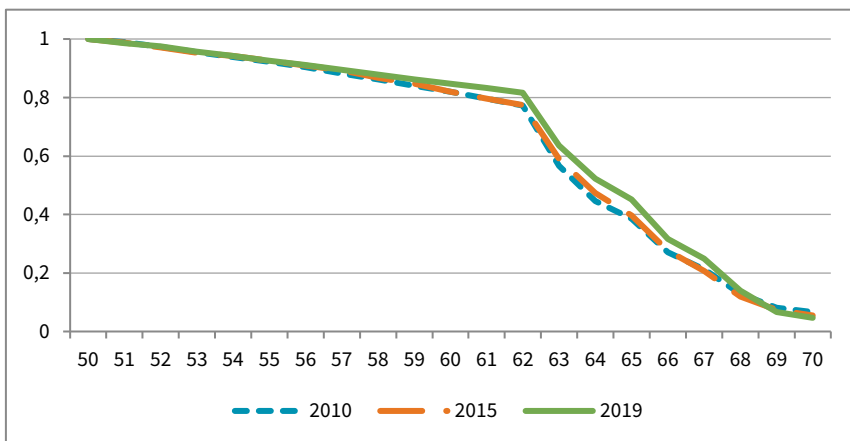

¹⁷ Variasjonen i forventet pensjoneringsalder etter 2011 for hele befolkningen skyldes i hovedsak endringer i antallet uføre, ikke endringer i uttak av fleksibel alderspensjon (Bjørnstad 2019).

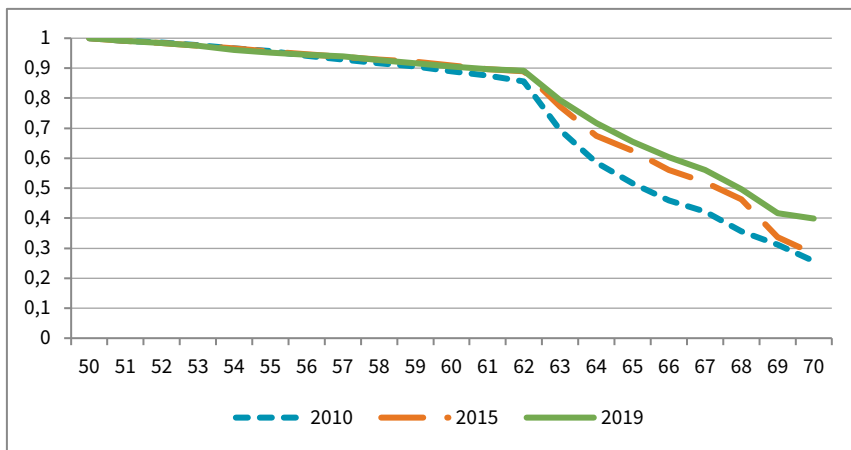
Figur 6.2 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i fylkeskommunene (minus skolene) i hhv. 2010 (N = 5178), 2015 (N = 6496) og 2019 (N = 6314). Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-70-åringene de respektive år.

Figur 6.3 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i helseforetakene i hhv. 2010 (N = 24 242), 2015 (N = 27 195) og 2019 (N = 29 564). Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-70-åringene de respektive år.

Figur 6.4 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i skolesektoren i hhv. 2010 (N = 34 713), 2015 (N = 34 753) og 2019 (N = 33 658). Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50-70-åringene de respektive år.

6.2 Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

Blant ansatte i kommunene, fylkene og helseforetakene er det mellom 5 og 10 prosent som står i jobb fram til fylte 70 år, og andelen var forholdsvis like i 2010, 2015 og 2019. Blant ansatte i skolene økte derimot andelen som sto i jobb til de var 70 år, fra i underkant av 30 prosent i 2010 og 2015 til over 40 prosent.

Tabell 6.2 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden 2010–2015. Omfatter all pensjonering fram til fylte 70 år: uførepensjon, AFP, særalder, 85-årsregel og alderspensjon. Etter kjønn.

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kommunene	Menn	61,6	62,7	62,7	62,8	63,5	63,0	63,5	63,7	63,3	63,0
	Kvinner	60,2	61,0	60,3	60,7	61,1	60,4	61,0	60,9	61,0	60,7
Fylkene	Menn	62,1	63,9	63,3	64,0	64,0	64,0	63,3	63,6	64,6	63,3
	Kvinner	60,9	61,4	61,3	61,5	61,2	60,5	61,2	61,4	61,7	61,0
Skolene	Menn	64,2	64,8	64,5	65,4	65,3	65,0	65,3	66,0	65,8	65,6
	Kvinner	62,9	63,4	63,1	63,0	63,5	63,6	63,7	63,8	64,0	63,9
Helseforetakene	Menn	63,2	63,7	63,6	64,0	64,0	63,7	63,5	63,6	63,2	63,5
	Kvinner	60,8	60,7	61,3	60,8	60,8	60,6	60,9	61,5	61,3	61,0
Befolkningen*	Menn	64,0	62,3	62,5	62,8	62,6	62,7	62,8	62,8	62,8	-
	Kvinner	63,4	62,5	62,9	63,2	62,7	62,9	63,0	62,9	62,7	-

*Kilde: NAV (Haga 2013; Haga & Lien 2016; Bjørnstad 2019). Tall for hele befolkningen ikke tilgjengelig for 2019.

Forskjeller mellom menn og kvinner

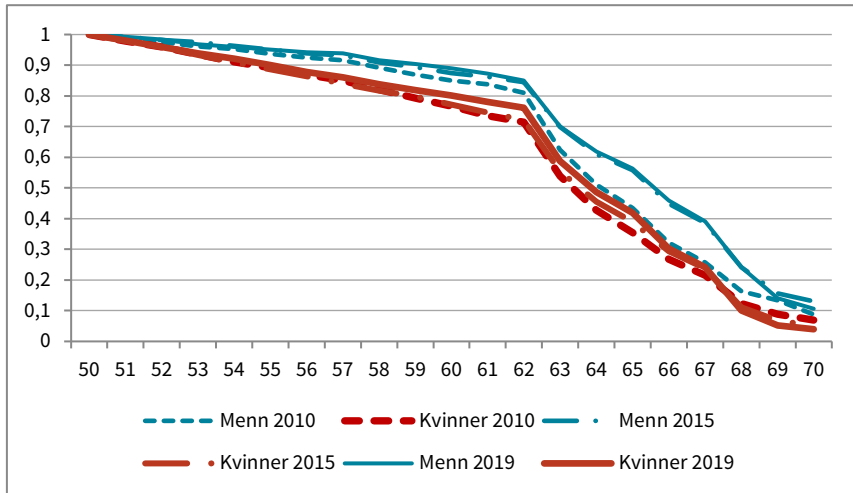
Kvinner har gjennomgående en lavere forventet pensjoneringsalder enn menn, og forskjellen har økt gjennom perioden (tabell 6.2). Mens forskjellene i forventet pensjoneringsalder var omtrent ett år i 2010, hadde den økt til over to år i 2018/2019, om enn noe lavere blant ansatte i skolene. En vesentlig forklaring er nok at menn og kvinner i stor grad innehar ulike yrker innen kommunal sektor.

6.3 Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver blant menn og kvinner

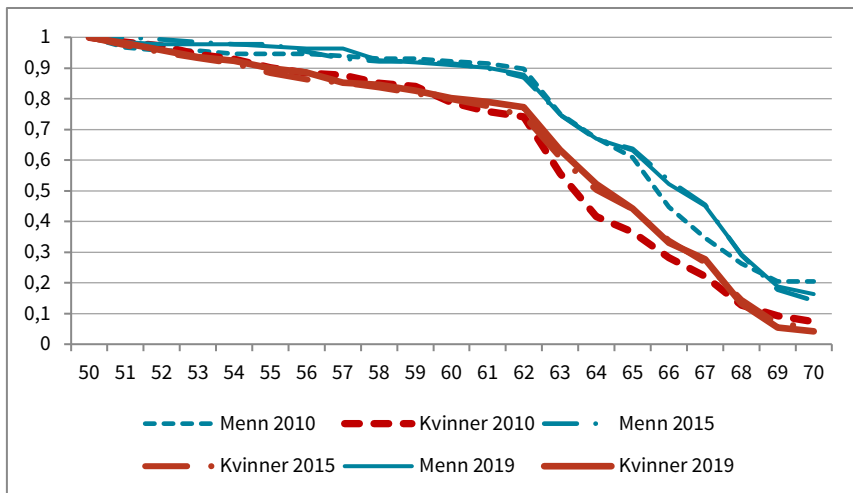
Det er en noe lavere andel av kvinnene i kommunene og helseforetakene som går av før 62 år i 2019, sammenlignet med 2010 og 2015 (figur 6.5 og 6.7). Det har vært en tilsvarende reduksjon blant menn, dermed opprettholdes kjønnsforskjellene blant dem under 62 år. Samtidig ser vi at det har vært en mer positiv utvikling i andelen menn som står til 70 år, enn den tilsvarende andelen blant kvinner, hvor andelen har vært synkende. Det har vært en tilsvarende utvikling i fylkeskommunene, men der har det skjedd lite med andelen som går av før 62 år, gjennom perioden (figur 6.6).

Blant ansatte i skolene er det også menn i 2019 som utmerker seg med den høyeste andelen som står til 70 år, 50 prosent mot 34 prosent blant kvinner (figur 6.8). Det er også færrest menn som går av før 62 år.

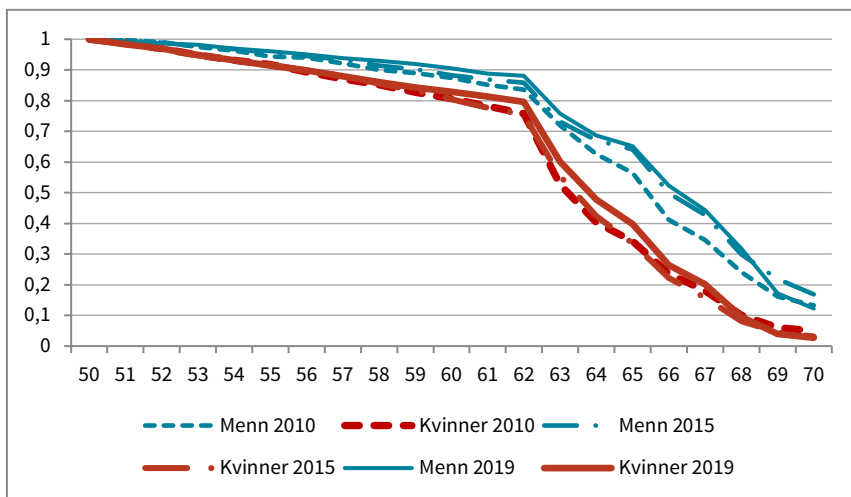
Figur 6.5 Pensjoneringskurver som viser forventet pensjoning for 50-årige menn og kvinner i hhv. 2010, 2015 og 2019 i kommuner (minus skolene) som var forsikret i KLP. Kurvene er beregnet på bakgrunn av tall for faktisk pensjoning for 50–70-åringene i samme tidsrom.

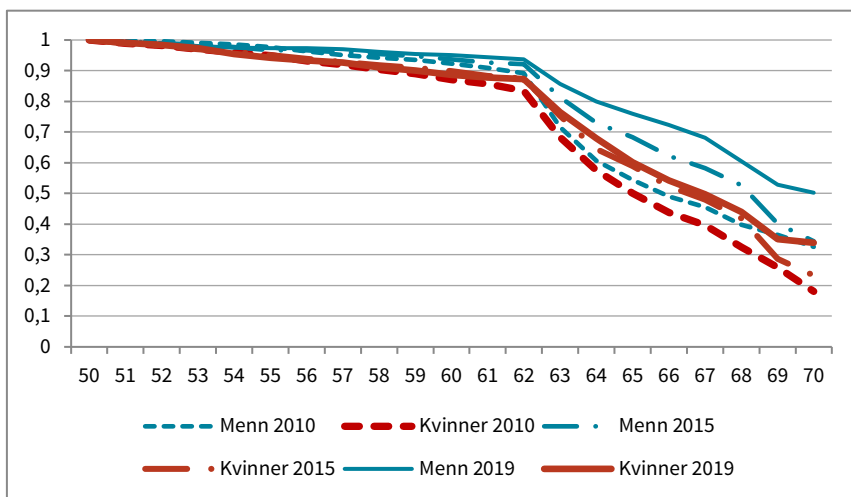
Figur 6.6 Pensjoneringskurver for menn og kvinner i fylkeskommunene (forsikret i KLP) i hhv. 2010, 2015 og 2019.

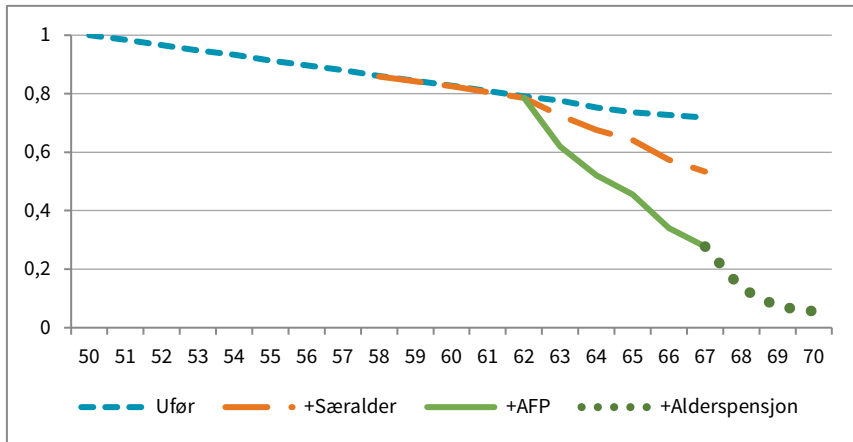
Figur 6.7 Pensjoneringskurver for menn og kvinner i helseforetakene (forsikret i KLP) i hhv. 2010, 2015 og 2019.

Figur 6.8 Pensjoneringskurver for henholdsvis menn og kvinner i skolesektoren (SPK-området) i hhv. 2010, 2015 og 2019.

Figur 6.9 Relativ betydning av ulike pensjonstyper for forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i kommuner og fylkeskommuner. 2019.

Note: Alderspensjon kun fra 67 år

6.4 Betydningen av ulike pensjonstyper for forventet pensjoneringsalder

Fram til 62 års alder er det i hovedsak uførepensjonering som bidrar til å redusere forventet pensjoneringsalder (figur 6.9). Etter 62 år ser vi at uførepensjon fortsatt er en viktig årsak til tidligpensjonering, men betydningen ser ut til å avta noe mot 67 år. Uten særalder og uttak av AFP, og forutsatt null substitusjonseffekt mellom ordningene, ville mer enn syv av ti fortsatt stå i arbeid til 67 år. Etter fylte 67 år er det kun uttak av alderspensjon, og det er under 6 prosent som ikke har begynt å ta ut pensjon før de fyller 70 år. Dette innebærer at andelen som står i jobb fram til 70 år, er noe redusert fra 2015 (Nielsen 2017b) til 2019, men det er vanskelig å si om dette skyldes økt oppmerksomhet rundt samordningsreglene i offentlig tjenstepensjon (Orskaug 2020; Actecan & West Pedersen 2020).

6.5 Forskjeller mellom yrkesgrupper

Under beskrives tidligpensjoneringen i de største yrkesgruppene innen helserelaterte yrker, omsorgsrelaterte yrker, blant teknisk personell, blant administrativt ansatte på ulike nivåer og blant ansatte innen skolesektoren. På tross av at det er interessant, er ikke alle yrkene skilt etter arbeidssted, da det er for få ansatte i enkelte av undergruppene.

6.6 Helserelaterte yrker

Forventet pensjoneringsalder

Forventet pensjoneringsalder blant sykepleiere har økt med omtrent ett år fra 2010 til 2019. Utviklingen blant hjelpepleiere (mfl.) har vært stabil, mens legenes forventede pensjoneringsalder økte fram til 2018, for så å synke litt i 2019.

Tabell 6.3 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden 2010 til og med 2015. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 70 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser, 85-årsregelen og alderspensjon. Omfatter bare leger, sykepleiere og hjelpepleiere/barnepleiere som er forsikret i KLP.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sykepleiere i kommunene	59,3	61,2	59,7	60,7	60,0	60,0	60,3	60,1	60,2	60,5
Hjelpepleiere, barnepleiere mfl. i kommunene	60,0	60,4	59,6	60,0	60,7	59,9	60,4	59,9	60,5	60,1
Leger i kommuner og fylker	63,7	62,2	64,7	64,6	64,7	65,6	63,6	65,1	65,2	63,9

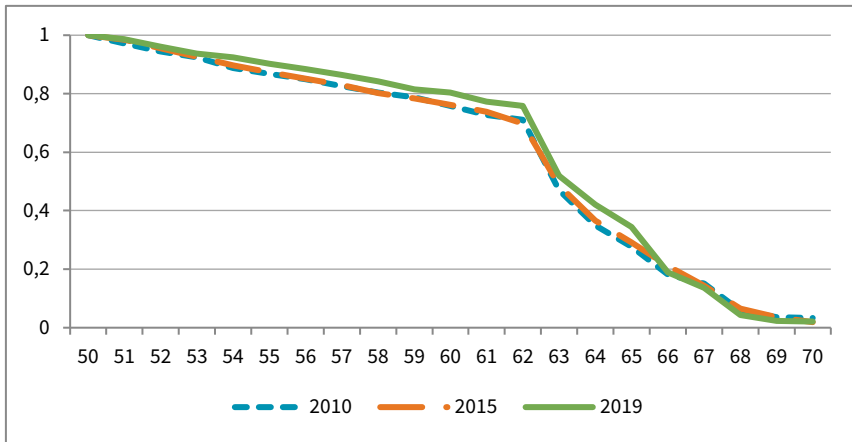
Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

I det følgende benyttes tall fra 2010, 2015 og 2019 for å undersøke om endringene i forventet pensjonering slår ut forskjellig på ulike alderstrinn for henholdsvis sykepleiere, hjelpepleiere/barnepleiere og leger innenfor KLP-området.

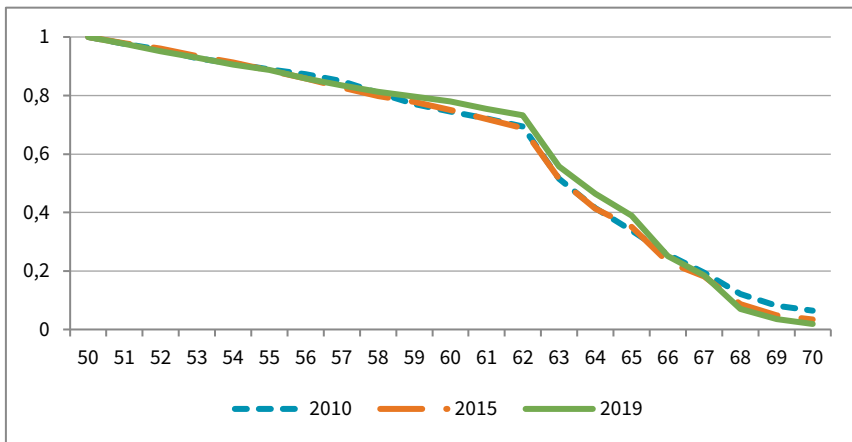
Blant sykepleiere (figur 6.10) har andelen som går av før de er 62 år, blitt noe redusert fra 2015 til 2019, ellers er mønsteret i hovedsak stabilt. Kun 2 prosent står i jobb til fylte 70 år. Det har vært en tilsvarende utvikling blant hjelpepleiere (figur 6.11), selv om nedgangen i pensjonering før fylte 62 år ikke er like tydelig. Svært få står i jobb fram til fylte 70 år.

Blant legene (figur 6.12) ble avgangen etter 62 år redusert fra 2010 til 2015, mens andelen som sto i jobb fram til 70 år, har vært mer stabil rundt 25 prosent.

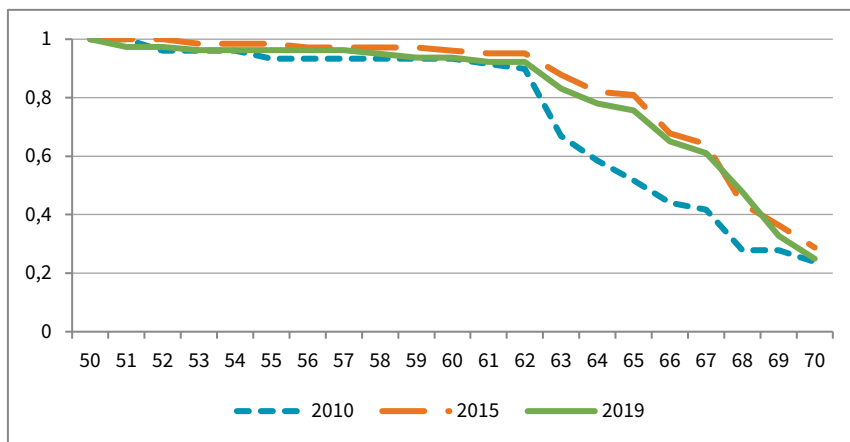
Figur 6.10 Pensjoneringskurver for sykepleiere i KLP-området i 2010 (N = 5394), 2015 (N = 7045) og 2019 (N = 8158). Kun kommuner og fylkeskommuner.

Figur 6.11 Pensjoneringskurver for hjelpepleiere/barnepleiere o.l. i KLP-området i 2010 (N = 10 824), 2015 (N = 16 540) og 2019 (N = 16 855). Kun kommuner og fylkeskommuner.

Figur 6.12 Pensjoneringskurver for leger i KLP-området i 2010 (N = 645), 2015 (N = 1379) og 2019 (N = 1356). Kun kommuner og fylkeskommuner.

Tabell 6.4 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden fra 2010 til 2015. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 70 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser, 85-årsregelen og alderspensjon. Omfatter bare hjemmehjelper/omsorgsarbeidere, renholdere, sosionomer/ barnevernspedagoger, barnehageassistenter og førskolelærere som er forsikret i KLP.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hjemmehjelper og omsorgsarbeidere	60,3	60,6	60,6	60,4	61,6	62,1	63,2	61,7	63,0	62,2
Renholdere i kommunene (uten skolene)	59,3	58,8	60,2	60,5	60,4	59,9	60,7	60,3	61,0	59,7
Renholdere i fylkene (uten skolene)	59,4	61,6	59,7	60,8	62,9	58,1	60,2	62,3	57,4	59,1
Sosionomer, barnevernsped. o.l.	57,9	60,7	60,0	-	60,7	58,5	60,1	60,2	62,4	60,5
Førskolelærere	-	-	59,0	60,0	59,7	59,0	59,9	59,2	59,3	59,4

6.7 Omsorgsrelaterte yrker

Forventet pensjoneringsalder

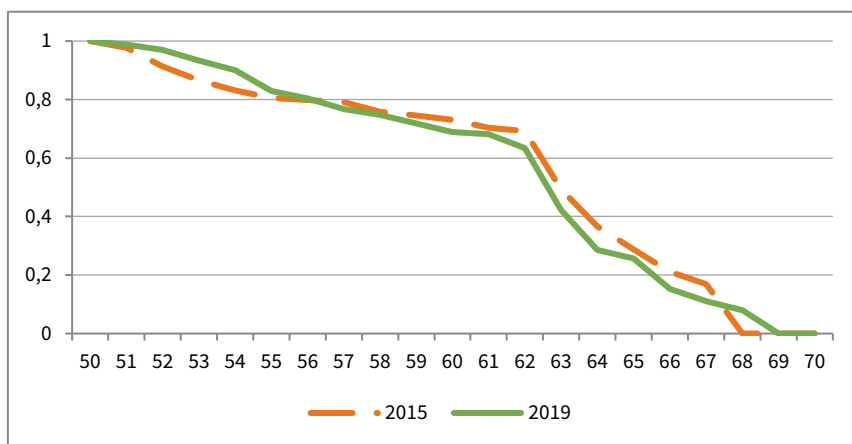
Forventet pensjoneringsalder blant hjemmehjelper og omsorgsarbeidere har økt med hele to år fra 2010 til 2019, fra 60,3 til 62,2 år. I de øvrige gruppene

er bildet tilnærmet likt i 2010 og 2019, selv om tallene har variert noe gjennom perioden. De noe ustabile tallene kan skyldes at det samlet sett er relativt få i disse aldersgruppene i de aktuelle aldersintervallene og få som pensjonerer seg hvert år. Resultatene er derfor sannsynligvis i noen grad påvirket av tilfeldige variasjoner og må av den grunn tolkes med forsiktighet.

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

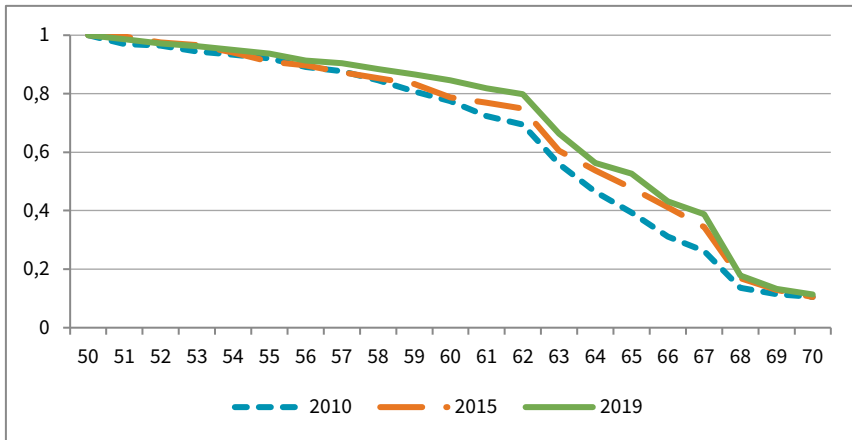
Det er små endringer i pensjoneringsmønsteret blant førskolelærerne fra 2015 til 2019, men i 2019 var det en liten økning i andelen som pensjonerte seg etter 62 år, og alle slutter før de fyller 70 år (figur 6.13). Blant hjemmehjelper og omsorgsarbeidere har andelen som pensjoneres før 62 år derimot blitt gradvis redusert fra 2010 til 2019, mens det ikke er noen endring i andelen som står til fylte 70 år (figur 6.14). Også blant renholdere har andelen som går av før 62 år, blitt redusert betydelig fra 2015 til 2019 (figur 6.15), men også her har andelen som står til de er 70 år, vært stabil. Blant sosionomer og barnevernspedagoger er pensjeringen redusert fra 2010 til 2015, mens andelen er ganske like i 2015 og 2019 (figur 6.16).

Figur 6.13 Pensjoneringskurver for førskolelærere i KLP-området i 2015 (N = 1628) og 2019 (N = 2009).*

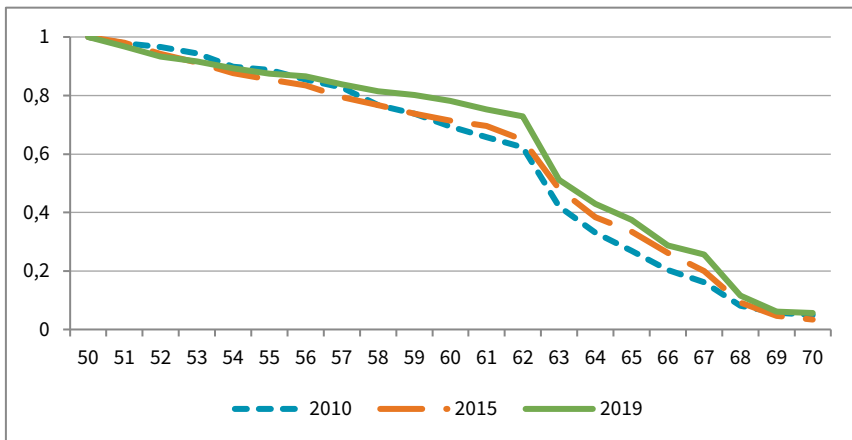

* Tall for 2010 kan ikke beregnes

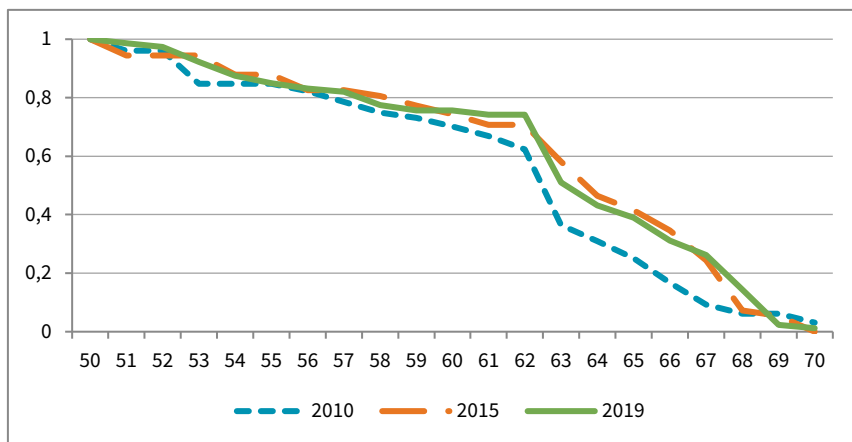
Figur 6.14 Pensjoneringskurver for hjemmehjelper og omsorgsarbeidere i KLP-området i hhv. 2010 (N = 2726), 2015 (N = 3899) og 2019 (N = 3704).

Figur 6.15 Pensjoneringskurver for renholdere i KLP-området i hhv. 2010 (N = 3540), 2015 (N = 4039) og 2019 (N = 3751). Kun kommuner og fylkeskommuner.

Figur 6.16 Pensjoneringskurver for sosionomer og barnevernspedagoger i KLP-området i hhv. 2010 (N = 538), 2015 (N = 839) og 2019 (N = 901).

6.8 Teknisk personell

Forventet pensjoneringsalder

Forventet pensjoneringsalder blant ingeniører/teknikere og fagarbeidere/sjåførere har endret seg lite fra 2010 til 2019. Den har ligget rundt 63 år for ingeniører/teknikere og i området rundt 61 år blant fagarbeidere/sjåførere over hele perioden.

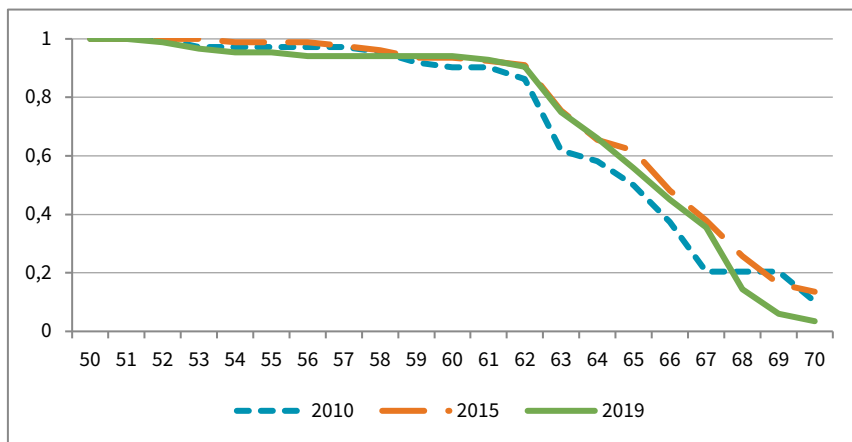
Tabell 6.5 (33) Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden 2010–2015. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 70 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser, 85-årsregelen og alderspensjon. Omfatter bare ingeniører/teknikere og fagarbeidere/sjåførere som er forsikret i KLP.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ingeniører og teknikere	63,2	64,1	63,4	63,4	64,2	64,1	63,9	63,4	63,7	63,4
Fagarbeidere, transportarbeidere i kommunene	60,6	61,1	60,8	61,0	61,4	60,2	61,1	61,3	61,2	60,8
Fagarbeidere, transportarbeidere i fylkeskommunene	60,6	61,5	61,3	60,9	60,8	60,9	60,5	62	62,6	61,6

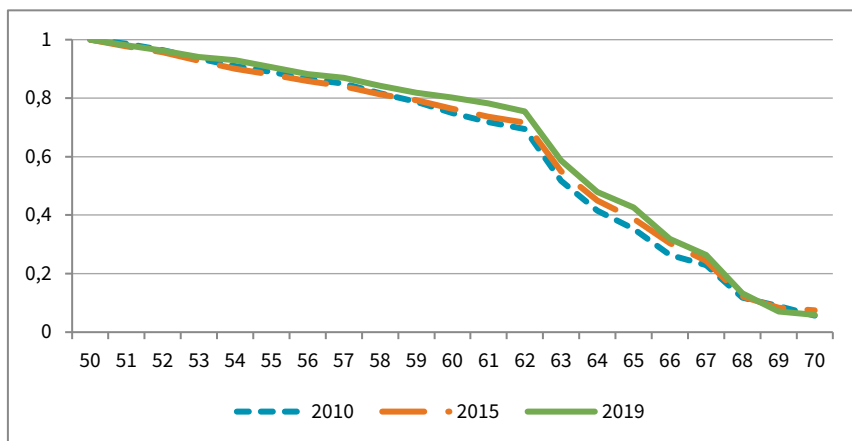
Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

Blant ingeniører og teknikere har det vært en reduksjon i tidligpensjone-
ringen etter 62 år fra 2010 til 2019 (figur 6.17), men også en reduksjon i an-
delen som står i jobb mellom fylte 67 og 70 år. Blant fagarbeidere og trans-
portarbeidere har pensjoneringsmønsteret vært stabilt gjennom hele perio-
den bortsett fra en liten nedgang i tidligpensjoneingen før fylte 62 år.

Figur 6.17 Pensjoneringskurver for ingeniører og teknikere i KLP-området i hhv. 2010 (N = 906),
2015 (N = 1275) og 2019 (N = 1304).

Figur 6.18 Pensjoneringskurver for fagarbeidere og transportarbeidere i KLP-området i hhv. 2010
(N = 11 479), 2015 (N = 17 476) og 2019 (N = 18 792).

6.9 Administrativt ansatte

Forventet pensjoneringsalder

Blant kontoransatte har forventet pensjoneringsalder steget noe fra 2010 til 2019, mens den har vært forholdsvis stabil blant saksbehandlere og ledere.

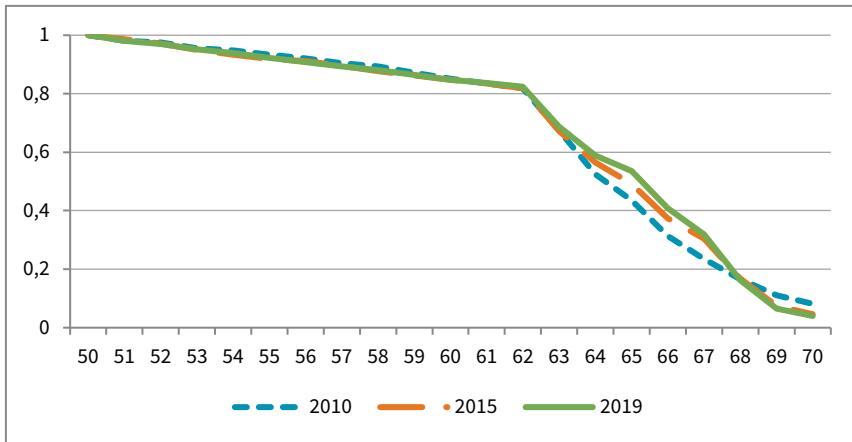
Tabell 6.6 (34) Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden 2010–2019. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 70 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser, 85-årsregelen og alderspensjon. Omfatter bare kontoransatte, saksbehandlere og ansatte i ulike lederstillinger som er forsikret i KLP.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kontoransatte i:										
kommunene	60,6	60,9	59,4	59,9	60,8	59,2	62,2	59,7	61,6	61,9
fylkeskommunene	60,0	62,2	58,6	61,7	61,7	58,6	62,0	60,1	61,2	62,2
Saksbehandlere i:										
kommunene	61,5	62,4	61,9	62,5	62,5	61,5	61,6	61,9	62,1	61,8
fylkeskommunene	61,1	62,2	62,8	62,8	63,5	62,9	63,1	61,8	63,1	61,1
Lederstillinger i:										
kommunene	61,8	62,3	62,9	62,6	63,1	62,6	63,1	62,9	62,7	62,2
fylkeskommunene	65,3	64,2	-	61,5	63,3	64,6	63,9	65,0	64,4	63,8

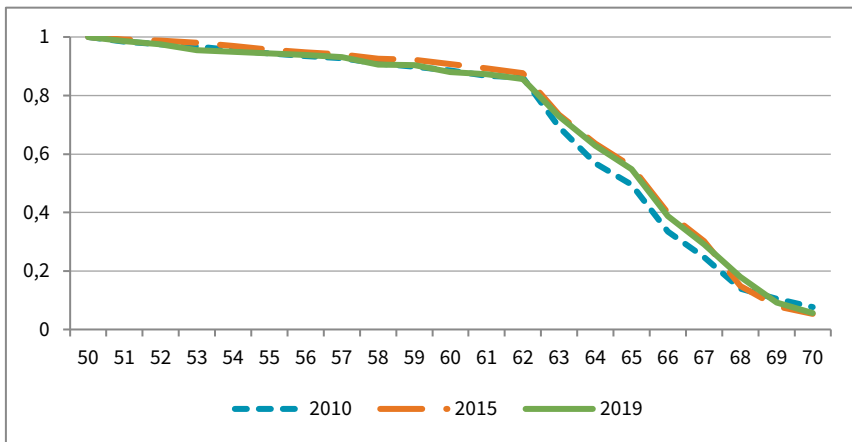
Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

Pensjoneringsmønsteret har vært forholdsvis likt i 2010, 2015 og 2019 blant saksbehandlere mv., selv om det er en tendens til at litt færre går av i alderen 64–67 år i 2019 (figur 6.19). Blant kontoransatte er det i 2019 jevnt over lavere pensjonering for alle under 67 år enn i 2010 og 2015 (figur 6.21), men også blant dem er det relativt få som står i jobb til de er 70 år. Blant ledere er pensjoneringsmønsteret tilnærmet stabilt i alle årene 2010, 2015 og 2019 (figur 6.20).

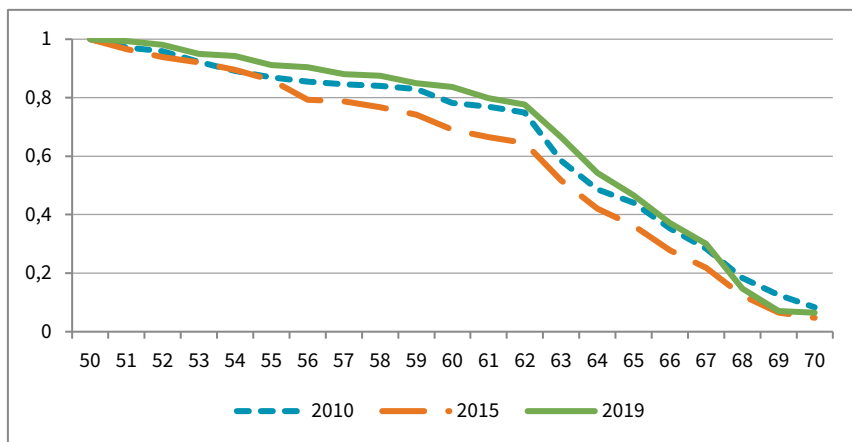
Figur 6.19 Pensjoneringskurver for saksbehandlere, rådgivere og konsulenter i KLP-området i hhv. 2010 (N = 6624), 2015 (N = 10 059) og 2019 (N = 11 293). Kun kommuner og fylkeskommuner.

Figur 6.20 Pensjoneringskurver for ledere på ulike nivåer i KLP-området i hhv. 2010 (N = 7343), 2015 (N = 9887) og 2019 (N = 7914). Kun kommuner og fylkeskommuner.

Figur 6.21 Pensjoneringskurver for kontoransatte, sekretærer og fullmektiger i KLP-området i hhv. 2010 (N = 2592), 2015 (N = 2549) og 2019 (N = 2374). Kun kommuner og fylkeskommuner.

6.10 Undervisningsstillinger

Forventet pensjoneringsalder

Når vi sammenligner forventet pensjoneringsalder for undervisningsstillinger i 2010 og 2019, ser vi at det har vært en økning. De årvisse tallene viser imidlertid at denne økningen skjedde allerede i 2011, og at utviklingen deretter har vært forholdsvis stabil.

Tabell 6.7 (35) Forventet pensjoneringsalder for en 50-årig lærer, adjunkt og lektor i 2010–2019. Inkluderer all pensjering fram til fylte 70 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser, 85-årsregelen og alderspensjon. Omfatter bare ansatte forsikret i SPK.

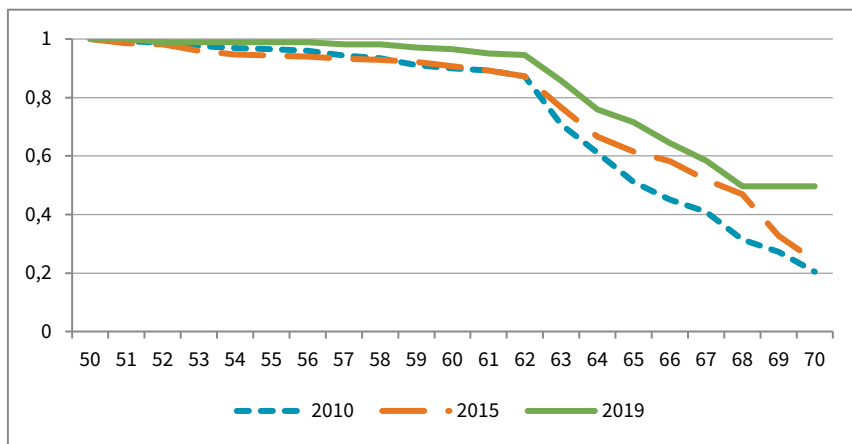
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Lærere	63,5	64,5	64,2	64,6	64,0	63,7	65,0	64,5	64,7	65,8
Adjunkter	63,0	63,2	63,0	63,1	63,6	63,6	63,6	63,9	64,0	63,9
Lektorer	63,2	64,5	64,4	64,3	64,2	64,2	64,6	65,0	65,0	64,5
Rektorer, inspektører og ledere	65,4	66,6	65,2	66,7	67,0	66,8	66,4	67,0	67,3	66,5

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

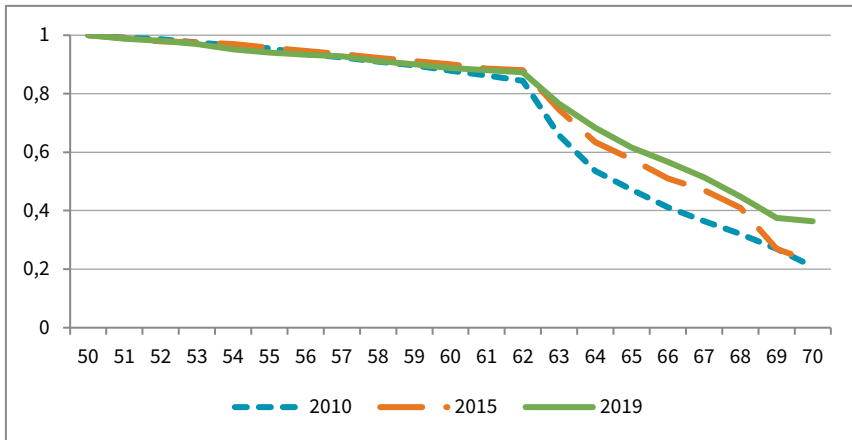
Blant lærere var det en gradvis reduksjon i tidligpensjonering før fylte 62 år fra 2015 til 2019, mens reduksjonen etter fylte 62 år har foregått fra 2010 til 2019 (figur 6.22). Blant adjunkter har det vært en liten reduksjon før 62 år og en markert reduksjon fram til fylte 70 år (figur 6.23).

Tidligpensjoneringen blant lektorer ble også redusert noe før fylte 62 år fra 2010 til 2015, mens det har vært en reduksjon etter 62 år både i 2015 og i 2019 sammenlignet med 2010 (figur 6.23). Blant rektorer var det en liten reduksjon i tidligpensjoneringen før 62 år gjennom perioden og en mer tydelig reduksjon i pensjoneringen etter fylte 62 år fra 2010 til 2015 (figur 6.24), mens andelen som sto fram til de var 70 år, ble redusert i 2019 sammenlignet med 2015.

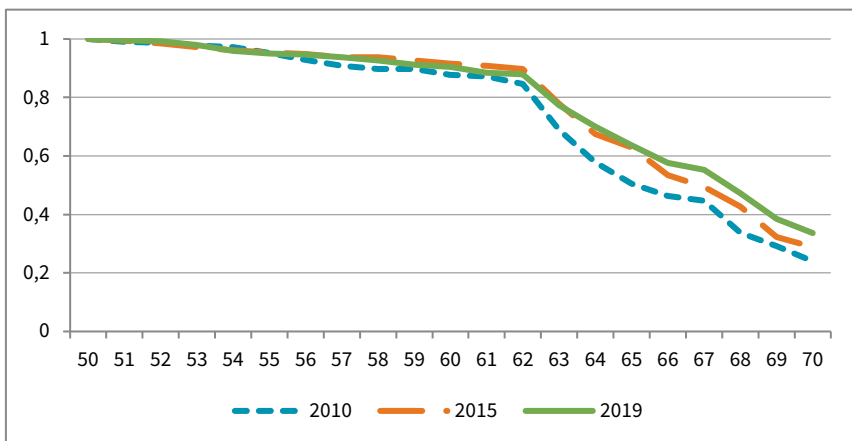
Figur 6.22 Pensjoneringskurver for lærere i 2010 (N = 4821), 2015 (N = 4347) og 2019 (N = 2842).

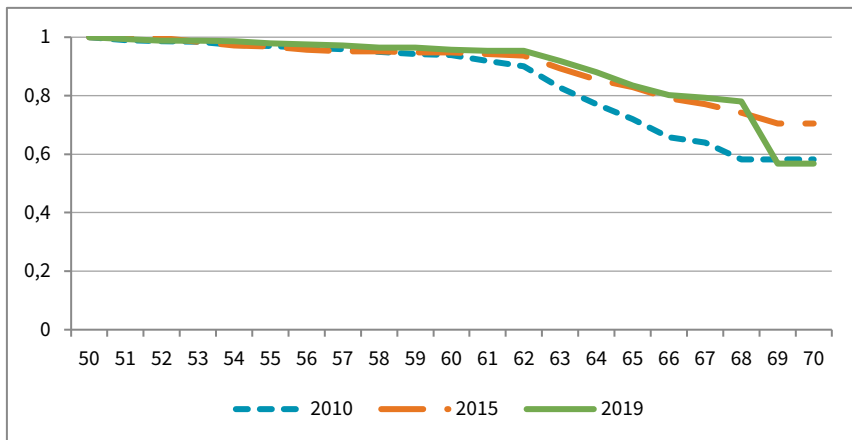
Figur 6.23 Pensjoneringskurver for adjunkter i 2010 (N = 21 751), 2015 (N = 21 322) og 2019 (N = 21 430).

Figur 6.24 Pensjoneringskurver for lektorer i 2010 (N = 4282), 2015 (N = 4582) og 2019 (N = 5139).

Figur 6.25 Pensjoneringskurver for rektorer, inspektører og ledere i 2010 (N = 5090), 2015 (N = 4792) og 2019 (N = 4854).

Vedlegg 1

Tabell V1. Kjønnfordeling blant KLPs aktive medlemmer i 2019

	Antall	Prosent
Kvinner	119 224	74,4
Menn	35 865	26,6
Total	155 089	100,0

Yrkesgrupper blant KLPs medlemmer 2019.

	Bedrifter	Fylkeskommuner	Helseforetak	Kommuner	Total
Sykepleiere	778	5	50	8 138	8 971
Jordmødre og helsesykepleiere	2	0	1	1 300	1 303
Hjelpepleiere/barnepleiere	536	174	17	16 663	17 390
Hjemmehjelper/omsorgsarbeidere	26	0	33	3 673	3 732
Renholdere	647	471	22	3 269	4 409
Vernepleiere/ergoterapeuter	82	23	0	1 212	1 317
Miljøarbeidere/miljøterapeuter	255	65	3	1 990	2 313
Barnehageassistenter	42	1	5	43	91
Førskolelærere/barnehagelærere	91	0	1	2 007	2 099
Sosionomer/barnevernspedagoger	118	20	0	880	1 018
Leger/tannleger	123	213	6	1 124	1 466
Ingeniører og teknikere	249	59	58	1 241	1 607
Fagarbeider/kokker/vaktmestere	2 742	1 493	595	17 238	22 068
Saksbehandlere/rådgivere	860	2 168	6	9 095	12 129
Sekretærer/fullmektiger	631	665	64	1 697	3 057
Lederstillinger	1 287	611	529	7 281	9 708
Diverse høyskole- og akademikeryrker	823	164	247	2 705	3 939
Diverse assistenter/praktikanter	605	436	2	14 619	15 662
Folkevalgte/tillitsvalgte	33	146	111	442	732
Ukjent	10 270	584	29 906	6 877	47 637
Total	20 200	7 298	31 656	101 494	160 648

Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring for årene 2002–2019. Omfatter all tidligpensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjonering, AFP-pensjonering, særaldersgrense og 85-årsregel.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kommunene	60,4	60,9	60,8	61,0	60,8	60,9	60,9	61,0	60,0	60,6	60,4	60,8	61,2	60,6	61,2	61,1	61,2	60,9
Fylkeskommunene	61,5	61,6	61,0	61,2	60,7	61,3	61,6	61,2	60,6	61,6	61,6	61,9	61,5	61,2	61,6	61,6	62,2	61,3
Skolesektoren	60,3	60,9	-	60,4	61,1	61,2	61,1	61,5	62,4	62,8	62,5	62,7	63,0	63,1	63,0	63,2	63,3	62,8
Helseforetakene	61,0	61,5	61,0	60,9	60,8	-	-	60,6	60,7	60,9	61,5	61,1	61,2	61,0	61,2	61,6	61,4	61,3
Hele befolkningen	63,5	63,3	63,8	64,0	64,1	64,2	64,1	63,9	63,7	62,3	62,7	63,0	62,6	62,8	62,9	62,8	62,7	

Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring for årene 2002–2019. Omfatter all tidligpensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjonering, AFP-pensjonering, særaldersgrense og 85-årsregel. Etter kjønn.

	2002	2003	2004	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Kommunene																		
Menn	61,8	61,9	62,1	61,5	62,1	62,1	62,4	61,1	62,2	62,3	62,4	62,9	62,4	62,9	63,2	62,8	62,5	
Kvinner	60,0	60,4	60,5	60,9	60,7	60,7	60,7	59,7	60,2	60,0	60,4	60,8	60,2	60,8	60,6	60,8	60,5	
Fylkene																		
Menn	62,4	62,5	62,5	61,2	63,2	62,6	62,5	61,3	63,3	62,5	63,4	63,3	63,4	62,8	63,1	64,0	62,6	
Kvinner	61,0	61,0	61,7	61,2	60,6	61,3	60,8	60,3	61,0	61,1	61,2	60,8	60,2	61,0	61,0	61,5	60,8	
Skolene																		
Menn	60,1	61,2	-	61,0	61,6	62,1	61,9	63,1	63,6	63,2	64,0	63,8	63,8	63,8	64,6	64,3	63,5	
Kvinner	59,6	60,7	-	60,0	60,9	60,6	61,4	62,2	62,4	62,2	62,0	62,5	62,7	62,7	62,8	62,8	62,6	
Helseforetakene																		
Menn	62,2	62,4	62,3	61,9	-	-	-	62,4	63,1	62,9	63,2	63,3	63,0	62,9	62,9	62,6	62,9	
Kvinner	60,6	61,2	60,9	60,5	-	-	-	60,3	60,3	61,1	60,6	60,6	60,5	60,7	61,2	61,0	60,8	
Befolkningen																		
Menn	63,7	63,6	63,9	64,3	64,6	64,5	64,3	63,9	62,3	62,5	62,8	62,6	62,7	62,8	62,8	62,8	-	
Kvinner	63,3	63,1	63,6	63,8	63,9	63,7	63,6	63,4	62,5	62,9	63,2	62,7	62,9	63,0	62,9	62,7	-	

Litteratur

- Actecan og Pedersen, A. W. (2020). *Nye samordningsregler fra 2011: Taper offentlig ansatte på å jobbe lenger?* Notat fra Actecan og OsloMET
- Bjørnstad, A. F. (2019). Utvikling i sysselsetting og pensjonering blant seniorer. *Arbeid og velferd* (2/2019).
- Dahl, E. H. (2011). Fleksibel alderspensjon: Hvem benyttet seg av muligheten til tidlig uttak? *Arbeid og velferd*. (Nr. 2/2001).
- Enjolras, B. & Pedersen, A. W. (1997). *Forventet pensjoneringsalder og pensjoneringsmønstre blant seniorene i staten*. Fafo-notat 1997:20.
- Haga, O. (2013). Forventa pensjoneringsalder og yrkesaktivitet. *Arbeid og velferd* (2/2013).
- Haga, O. & Lien, O. C. (2016). Forventa pensjoneringsalder og yrkesaktivitet. *Arbeid og velferd* (2/2016).
- Hermansen, Å. (2011). Pensjonering før fylte 67 år. Tidligpensjonering og bruk av AFP innen KS' tariffområde 2002-2009. Fafo-rapport 2011:23.
- Hyggen, C. (2007). *Tidligpensjonering og AFP. Pensjonering før fylte 67 år innen KS' tariffområde 2002 – 2006*. Fafo-rapport 2007:39.
- Midtsundstad, T. (2006). *Pensjonering før fylte 67 år. Tidligpensjonering og bruk av AFP innen KS' tariffområde 2002–2004* Fafo-rapport 509.
- Midtsundstad, T. (2005a). Ikke nødvendigvis sliten. En analyse av AFP-pensjonering i staten. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 2.
- Midtsundstad, T. (2005b). *Ikke nødvendigvis sliten ... En analyse av tidligpensjonering og seniorpolitikk i staten*. Fafo-rapport 482.
- Midtsundstad, T. (2004). *En beskrivelse av sykepleiernes pensjoneringsmønstre i 2003 med utgangspunkt i registerdata fra KLP*. Tabellnotat. Fafo-notat 2004:17.
- Midtsundstad, T. (2002a). *Pensjonering i staten og skolen. Analyse av registerdata fra SPK i 2000*. Fafo-notat 2002:12.
- Midtsundstad, T. (2002b). *AFP-pensjonisten: Sliten – eller frisk og arbeidsfør? En analyse av tidligpensjonering og bruk av AFP i privat sektor*. Fafo-rapport 385.
- Midtsundstad, T. (2002c). *Vi har ikke bruk for deg lenger. Tidligpensjonering og bruk av AFP blant ingeniører i privat sektor*. Fafo-notat 2002:13.
- Midtsundstad, T. (2001). *Pensjonering i stat og skoleverk. Analyse av registerdata fra SPK 1996 og 1999*. Fafo-notat 2001:1.

- Midtsundstad, T. (1999). *Forventet pensjoneringsalder og pensjoneringsmønstre blant kommunalt ansatte seniorer*. Fafo-notat 1999:4.
- Nielsen, R. A. (2014). *Tidligpensjonering i kommunal sektor. Tidligpensjonering innen KS' tariffområde 2002–2012*. Fafo-rapport 2014:35
- Nielsen, R. A. (2017a.) *Pensjonsuttak før fylte 67 år. Tidligpensjonering og bruk av AFP innen KS' tariffområde 2002-2015*. Fafo-rapport 2017: 03
- Nielsen, R. A. (2017b). *Forventet pensjonsalder innen KS' tariffområde. Oppdatering 2010-2015 inkludert 68-70-åringene*. Fafo-notat: 2017:05
- Nordby, P. & Næsheim, H. (2016). *Yrkesaktivitet blant eldre før og etter pensjonsreformen*. Rapporter 2016/10. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Orskaug, E. (2020). *Om å ta ut folketrygd ved 67 år og fortsette i jobb – virkninger av samordningsreglene i offentlig tjenstepensjon*. Unios notatserie nr. 4/2020. Oslo: Unio
- RTV (2004). *Forventet pensjoneringsalder 1995–2004*. Oslo: Rikstrygdeverket.
- RTV (2002). *Gjennomsnittlig pensjoneringsalder i Norge 1970–2001. Rapport 06/02*. Oslo: Rikstrygdeverket.
- Veland, G. (2014). *Omlegging av uførepensjonsordninger i offentlig og privat sektor. Det måtte gjøres ...* Fafo-notat 2014:06.
- Villund, O. (2006). *Pensjoneringsalder - begreper, data og metode*. Notater 2006/73. Oslo: SSB

Pensjonering i kommunal sektor

Rapporten gir en oversikt over pensjoneringen blant ansatte i alderen 50–67 år (og 50–70 år) innen KS' tariffområde for perioden 2002–2019. Analysene bygger på et omfattende registerdatamateriale fra KLP (Kommunal Landspensjonskasse) og SPK (Statens Pensjonskasse).

Rapporten beskriver endringer i forventet pensjoneringsalder, pensjoneringsrater og bruk av ulike pensjonsordninger etter alder, kjønn og yrke. Separate analyser av tidligpensjoneringsmønsteret innen kommuner og fylkeskommuner inngår også, sammen med analyser for kommunale helseforetak og skoleverket.

Borgata 2B
Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2020:31
ID-nr.: 20766

PENSJONS
KONTORET